

”Ei aina kiitollista, mutta oikeasti merkityksellistä”

Lastensuojelun kokeneiden sosiaalityöntekijöiden sisäiset uratarinat

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Mia Sui

6.4.2025
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Mia Sui

Otsikko: ”Ei aina kiitollista, mutta oikeasti merkityksellistä”, Lastensuojelun kokeneiden sosiaalityöntekijöiden sisäiset uratarinat

Ohjaaja: sosiaalityön professori Johanna Kallio

Sivumäärä: 75 sivua

Päivämäärä: 6.4.2025

Julkisessa keskustelussa kuulee usein lastensuojelutyön olevan mahdottoman vaikeaa ja jopa vastentahtoista työtä. Lastensuojelun kentällä tapaa kuitenkin useita kunnianhimoisesti ja sitoutuneesti työhönsä suhtautuvia sosiaalityöntekijöitä. Mikä siis pitää alan kokeneita ammattilaisia juuri lastensuojelun sosiaalityössä? Tämä tutkielma lähestyy kysymystä narratiivisella tutkimusotteella ja pohtii, miten lastensuojelutyössä jaksamiseen ja viihtymiseen liittyvistä merkityksistä neuvotellaan lastensuojelun työssä, vuorovaikutussuhteissa ja sosiaalityöntekijöiden sisäisessä ja ulkoisessa puheessa.

Tutkielman aineistona käytän kymmentä lastensuojelun kokeneen ammattilaisen uratarinaa. Aineisto on kerätty 1.2.–28.2.2025 välisenä aikana Tietoarkiston Penna-verkkopalvelussa. Tutkimuskutsua välitettiin Facebookin Sosiaalityön uraverkosto -sivustolla ja kollegiaalisen verkoston kautta viidellä eri hyvinvointialueella. Vastaajien ikä vaihteli 35–64-vuoden välillä ja työkokemusvuosia heillä oli 11–32 vuotta. Vastausten pituus vaihteli 177–500 sanan tai toisin sanoen 1329–3871 merkin välillä (merkit ilman välilyöntejä).

Pureudun tutkimusongelmaan sisäisen uratarinan käsitteen ja tarinallisen kiertokulun teorian avulla. Sisäisen uratarinan käsitteeseen sisältyy Sinikka Forsmanin (2010) ja Vilma Hännisen (2000) hengessä ajatus siitä, että työssä jaksamiseen vaikuttava sisäinen puhe syntyy vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja lastensuojelusta syntyneitä mielikuvia voidaan tulkita ja uudelleentulkita yhä uusiksi. Täydennän Hännisen (2000) tarinallisen kiertokulun teoriaa A.J. Greimasin (1980) aktanttimallilla, jotta lastensuojelun toimijoiden väliset suhteet voidaan ottaa monipuolisesti huomioon.

Uratarinoiden perusteella vastaajat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä työuriinsa. Vastaajista moni kokee, ettei mistään muusta työstä saa samanlaista merkityksellisyyden kokemusta, kuin lastensuojelun sosiaalityöstä. Vaikka jokaisen vastaajan urapolku on yksilöllinen, urassa tapahtuneista muutoksista, arvostuksista, haluista, intentioista ja emootioista voidaan havaita samankaltaisuuksia. Kokonaisuudessaan uratarinat jakautuvat kahteen luokkaan: sankari- ja selviytymistarinoihin. Lastensuojelun toimijoita ja heidän välisiä suhteitaan tarkastelemalla taas voi nähdä, että asiakassuhteet erityisesti lapsiin ja nuoriin ovat tärkeitä ja usein monimutkaisia. Asiakastyö osaltaan sekä kuormittaa että antaa työhön uutta virtaa.

Sisäisiä uratarinoita ja tarinallista kiertokulkua jäljittämällä nähdään, että sosiaalityöntekijä voi vaikuttaa omaan sisäiseen puheeseensa sisäisiä tarinoita muokkaamalla, kuten omia arvoja, haluja, intentioita ja emootioita refleктоimalla ja ”ajatuksen suosta” nostavia tarinoita kehittämällä. Oman ammatti-identiteettinsä voi rakentaa vahvaksi ja työhyvinvointia tukevaksi. Lastensuojelusta käytävällä ulkoisella puheella eli julkisella keskustelulla on myös vaikutusta jaksamiseen. Julkisessa keskustelussa päätetään, kenen tarinoita jaetaan tai päästetään ääneen. Jos uravalintaansa tyytyväisten sosiaalityöntekijöiden ääni kuuluu, sosiaaliseen tietovarantoon pääsee tarinoita siitä, kuinka lastensuojelutyössä on mahdollista jaksaa ja jatkaa jopa eläkeikään asti.

Avainsanat: lastensuojelu, sosiaalityö, sisäinen tarina, tarinallinen kiertokulku, aktanttimalli

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Lastensuojelu situaationa	9
2.1	Lastensuojelun perustehtävä	10
2.2	Lastensuojelu hyvässä ja pahassa	11
2.2.1	Vaikeat elämäntilanteet ja eettinen kuorma	13
2.2.2	Asiakastyö ja vuorovaikutus	15
2.2.3	Sosiaalityöntekijän ammattitaito ja -roolit	18
2.3	Jaksaminen lastensuojelutyössä	21
3	Sisäisen uratarinan jäljillä	28
3.1	Työhön sitoutumiseen vaikuttavat tarinat	28
3.2	Jaksamiseen vaikuttavat toimijasuhteet (aktantit)	33
3.3	Jaksamiseen vaikuttavat ammattiroolit ja -identiteetit	36
4	Tutkimusasetelma	38
4.1	Aineistona uratarinat	38
4.2	Narratiivinen “metodi”	40
4.3	Tulosten yleistettävyys, luotettavuus, pätevyys ja eettisyys	42
5	Tutkimustulokset	45
5.1	Uratarinan juoni – sankareita ja selviytyjiä	45
5.2	Arvot, halut, intentiot ja emootiot uratarinoissa	52
5.3	Uratarinoiden toimijoista ja suhteista	54
5.4	Identiteetin tasot uratarinoissa	56
5.5	Sisäisen tarinan tasot ja tarinallinen kiertokulku uratarinoissa	59
6	Yhteenveto ja johtopäätökset	62
	Lähteet	66
	Liitteet	72
	Liite 1. Tutkimuskutsu	72
	Liite 2. Tietosuojailmoitus	74

1 Johdanto

Lastensuojelutyön kuormittavuutta ja työssä uupumista on tutkittu runsaasti niin kotimaisella, kuin kansainvälisellä tutkimuskentällä. Lastensuojelutyöntekijöiden jaksamista ja työssä kokemaa imua taas niukemmin. (Mänttari van der Kuip 2015, 36–38.) Olen itse työskennellyt lastensuojelussa juniorina ja sijaispätevänä sosiaalityöntekijänä kahdessa suuressa suomalaisessa kaupungissa yhteensä noin 2,5 vuotta. Olen osallistunut lastensuojelun virka-aikaiseen päivystykseen, palvelutarpeen arviointiin sekä avo- ja sijaishuollon tehtäviin. Kiinnitin jo varhain huomiota siihen, että useat kollegani olivat pitkään lastensuojelualalla toimineita sitoutuneesti ja kunnianhimoisesti työhönsä suhtautuvia sosiaalityöntekijöitä. Julkisuudessa kuulee jatkuvasti lastensuojelutyön olevan mahdottoman vaikeaa ja jopa vastentahtoista työtä. Mikä kumma siis pitää näitä uskomattomia ammattilaisia juuri lastensuojelun sosiaalityössä? Tämä tutkielma lähestyy kysymystä narratiivisella tutkimusotteella ja pohtii, miten lastensuojelutyössä jaksamiseen ja viihtymiseen liittyvistä merkityksistä neuvotellaan lastensuojelun työssä, vuorovaikutussuhteissa ja sosiaalityöntekijöiden sisäisessä ja ulkoisessa puheessa.

Kiinnostus sosiaalialan työoloja kohtaan on lisääntynyt 1990-luvulta alkaen, vaikka yleisesti kansallista työolojen tutkimusta on tehty pitkään ja useissa erilaisissa yhteyksissä. Tutkimuksia ja selvityksiä laaditaan paitsi akateemisessa maailmassa myös kehittämis- ja tutkimushankkeissa, ammattijärjestöissä ja sosiaalialan organisaatioissa. Työolo- ja hyvinvointikartoituksia ovat esimerkiksi Työterveyslaitoksen Työolot ja hyvinvointi sosiaali- ja terveysalalla -julkaisut, Kuntaliiton KuntaSuomi 2004 -tutkimushanke ja Kuntatyö 2010 -projekti. (Meltti & Kara 2009, 22.) Kunta- ja hyvinvointialojen henkilöstön hyvinvointia, terveyttä, työtä ja työssä tapahtuvia muutoksia seurataan säännöllisesti Kunta10 -pitkittäistutkimuksen yhteydessä (Työterveyslaitos 2024), ja hyvinvointialueiden työhyvinvoinnista on julkaistu tuore tutkimus vuonna 2024 (Laitinen, Selander, Ervasti & Kivimäki 2024). Työhyvinvointia koskevissa tutkimuksissa sosiaali- ja terveysalan henkilökuntaa käsitellään usein yhtenä kokonaisuutena ja tutkimukset ovat pääsääntöisesti luonteeltaan määrällisiä.

Erityisesti lastensuojelua koskevia kansainvälisiä ja kansallisia työhyvinvointitutkimuksia on kuitenkin tehty, ja juuri jaksamiseen ja viihtymiseen liittyviä kansainvälisiä tutkimuksia edustaa esimerkiksi Kenneth Burns (2011) laadullinen tutkimus, jossa tutkimusvastausten

perusteella irlantilaiset lastensuojelun sosiaalityöntekijät luokiteltiin kolmeen ryhmään: lastensuojelua suosiviin (*career preference*), kokeileviin (*transients*) ja kohti kääntyneisiin (*converts*) työntekijöihin. Tutkimuksen perusteella lastensuojelu on joillekin sosiaalityöntekijöille ensisijainen valinta, toisille väliaikainen ratkaisu ja osa taas huomaa jaksavansa ja viihtyvänsä työssä odotettua paremmin. Burns'n tutkimuksen vastaajista vain 11 prosenttia oli työskennellyt lastensuojelussa yli 10 vuotta (n=44).

Lastensuojelusta lähtemistä ja jäämistä ovat tutkineet määrällisellä otteella esimerkiksi Kathleen Coulborn Faller, Marguerite Grabarek & Robert M. Ortega (2010), joiden pitkittäistutkimus vertaili yhden yhdysvaltalaisen osavaltion julkisen ja yksityisen sektorin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työhön sitoutumista. Tutkimuksen tulosten perusteella julkisen sektorin työntekijät sitoutuivat työhönsä pääsääntöisesti palkan, työtujen ja etenemismahdollisuuksien vuoksi, kun taas yksityisen sektorin työntekijät valitsivat työnsä muiden vaihtoehtojen puutteessa tai pitivät vaihtoehtoa hyvänä ponnahduslautana muihin tehtäviin. Tutkimuksessa todetaan, että tutkimusaineistossa työntekijöiden vaihtuvuus oli verrattain pientä, vaikka yleensä Yhdysvalloissa vaihtuvuus on paikoitellen hyvin korkea erityisesti yksityisellä sektorilla. Hansung Kim (2010) taas raportoi määrällisessä tutkimuksessaan päinvastaisesti yhdysvaltalaisten julkisen sektorin lastensuojelun työntekijöiden olevan yksityisen sektorin työntekijöitä ja muita sosiaalityöntekijöitä kuormittuneempia ja tyytymättömämpiä. Tässä tutkielmassa ei oteta kantaa tai tehdä eroa julkisen ja yksityisen sektorin lastensuojelutyön välillä eikä suoranaisesti pohdita työhön sitoutumisen sosiologisia tai taloudellisia näkökulmia.

Kotimaista jaksamiseen ja viihtymiseen liittyvää tutkimusta edustavat Sinikka Forsmanin (2010) tutkimus *Sosiaalityöntekijän jaksaminen ja jatkaminen lastensuojelussa, Henkilökohtaisen ja muodollisen uran rajapinnoilla* ja Kari Matelan (2011) *Viihtyvät ja vaihtuvat, Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työssä pysymiseen ja työstä lähtemiseen vaikuttavat tekijät*. Ensiksi mainittu Forsmanin teos on tämän tutkielman kannalta oleellinen ja siihen viitataan jatkossa useasti. Tarja Pösö ja Sinikka Forsman (2013) ovat jatkaneet samasta aiheesta ja laatineet laadullisen tutkimuksen lastensuojelun noviisien, eksperttien ja veteraanien työssä jaksamisesta. Tutkimustulokset osoittavat, että kokemuksen karttuminen vaikuttaa kokemukseen työn mielekkyydestä, kokemukset työn kuormittavuudesta voivat vaihdella uran aikana, ja että lastensuojelutyö voi olla samaan aikaan sekä kuormittavaa että

palkitsevaa. Myös Maija Mänttari-van der Kuip (esim. 2015, 2022, 2023, 2024¹) on tehnyt tutkimusta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden jaksamisesta ja työssä viihtymisestä keskittyen palvelujärjestelmän rakenteellisiin haasteisiin ja sosiaalityöntekijöiden toimintamahdollisuuksiin taloudellisen niukkuuden aikakaudella sekä siihen, kuinka moraalisen ahdingon kokemus vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointiin.

Sinikka Forsmanin (2010, 161) mukaan työssä jaksamisesta ja jatkamisesta on saatavilla tutkimustietoa lastensuojeluun liittyen. Pääasiassa tämä lastensuojelua koskeva tutkimus on kansainvälistä eikä siten suoraan sovellettavissa kansallisesti. Saatavilla oleva tutkimustieto ei näytä Forsmanin mukaan saavuttavan organisaatioita kovinkaan tehokkaasti, joten tiedon levittämisessä ja käyttöönottamisessa on parantamisen varaa. Matelan (2011, 31) arvion mukaan 2010-luvun alussa ei ollut saatavilla kansallista tai Pohjoismaista tutkimusta yli kymmenen vuotta lastensuojelutyötä tehneiden sosiaalityöntekijöiden lukumääristä tai alaan sitoutumisesta. Forsman (2010) sekä Pösö ja Forsman (2013) ovat sittemmin nostaneet omissa tutkimuksissaan esiin lastensuojelun veteraanien kokemuksia. Tämä tutkielma osallistuu kansalliseen keskusteluun keskittymällä nimenomaan yli kymmenen vuotta lastensuojelua tehneiden sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin työssä jaksamisesta ja viihtymisestä.

Lähestyn tässä pro gradu -tutkielmassa lastensuojelun sosiaalityötä nimenomaan jaksamisen, viihtymisen ja työhön sitoutumisen näkökulmasta. Erityisen kiinnostunut olen työn sisältöön, asiakastyöhön ja sosiaalityöntekijään itseensä liittyvistä seikoista. Tutkimuskysymys voidaan jakaa kolmeen alakysymykseen, joista viimeinen on tutkielman ydinkysymys:

K1: Työhön sitoutuminen

Mitkä lastensuojelutyön elementit lisäävät työhön sitoutumista?

K2: Suhde asiakkaaseen

Miten asiakassuhteet vaikuttavat jaksamiseen?

K3: Oma ammatti-identiteetti

Miten työntekijän sisäinen tarina vaikuttaa jaksamiseen?

Tutkielman aineistona käytetään kymmentä lastensuojelun kokeneen ammattilaisen uratarinaa. Aineisto on kerätty 1.2.–28.2.2025 välisenä aikana Tietoarkiston Penna-

¹ 2024 julkaistu artikkeli on tehty yhteistyössä Denise Michelle Brendin ja Mari Herttalammen kanssa.

verkkopalvelussa. Tutkimuskutsua välitettiin Facebookin Sosiaalityön uraverkosto -sivustolla ja kollegiaalisen verkoston kautta viidellä eri hyvinvointialueella (ks. Liite 1. Tutkimuskutsu). Vastaukset ovat nimettömiä, mutta osittain maantieteellisesti tunnistettavissa tai sijoitettavissa kirjoituksen sisällön perusteella. Tutkielman raportoinnissa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, etteivät vastaajat ole suoraan tai tietoja yhdistämällä tunnistettavissa. Vastaajien ikä vaihteli 35–64-vuoden välillä ja työkokemusvuosia heillä oli 11–32 vuotta. Vastausten pituus vaihteli 177–500 sanan tai toisin sanoen 1329–3871 merkin välillä (merkit ilman välilyöntejä).

Lähestyn tässä tutkielmassa tutkimuskysymystä narratiivisella ja myönteistä näkökulmaa hakevalla otteella. Jaksamisesta ja viihtymisestä on kuitenkin vaikea puhua mainitsematta niiden käänttöpuolta jaksamattomuutta ja viihtymättömyyttä eikä lastensuojelun ongelmia voi täysin sivuuttaa. Tutkielma lähtee liikkeelle siitä, mikä tekee lastensuojelusta haastavan ja merkityksellisen toimintaympäristön työntekijälleen. Narratiivisen tutkimusotteen hengessä puhun lastensuojelun situaatiosta esimerkiksi toimintaympäristön, kontekstin tai toimintakehyksen käsitteiden sijaan. Lastensuojelun situaatio on varsin laaja käsite eikä yksi tutkielma voi mitenkään ottaa huomioon kaikkia jaksamiseen ja viihtymiseen vaikuttavia elementtejä. Tässä ei esimerkiksi olla erityisen kiinnostuneita jaksamisen ja viihtymisen sosiaalipoliittisista, taloudellisista tai juridisista ulottuvuuksista. Tutkielmassa tärkeää on itse työn, asiakkaiden ja työntekijöiden väliset suhteet ja merkitysmaailmat.

Pureudun tutkimusongelmaan kolmannessa luvussa tarkemmin määriteltävän sisäisen (uran)tarinan käsitteen ja tarinallisen kiertokulun teorian avulla. Sisäisen uratarinan käsitteeseen sisältyy Sinikka Forsmanin (2010) ja Vilma Hännisen (2000) hengessä ajatus siitä, että työssä jaksamiseen vaikuttava sisäinen puhe syntyy vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja lastensuojelusta syntyneitä mielikuvia voidaan tulkita ja uudelleentulkita yhä uusiksi. Koska käsitykset lastensuojelun kuormittavuudesta ja uupumuksesta ovat pitkään dominoineet yhteiskunnallista keskustelua, monella sosiaalityöntekijällä voi olla väritynyt mielikuva lastensuojelutyöstä. Nämä mielikuvat voivat osaltaan vaikuttaa yksilön sisäiseen motivaatioon, emootioihin ja arvostuksiin siten, etteivät kaikki alalle sopivat henkilöt edes uskalla kokeilla työskentelyä lastensuojelussa. Onkin kiinnostavaa tietää, mitä lastensuojelun kokeneet konkarit ajattelevat työstään, ja mikä on saanut heidät jäämään.

Tutkielma lähtee liikkeelle lastensuojelun tiluaation määrittelystä. Luvussa kolme esittelen sisäisen uran, sisäisen tarinan ja tarinallisen kiertokulun teoreettiset käsitteet. Täydennän Hännisen (2000) tarinallisen kiertokulun teoriaa A.J. Greimasin (1980) aktanttimallilla, jotta lastensuojelun toimijoiden väliset suhteet voidaan ottaa monipuolisesti huomioon. Luvussa neljä esittelen tutkimusasetelman ja pohdin tutkimustulosten yleistettävyyttä, luotettavuutta, pätevyyttä ja eettisyyttä. Aineiston analyysivaiheessa eli viidennessä luvussa tarkastelen lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kertomuksia, niistä muodostuvia tarinoita ja tarinoissa tapahtuneita muutoksia. Sisäisen tarinan ja ammatillisen motivaation jäljille hakeudun tarkastelemalla aineistossa esiintyviä ilmaisuja arvoista, haluista, intentioista ja emootioista.

Lastensuojelun toimijoita tarkastellessa huomioni kiinnittyy uratarinoissa esiintyviin subjekteihin, objekteihin, lähettäjiin, auttajiin, vastaanottajiin, vastustajiin ja niiden välisiin suhteisiin. Etsin aineiston uratarinoista myös lastensuojelun työntekijöiden ammatti-identiteettiin liittyviä ”minätarinoita” luokitellen niitä eri identiteetin tasoille. Ajatuksena on, että ”minätarinoista” muodostuu sisäisen tarinan ja identiteetin rakennuspalikoita, ja sisäistä tarinaa muokkaamalla voi myös vaikuttaa omaan ammatti-identiteettiinsä. Luvun lopussa annan esimerkin siitä, miten tarinallinen kiertokulku toimii tarinallisuuden ja sisäisen tarinan eri tasoilla. Tutkielman viimeisessä luvussa eli yhteenvedossa vastaan tutkimuskysymyksiin ja esitän aiheita jatkotutkimukselle.

2 Lastensuojelu situaationa

Sosiaalialan työhyvinvoinnista tai -pahoinvoinnista tuli keskustelun aihe 1990-luvulla ja kasvavan tieteellisen kiinnostuksen kohde 2000-luvulla (Lehto-Lundén & Salovaara 2016, 162). 2000-luvun alku oli hyvinvointipoliittisten ohjelmien, palvelujärjestelmän, hallinnon sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden uudelleenorganisoinnin aikaa, jota leimasivat säästö- ja tehostustoimet. Esiin nousi huoli niin palveluiden riittävydestä ja laadusta kuin alalla työskentelevien ammattilaisten jaksamisesta ja alan vetovoimaisuudesta. Sosiaalialan työsinällään koetaan usein motivoivaksi, merkitykselliseksi, ihmisläheiseksi ja palkitsevaksi, mutta muun muassa työn vaatavuus, huono palkkaus, arvostuksen puute, kielteinen julkisuuskuva, kasvavat asiakasmäärät, työturvallisuusongelmat ja työvoiman puute syövät alan veto- ja pitovoimaa. (Yliruka, Karvinen-Niinikoski & Koivisto 2009, 13–14.)

Työvoimapulan arvellaan vielä kasvavan alalta eläköitymisen ja kasvavan työmäärän vuoksi (Forsman 2010, 11). Työvoimapulaa kuvaavassa 15 työvoimapula-ammatin listassa sosiaalityön erityisosaajat sijoittuivat sijalle yhdeksän tammikuussa 2024 (Tuomaala 2024, 8). Vuoden 2024 alussa lastensuojelun asiakasmäärä laski 35 asiakkaasta 30 asiakkaaseen lastensuojelulain 13 b § mukaisesti. Tiukennuksen vuoksi useimmilla hyvinvointialueilla oli vaikeuksia toimia asiakasmitoituslain mukaisesti. Asiakasmäärä ylittyi keskimäärin 30 prosentilla työntekijäresurssista ajankohdalla 9.4.2024, ja vain Etelä-Karjalassa, Helsingissä ja Keski-Pohjanmaalla asiakasmäärissä päästiin lain määräämään tavoitteeseen. Erityisen haastava tilanne on Pohjanmaalla, jossa yhdellä sosiaalityöntekijällä on keskimäärin 48 asiakasta. Tilanne on ollut haastava myös Päijät-Hämeessä, Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa. Tilanteeseen vaikuttaa hyvinvointialueiden mukaan haasteet pätevien sosiaalityöntekijöiden rekrytoinnissa. Pohjanmaalla on tehty periaatepäätös sijaispätevien sosiaalityöntekijöiden käyttämättä jättämisestä. Joillakin hyvinvointialueilla lapset ja nuoret ovat joutuneet jonottamaan sosiaalityöntekijän nimeämistä. (THL Tilastoraportti 31/2024.)

Laadukkaan lastensuojelun toteuttamisen kannalta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden saatavuudella, pysyvyydellä, viihtyvyydellä ja jaksamisella on merkitystä. Jotta viihtymistä ja jaksamista voitaisiin ymmärtää ja selittää, tulee tietää jotain lastensuojelun toimintaympäristöstä, itse työstä, asiakkaista ja työn tekijöistä. Mahdollisia tutkittavia muuttujia ja näkökulmia on lukemattomia, mutta tässä luvussa huomio kiinnittyy lastensuojelun perustehtävään ja sen haastavuuteen, asiakassuhteisiin ja sosiaalityöntekijään

itseensä. Luvussa käydään läpi sitä, millaisessa kontekstissa, toimintaympäristössä ja/tai kehyksessä lastensuojelun sosiaalityöntekijät toimivat ja millaiset lastensuojelutyöhön ja sosiaalityöntekijään itseensä liittyvät tekijät mahdollisesti vaikuttavat työssä viihtymiseen ja jaksamiseen. Luvussa määritellään ”lastensuojelutyön situaatio”, josta tutkielma lähtee liikkeelle. (Katso situaation määritelmä sivulla 30).

2.1 Lastensuojelun perustehtävä

Lapsen oikeuksien toteutumisesta säädetään Suomen perustuslaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja Yhdistyneiden kansakuntien (YK) Lasten oikeuksien yleissopimuksessa. Lastensuojelu onkin lakien ja kansainvälisten sopimusten säätelemää lasten ja aikuistumassa olevien entisten lastensuojeluasiakkaiden ennaltaehkäisevää ja varsinaista suojelua ja tukemista. (THL 2024.) Lasten eduista, oikeuksista ja palveluista säädetään myös useissa muissa pykälissä, kuten sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), nuorisolaissa (1285/2016) ja perusopetuslaissa (628/1998). Marjatta Bardyn mukaan (2013, 71) ”*[l]astensuojelulaki jakautuu yleiseen ja erityiseen: lain tarkoitus on turvata kaikkien lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.*” Ennaltaehkäisevää lastensuojelua toteuttavat esimerkiksi neuvolat, päivähoito ja koulut, ja varsinaista lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteuttavat lastensuojelun työntekijät. Ensisijainen kasvatusvastuu on lasten vanhemmilla, mutta lastensuojelua saatetaan tarvita silloin, kun vanhempien omat voimavarat eivät riitä lasten hyvinvoinnin turvaamiseen. (THL 2024.)

Lastensuojelun asiakkuuteen kuuluvat muun muassa asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto, joiden järjestämisestä vastaa hyvinvointialue. Osa ennaltaehkäisevien palveluiden järjestämisestä, kuten varhaiskasvatus, perusopetus ja nuorisotoimi, kuuluvat yhä kuntien järjestämisvastuulle. (THL 2024.) Lastensuojelulain (714/2007) 4 § velvoittaa viranomaisia miettimään sellaisia ratkaisuja, jotka turvaavat lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin, jatkuvat ihmissuhteet, hellyyden ja huolenpidon saannin, kouluttautumisen, turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden, itsenäistymiseen tukemisen, omiin asioihin vaikuttamisen ja osallistumisen mahdollisuuden sekä lapsen kielen, kulttuurin ja uskonnon huomioimisen. Myös lapsen osallisuuden tavoite on vahvasti lakien suojaamaa, ja sillä pyritään

varmistamaan lasten oikeus vaikuttaa omien etujensa määrittelyyn, toteuttamiseen, arvioimiseen ja turvaamiseen. Kansallinen lainsäädäntö nojaa tässä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (60/1991) 12. artiklaan.

Lastensuojelun sosiaalityö kattaa näin ennaltaehkäisevän kuin viimeistelevän työn, kuten Marjatta Bardy seuraavassa kuvailee (2013, 71):

Lastensuojelulakiin on tavallaan kiteytetty (yhteis)kuntapolitiikan koko paletti kasvuolojen rakenteista aina huostaanottoon. Lastensuojelulaissa tehtävänä on sekä hoitaa yhteiskuntaa huolehtimalla yleisistä oloista ja ehkäisemällä ongelmia sekä korjata niitä hoitamalla yksilöitä ja perheitä. Lastensuojelussa korjaavaa työtä on ylen runsaasti, ja velvoite painaa lastensuojelulain alaista sosiaalityöntekijä ja kasvattaa entisestään riittämättömyyden tunnetta. Voiko kenenkään toimenkuva olla niin laaja, että se ulottuu ehkäisevästä viimesijaiseen?

2.2 Lastensuojelu hyvässä ja pahassa

Lastensuojelun ongelmista kuulee puhuttavan paljon, ja lastensuojelussa onkin todettu puutteita muun muassa: erilaisten tukipalveluiden alueellisessa saatavuudessa, väkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten tunnistamisessa, kuntien valvontatehtävien hoidossa, ennaltaehkäisevään työhön panostamisessa sekä lastensuojelun kehittämisessä ja ohjaamisessa. Myös henkilöstöresurssit ovat niukat suhteessa tehtävien vaativuuteen eikä tilanne suinkaan ole helpottanut 2000-luvulla – päinvastoin työn kuormitus ja kustannukset ovat lisääntyneet. (STM 2013, 21–24.) Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleiden lasten ja nuorten lukumäärät ovat tasaisesti nousseet 1990-luvulta tähän päivään asti (THL 2023, 3). Valtion tasolta on oltu erityisen huolissaan muun muassa lasten ja nuorten syrjäytymisestä, mielenterveydestä, terveyseroista sekä huostaanottojen tarpeen vähentämisestä (Bardy & Heino 2013, 26). Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa korostetaan ennaltaehkäisyä, peruspalveluita sekä vakavasti väkivallalla ja rikoksilla oireilevien nuorten tilanteeseen puuttumista. Samalla Orpon hallitus laskee jälkihuollon yläikärajaa 25 vuodesta 23 vuoteen sekä tekee mittavia leikkauksia muun muassa lapsiperheiden sosiaaliturvaan. (Valtioneuvosto 2023, 33–34, 42–43, 69–74, 181–183, liite B.)

Osalla lastensuojelun asiakkaista on kokemuksia kohtaamattomuudesta, kiireestä ja järjestelmän byrokraattisuudesta. Lastensuojelutyössä lasten osallisuutta voisikin vahvistaa lapsiin käytettävää aikaa lisäämällä, lapseen hyvin tutustumalla ja luottamusta rakentamalla. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 149, 158–162, 164.) Lapsen oikeuksien toteutumista valvova

YK:n komitea taas on vuoden 2011 raportissaan huomauttanut Suomea lastensuojelun osalta muun muassa siitä, että alueelliset erot palveluiden saatavuudessa ovat suuria ja kansallisessa arvioinnissa, dokumentoinnissa ja valvonnassa on puutteita. Haavoittuvassa asemassa olevien lasten elinoloista, hyväksikäytöstä, laiminlyönneistä ja väkivaltakokemuksista sekä lapsille suunnatuista palveluista on saatavilla liian vähän tilastotietoa eikä lapsen edun periaatetta ymmärretä tai huomioida tarpeeksi kaikissa lainsäädäntö, hallinto- ja oikeudenkäyntimenettelyissä. (Lapsen oikeuksien komitea 2011.)

YK:n komitea on huolissaan myös lasten kuulemiskäytännöistä ja suosittelee, että kaikkia alle 18-vuotiaita kuullaan asianmukaisesti heitä koskevissa oikeudenkäynti- ja hallintomenettelyissä. Komitea on myös huolissaan päihdeongelmaisissa perheissä elävien lasten suuresta määrästä ja huoltoriitojen yleistymisestä ja suosittelee Suomea panostamaan ennaltaehkäisevään perhetyöhön. Komitea on huolissaan myös sijaishuollon ongelmista ja suosittelee perheenomaisen hoidon lisäämistä ja perheiden jälleen-yhdistämiseen panostamista. Sijaishuollon ongelmista mainitaan muun muassa kansallisten sijoituskriteerien puuttuminen, sijoitusten määrän lisääntyminen, valvonnan puuttuminen, yleisopetukseen osallistumisen puutteet ja mielenterveyspalvelujen huono saatavuus. Myös lasten tietoisuutta oikeuksistaan ja valitusmenettelyistä tulisi lisätä niin sijaishuollossa kuin yleisellä tasolla. (Lapsen oikeuksien komitea 2011.)

Sosiaali- ja terveysministeriön selvitysryhmä totesi lastensuojelun tilaa selvittävässä raportissaan, että lasten ja vanhempien osallisuus ei aina toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Lasten ja vanhempien näkemyksiä ei välttämättä oteta riittävästi huomioon eivätkä työntekijöiden vuorovaikutustaidot ole aina vaatimusten mukaisia. Kaikki perheet eivät koe olevansa osallisia omaa elämäänsä koskevissa päätöksissä eivätkä koe tulleen kohdatuiksi. Myös viranomaisten välisessä yhteistyössä on selvityksen mukaan ongelmia. Yhteistyövelvoitteita määrittäviä lakeja ja asetuksia ei tunneta kentällä riittävän hyvin ja lainsäädäntöön toivottiin selkeyttä. Tiedonvaihto eri viranomaisten välillä voi olla ongelmallista ja vaikeuttaa perheiden avunsaantia, joten sitäkin tulisi selkiyttää. Monialaisen yhteistyön menetelmiä ja välineitä on kehitetty paljon, mutta kunnat ovat käyttäneet niitä vaihtelevasti. Erityisesti lastensuojelun asiakkaiden tarvitsemien mielenterveyspalvelujen saatavuudessa on ongelmia. (STM 2013, 33–35.)

2.2.1 Vaikeat elämäntilanteet ja eettinen kuorma

Sosiaalityössä työskennellään vaikeasti ratkaistavien pirullisten ongelmien parissa (Arnkil & Heino 2014, 283–285), ja lastensuojeluun päädytään yleensä perhe-elämän kriisiytyttyä. Perheiden tilanteet voivat olla hyvin moninaisia ja lasten pahoinvointi kietoutua monin tavoin vanhempien omaan pahoinvointiin. Suppeasti määritellen haasteita voi olla esimerkiksi taloudenpidossa, oppimisessa, päihteidenkäytössä ja ihmissuhteissa. Konfliktitilanteissa vanhempien ja lasten edut saattavat asettua vastakkain ja sosiaalityöntekijän on suojeltava lasta silloinkin, kun se herättää vastustusta. Sosiaalityöntekijöiden tehtävänä on järjestää perheelle konkreettista tukea, pyrkiä luottamuksellisiin asiakassuhteisiin ja ottaa vastaan asiakasprosessin aikana heräävä tunteiden kirjo. Myös erilaisissa suhdeverkostoissa työskentely on osa lastensuojelua. Jotta lastensuojelussa päästäisiin hyviin tuloksiin, organisaatiolta vaaditaan muun muassa kestäväää arvopohjaa ja hyvää johtamista. Asiakastyöltä vaaditaan jatkuvuutta, laadukasta vuorovaikutusta ja yhteisten tavoitteiden asettamista ja seurantaa. (Bardy 2013, 73–75.)

Perhe-elämään ”sisäänrakennetun” yksityisyyden ja sisäänsulkevan voiman vuoksi perheen ongelmista kertominen ulkopuolisille ei ole aina helppoa. Lapsilla on taipumus suojella myös kaltoinkohtelevia vanhempiaan, joten jokainen lastensuojelutapaus on yksilöllinen ja vaatii tarkkaa selvittelyä, pohdintaa ja punnintaa. Sosiaalityöntekijä joutuu työssään punnitsemaan kodin kasvuympäristön hyvyttä ja huonoutta. Onkin tärkeää, että sosiaalityössä tunnustetaan hyvään ja hyväksyttävään liitettyjen arvojen ja normien vaihtelu ja moninaisuus. Käsitukset hyvästä vaihtelevat niin yhteiskunnallisella, yksilöllisellä kuin tilannetasolla. Usein tätä moraalista keskustelua käydään aikuisten näkökulmasta siten, että aikuiset määrittelevät lapsen hyvään elämään kuuluvat asiat ja uhat. Sosiaalityössä lapsia ja perheitä lähestytään usein ongelmahakuisesti. Jos taas lastensuojelun asiakkaina olevilta lapsilta kysytään, kodin elämä ei välttämättä olekaan huolien ja ongelmien sävyttämää. (Helavirta 2012, 147, 162–163.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät tekevät vaativaa työtä kattaen byrokratiatyön lisäksi psykososiaalisen työskentelyn. Heiltä vaaditaan johtamis-, työprosessi-, menetelmä- ja dokumentointiosaamisen lisäksi hyviä analysointi- ja reflektointitaitoja sekä empaattisuutta, eettisyyttä ja kohtaamistaitoja. Työ on tuen ja kontrollin välimaastossa tasapainoilua samalla, kun useat eri tietopohjalla toimivat tahot osallistuvat työstä käytävään keskusteluun ja

sosiaalityöntekijän asiantuntija-aseman kyseenalaistamiseen. Työhön sisältyy paljon ristiriitaisuuksia, ristipainetta, epävarmuutta, ennakoimattomuutta ja vaikeita tunnetiloja, mikä voi lannistaa ja vähentää lastensuojelutyön houkuttavuutta. Ihanteellisimmillaan lastensuojelutyö on avointa, systemaattista ja ammatillista. Lastensuojelun keinoin voidaan puuttua ihmisten itsemääräämisoikeuteen niin vahvasti, että työn oikeutusta ja arvovalintoja täytyy punnita säännöllisesti työyhteisön sisällä refleктоimalla valintojen eettisiä perusteita ja niiden herättämiä tunteita. (Heinonen & Sinko 2013, 123–128.)

Suomalainen yhteiskuntajärjestys nojaa oikeus-, sivistys- ja hyvinvointivaltioajatteluun, mikä näkyy maan lainsäädännössä ja hallinnossa (Hämäläinen & Niemelä 2014, 87–88). Sosiaalihuollon lainsäädännön arvopohjassa korostuvat muun muassa yhdenvertaisuus, julkinen vastuu, universaalisuus, ennaltaehkäisy, normalisuus, kokonaisvaltaisuus, ihmislähtöisyys, osallisuuden turvaaminen, valinnanvapaus sekä avoimuus ja luottamuksellisuus (STM 2010, 43–48). Tilanteissa, joissa työntekijän henkilökohtaiseen tai ammatti-identiteettiin kuuluvat arvot asettuvat ristiriitaan esimerkiksi työn resurssien, työnjohdon määräysten tai asiakkaiden odotusten kanssa, altistavat eettiselle kuormitukselle. Eettisesti kuormittavia tilanteita syntyy myös ”en tiedä” ja ”en pysty” -tyyppisissä tilanteissa. ”En tiedä” -tilanteissa työntekijä joutuu arvioimaan oikeaa ja väärää, valitsemaan usean hyvän tai joskus usean huonon vaihtoehdon väliltä epävarmuudessa ja epätietoisuudessa. Erityisen kuormittavia ovat tilanteet, joissa työntekijä kyllä tietää oikean ratkaisun, mutta ”ei pysty” toimia arvojensa mukaisesti. (Huhtala 2021, 5–7.)

Anna Metteri kiteyttää väitöskirjassaan *Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö* (2012, 25, 33–38) pohjoismaisen hyvinvointivaltion erityisyyden kolmeen tunnusmerkkiin: tasa-arvo, universaalisuus ja julkinen vastuu. Hyvinvointivaltion arvojen pohjalta muotoutuvat myös hyvinvointivaltion lupaukset, joiden Metteri katsoo olevan lakeihin, säädöksiin ja politiikkaohjelmiin kirjattuna. Näiden kirjoitettujen lupauksen lisäksi oleellista on myös ihmisten kunnioittaminen ja ihmisarvon tunnustaminen. Hyvinvointivaltion lupaukset synnyttävät kansalaisissa tiettyjä odotuksia ja tuovat ennakoitavuutta erilaisten elämää koettelevien kriisitilanteiden keskelle.

Aina hyvinvointivaltion tukiverkot eivät kuitenkaan toimi suunnitellusti tai tarkoituksenmukaisesti ja sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään tilanteita, joita voidaan luonnehtia kohtuuttomiksi. Metterin mukaan ”[k]ohtuuttomuus tarkoittaa, että yksittäisen

ihmisen tilanteessa puheena olevaa asiaa, hyvinvointivaltion lupaamaa sosiaalista turvaa, tukea ja apua on liian vähän. Sen sijaan turvattomuutta, epäoikeudenmukaisuutta ja vaille jäämistä on liian paljon.” Kaiken kaikkiaan kohtuuttomuus on diskursiivinen käsite ja subjektiivinen tunne, joka syntyy kansalaisten odotusten, hyvinvointivaltion lupauksen ja yleisen oikeustajun ollessa ristiriidassa keskenään. (Metteri 2012, 45, 52–53.) Epätasapaino käytettävissä olevien voimavarojen ja työn asettamien vaatimusten välillä on psykososiaalisesti kuormittavaa ja altistaa työntekijää työhyvinvoinnin ja terveyden heikentymiselle sekä uupumiselle. Kuormituksen kokemus, keinot käsitellä epämuukavia tunteita ja kyky irrottautua eettisistä pohdinnoista vaihtelevat yksilöiden välillä, mutta työnantajan vastuulla on luoda eettistä kuormaa keventäviä rakenteita ja ratkaisuja työn arkeen. (Huhtala 2021, 12, 17–18.)

Sosiaalityöntekijät toimivat välittäjinä, puskureina ja toimeenpanijoina yhteiskunnan harjoittaman sosiaaliturvapolitiikan, asiakkaiden tarpeiden ja eteen tulevien kohtuuttomien tilanteiden välillä. Ammatillisesti ja ammattieettisesti he ovat sitoutuneita hyvinvointivaltion lupauksiin ja heikommassa asemassa olevien ihmisten puolustamiseen. Työtään he toteuttavat säädettyjen lakien ja politiikkaohjelmien mukaisesti, vaikka tilaa jää myös omalle harkinnalle ja päätöksenteolle. (Metteri 2012, 39–42.) Juuri joustavuus ja mahdollisuus vaikuttaa omaan työnkuvaan näyttäisi ennaltaehkäisevän ja vähentävän työhön liittyvää eettistä kuormaa. Jos työntekijällä on kokemus henkilökohtaisesta toimijuudesta ja mahdollisuus tehdä omia arvojaan vastaavia valintoja, eettinen kuorma kevenee. Kaikista työtä koskevista rajoituksista ei kuitenkaan pääse eroon ja myös eettisissä pohdinnoissa, valinnoissa ja päätöksissä tulisi pyrkiä tiettyyn johdonmukaisuuteen, etteivät ne kapene mielipidekysymyksiksi. (Huhtala 2021, 12, 17–18.)

2.2.2 Asiakastyö ja vuorovaikutus

Sosiaalityöntekijät ovat auttamisen ammattilaisia ja heidän asiakkaansa ovat tavalla tai toisella haavoittuvaisessa asemassa suhteessa ympäristöönsä. Sosiaalityö ei ole kuitenkaan pelkkää palvelemista, vaan puuttumista asiakkaan elämäntilanteeseen – se on väliintulo eli interventio asiakkaan ja yhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen ongelmiin eikä se aina perustu vapaaehtoisuuteen. Sosiaalityöntekijällä on tarvittaessa oikeus kontrolloida asiakastaan. Työn tavoitteena on aikaansaada muutos asiakkaan elämässä niin, että tarve sosiaalityölle lakkaa. Ammattimainen sosiaalityö tähtää systemaattisesti asiakkaan ongelmien ratkaisuun, ennaltaehkäisyyn ja asiakkaan omien voimavarojen lisäämiseen. Asiakasta tulisi

kohdella subjektina eikä vain toimenpiteiden kohteena niin, että hänen elämähallintataitonsa vahvistuvat. (Raunio 2009, 58–60, 68.)

Sosiaalityöntekijän osaamisen ytimessä ovat Pamela Trevithickin (2011, 153–155) mukaan vuorovaikutustaitojen lisäksi intersoonalliset eli ihmisten välisessä suorassa kontaktissa tarvittavat taidot, kielelliset ja ei-kielelliset taidot sekä tarkkailu-, kuuntelu-, arviointi- ja haastattelutaidot. Hänen mielestään ymmärtääksemme toisiamme meidän tulee myöntää tietämättömyytemme toistemme elämismaailmasta. Sosiaalityöntekijän pitäisi osata kysyä hyviä, oleellisia ja riittävän yksityiskohtaisia vastauksia antavia kysymyksiä, tarkkailla annettuja vihjeitä ja uudelleensanoittaa kuulemaansa. Vaikuttava sosiaalityö edellyttää kykyä tarkkaan ja vakuuttavaan vuorovaikutukseen. (Trevithick 2011, 153–155.) Tarkkailu- ja kuuntelutaidot ovat tässä tärkeässä roolissa ja ne auttavat sosiaalityöntekijää ymmärtämään ja reagoimaan kuulemaansa. Hyvä kuuntelija on empaattinen, kärsivällinen, ymmärtää puhujan tunnemaailmaa, välttää keskeytyksiä ja muita häiriötekijöitä sekä tarkkailee sitä, mikä jää sanomatta. (Datar, Patil, Bawikar & Rao 2010, 73.)

Sosiaalityön vuorovaikutuksessa on pyrittävä paitsi toivon välittämiseen ja voimaannuttamiseen, myös empaattisuuteen ja sensitiivisyyteen. Sensitiivisyys auttaa rakentamaan merkityksellisiä asiakassuhteita ja valaa luottamuksen, hyväksynnän ja vastaanottavaisuuden ilmapiiriä. Jos merkityksellistä ja luottamuksellista suhdetta ei synny, asiakasta on vaikea auttaa – tiedonkeruu ja asiakkaan motivointi hankaloituvat. Sensitiivisyys on paitsi vastaanottavaisuutta asiakkaan tarpeille, myös kykyä ymmärtää tilannetta ja vuorovaikutuksen hienovaraisuuksia. Sensitiivisesti kohdattu asiakas kokee parhaimmillaan itsensä ymmärretyksi ja olonsa turvalliseksi. Sensitiivisyyttä voi ilmaista niin puhutussa, kirjoitetussa kuin kehonkielessä ja sitä voi jokainen kehittää itsessään. Sensitiivisyys auttaa ymmärtämään erilaisuutta ja eriarvoisuuden kokemuksia sekä auttaa tarkastelemaan omia arvojaan ja ennakkoluulojaan kriittisesti. (Bawikar & Rao 2010, 37–38.)

Sensitiivisyyttä lähellä ovat sympatia ja empatia, jotka molemmat ovat myötäelämisen taitoja. Sympaattinen ihminen tuntee aitoa kiinnostusta toisen (tunne)kokemusta kohtaan, mutta empaattinen ihminen todella yrittää asettua toisen asemaan. Hän pyrkii ymmärtämään toisen kokemusta, motiiveja ja näkökulmaa samalla peilaten niitä omiin tunteuksiinsa ja tietämykseensä. Tärkeää on myös tämän tietämyksen sanoittaminen. Toisen asemaan asettuminen ei ole aina helppoa, sillä kokemusmaailman erot voivat olla suuria. On hyvä

kuitenkin yrittää, sillä ymmärretyksi tulemisen tunne todella palkitsee. (Trevithick 2011, 194–196.)

Karen Winter (2011, 37–45) havaitsee lasten ja sosiaalityöntekijöiden välisissä vuorovaikutussuhteissa seitsemän ongelmakohtaa: tehtävät, luottamus, uhat, teorit, koulutus, työvälineet ja aika. Aikuisten ja lasten väliset vuorovaikutussuhteet voivat näin ollen vaikeutua sosiaalityön byrokraattisen, kontrolloivan ja arviointia korostavan luonteen vuoksi. Asiakkaiden aidolle kohtaamiselle ja luottamuksen syntymiselle ei jää aikaa ja epäsuhta valtasuhteissa etäännyttää viranomaista asiakkaistaan. Sosiaalityöntekijät eivät uskalla ottaa lapsia mukaan arviointityöhön, sillä pelkäävät sen tuovan lapselle enemmän harmia kuin hyötyä. Lapset eivät halua laverrella vanhemmistaan ja useat vanhemmat myös valmentavat lapsiaan siitä, mitä perheen asioista on sopivaa sanoa. Tahdonvastaisen intervention pelko myös lisää epäluottamusta sosiaalityöntekijöihin.

Sosiaalityöntekijät taas saattavat itseään suojellakseen pitää etäisyyttä asiakkaisiinsa esimerkiksi työn henkisen kuormittavuuden, epäonnistumisen tai väkivallan pelossa. Lapsia saatetaan myös pitää osallistumiseen kyvyttöminä, epäluotettavina ja vuorovaikutuksille alttiina eivätkä kaikki sosiaalityöntekijät koe saaneensa riittävää koulutusta lasten kanssa työskentelyyn. Myös työmenetelmät, resurssit ja tilat koetaan usein puutteellisiksi eikä niiden kehittämiseen välttämättä jää aikaa. Ylipäätään yksittäisen työntekijän valtava työmäärä ja kokemus ajan puutteesta haittaavat hyvien vuorovaikutussuhteiden muodostumista lasten ja sosiaalityöntekijöiden välille. (Winter 2011, 45–52.) Lastensuojelun monia ongelmia ja vuorovaikutushaasteita on pyritty ratkaisemaan kansallisesti 2000-luvulla systeemisen toimintamallin käyttöönotolla. Mallin käyttöönotolla tavoitellaan lapsia ja perheitä arvostavaa ja kuulevaa kohtaamis- ja vuorovaikutustapaa sekä hyvän yhteistyön, yksilöllisen arvioinnin, oikea-aikaisen ja riittävän tuen mahdollistavaa työtapaa. (Aaltio & Isokuortti 2019, 18–22.)

Suomalainen systeeminen toimintamalli perustuu brittiläiseen niin sanottuun Hackneyn malliin (”Reclaiming Social Work” -ohjelma, joka käynnistyi Itä-Lontoossa Hackneyssä vuonna 2007). Mallin tavoitteena oli siirtyä byrokraattisesta ja ongelmakeskeisestä sosiaalityöstä kohti suhdeperustaista, dialogista, voimavara- ja ratkaisukeskeistä sosiaalityötä terapeutista työskentelyotetta hyödyntäen. Mallissa lapset ja perheet nähdään systeemin osina siten, että vastauksia perheen tilanteeseen etsitään yhdessä perheen kanssa heidän lähiympäristöstään. Tärkeää on luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen muodostaminen,

lapsen arjen ymmärtäminen sekä vanhemmuuden ja lähiympäristön tukeminen. Systemisen toimintamallin hyödyntäminen edellyttää systemisen ajattelutavan ja uudenlaisten toimintatapojen omaksumista niin työntekijöiden, johdon kuin organisaatorakenteen osalta. Toimintamallin toteuttamisen kannalta tärkeitä ovat muun muassa ammatillinen monitoimijuus, tiimityöskentely, säännölliset tiimikokoukset, monipuolinen ja aktiivinen reflektointi, hypoteesiajattelu, ihmissuhdetyö sekä asiakkaan ja erityisesti lapsen osallisuuden vahvistaminen. Työskentelyn tavoitteena on päästä käsiksi asiakasperheen systeemissä vallitsevan epätasapainon ”juurisyihin” ja auttaa näin korjaamaan tuota epätasapainoa. (Lahtinen, Männistö & Raivio 2017, 4, 9, 16–22.)

2.2.3 Sosiaalityöntekijän ammattitaito ja -roolit

Sosiaalityöntekijältä vaaditaan paitsi yhteiskuntatieteellistä, eettistä, oikeudellista ja rakenteellisen sosiaalityön osaamista myös tutkimus-, vuorovaikutus-, työmenetelmä-, palvelujärjestelmä-, johtamis- sekä kehittämis- ja muutososaamista. Toisin sanoen sosiaalityöntekijän asiantuntijuuteen liittyy kyky hahmottaa yksilöiden ja yhteiskunnan välisiä suhteita ja sosiaalisia ilmiöitä sekä kyky hankkia ja tuottaa tieteellistä tietoa. Ammatilainen ymmärtää oman julkisen valtansa luonnetta, suhtautuu siihen refleksiivisesti ja kohtaa asiakkaansa sensitiivisesti vaikeissakin asiakaspalvelutilanteissa. Hän ymmärtää asiakkaidensa erilaisuutta ja tunnistaa heidän perus- ja ihmisoikeutensa. Hän tuntee työtään ohjaavan lainsäädännön, osaa tehdä osuvia tilannearvioita ja valita tilanteeseen sopivat palvelut ja puuttumisen tavat. Hän osaa kehittää työtään ja verkostoitua sekä hänellä on kaikki edellytykset hallinnolliseen johtamistyöhön ja yhteiskuntapoliittiseen vaikuttamistyöhön. (Lähteinen, Raitakari, Hänninen, Kaittila, Kekoni, Krok & Skaffari 2017, 14–16.)

Arviointityössä aktivoituu sosiaalityöntekijän koko tieto- ja taitopohja. Hänen on pohdittava, mitkä tieteelliset teoriat parhaiten selittävät ja lisäävät ymmärrystä käsillä olevasta ongelmasta, ja tarvitaanko tilanteen ratkaisemiseksi palvelu- vai kontrollointikeskeistä otetta. Hänen on valittava työskentelylleen sopiva teoria- ja menetelmäpohja sekä keskittymiskohde. Sosiaalityöntekijän on myös tunnettava käsillä olevaan tehtävään vaikuttava lainsäädäntö, sovellettava sosiaalipoliittinen suuntaus ja oman organisaation toimintatavat. Tietyt ongelmat vaativat myös erityisosaamista esimerkiksi seksuaalisesta väkivallasta, mielenterveysongelmista tai aggressiivisesta käyttäytymisestä. Asiakasryhmän hyvä tuntemus on myös tärkeää – muun muassa ikä, yhteiskuntaluokka, oppimisvaikeudet tai vähemmistöstatus vaikuttavat ihmisten elämismailmaan ja koettuihin ongelmiin. Käytännön

tasolla on tehtävä valintoja intervention tavoista ja luotava uusia toimintatapoja, jos valmiita ei ole olemassa. Kaiken kaikkiaan on hyvä muistaa, että asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden välinen vuorovaikutus ei ole aina suoraviivaista tai yksinkertaista. Asiakkaiden itseilmaisukyky vaihtelee eivätkä sosiaalityöntekijäkään aina osaa ilmaista työnsä tarkoitusta tai tavoitteita selkeästi ja sensitiivisesti. Parhaimmillaan asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden kohtaaminen on kaksisuuntainen oppimisprosessi, jossa vastuu toivon välittämisestä on sosiaalityöntekijällä. (Trevithick 2011, 180–183.)

Sosiaalityöntekijöiden tieto- ja taitoperustan voidaan myös katsoa perustuvan teoreettiseen, faktuaaliseen ja käytännön tietoon. Teoreettiseen tietoon sisältyvät lähitieteistä, kuten psykologiasta ja sosiologiasta, omaksutut teoriat, sosiaalityön roolia ja tehtäviä pohtivat teoriat sekä käytännön työhön liittyvät teoriat esimerkiksi erilaisista haastattelumenetelmistä, erilaisten yhteistyötahojen kanssa toimimisesta, psykososiaalisista lähestymistavoista tai sosiaalityötä ohjaavista arvoista. Faktuaalinen teoria taas käsittää lainsäädännön, sosiaalipolitiikan, hallinnollisten menettelytapojen sekä sosiaalisten ongelmien ja ihmisyyden tuntemuksen. Käytännön tietoon liittyy työntekijän henkilökohtainen persoona ja kyky käyttää, soveltaa, luoda, reflektoida ja kehittää taitojaan sekä valita oikeat intervention tavat kontekstin sallimissa puitteissa. (Trevithick 2011, 32–121.) Satu Vainisen (2011, 10) väitöskirjassa *Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina* sosiaalityöntekijän ammatillisuus kietoutuu sosiaaliseen siten, että ”*sosiaalisen ammattilaisuus ja asiantuntijuus määrittyy [...] niiksi ammatillisiksi toimintaroleiksi, joissa ammattilaiset tarkastelevat, muokkaavat, ohjaavat ja rakentavat yksilön ja yhteisön/yhteiskunnan välisiä suhteita.*”

Vaininen (2011, 244–251) tarkastelee väitöskirjassaan sosiaalitoimiston ammatillista toimintaa ja hahmottelee havaintojen pohjalta kuusi sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin tyyppiä: 1) perheneuvojan/asiakasneuvojan, 2) hyvinvoinnin katalysaattorin, 3) sosiaalisen resurssioijan, 4) erityisasiantuntijan, 5) sosiaalisen kriisityön ja 6) kehittäjän identiteetit. Ammatti-identiteetit muovautuvat kokemuksen pohjalta ja ohjaavat osaltaan työntekijän katsetta ja tilanteisiin orientoitumista.

Perhe-/asiakasneuvojan toimintaroolissa keskeistä on sosiaalisen vuorovaikutuksen mobilisointi sekä palvelujärjestelmään ja palvelunohjaukseen liittyvä asiantuntijuus. Asiakkaita pyritään tukemaan psykososiaalisesti ja dialogisessa suhteessa. Hyvinvoinnin katalysaattorin toimintaroolissa painottuu elämäntilanteen kartoitus, koordinointi, motivointi

ja ”asianajo”. Asiakastyössä korostuu tavoitteellisuus ja muutoksen aikaansaanti. Sosiaalisen resurssoinnin ja erityisasiantuntijuuden identiteetti näkyy selkeimmin työyhteisöissä, joissa vaaditaan esimerkiksi palvelujärjestelmän tai jonkin erityisalan asiantuntijuutta. Kriisityön identiteettiin liittyy kontrollointi ja ”asianajo”, kun tavoitteena on varmistaa asiakkaiden oikeuksien toteutuminen akuuteissa tilanteissa. Kehittäjän toimintaroolissa sovelletaan erityisosaamista ja kehitetään uusia käytäntömalleja ja toimintaympäristöjä. (Vaininen 2011, 244–251.)

Sinikka Forsmanin (2010, 82–94) tutkimuksessa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työn luonne hahmottuu tutkimushaastateltavien vastausten kautta korostaen työn päivystyksellisyyttä, sosiaalityöntekijän ristiriitaisia ja vaihtuvia rooleja, verkostoissa toimimista sekä sosiaalityöntekijän vastuun ja vallan suurta määrää. Työn päivystyksellinen luonne tekee lastensuojelutyöstä usein yllätyksellistä, ennakoimatonta ja reaktiivista. Työntekijältä edellytetään kykyä siirtyä nopeasti tilanteesta toiseen, priorisointitaitoja, henkistä joustavuutta ja vahvasti sisäistettyä ammattietiikkaa. Työn ristiriitaisuutta aiheuttavat muun muassa tasapainoilu asiakkaan (lapsen/vanhempien) tarpeiden, työn asettamien reunaehtojen ja eri toimijoiden näkemysten välillä. Ristivedosta huolimatta hyvä asiakastyö on työskentelyn keskiössä eikä asiakkaan puolella olostaluta tinkiä. Iso osa työajasta kuluu myös verkostoyhteistyöhön, joka hyvin sujuessaan vie asiakkaan asioita eteenpäin ja huonosti sujuessaan voi muodostua ylimääräiseksi taakaksi. Työhön sisältyy myös vallankäytön elementti. Vaikka lainsäädäntö rajaa ja määrittää vallankäyttöön liittyviä prosesseja, sosiaalityöntekijällä on paljon harkintavaltaa ja henkilökohtainen vastuu päätöksistään.

Asiakaslähtöisyyttä ja ihmisarvon kunnioittamista voidaan pitää sosiaalityöntekijälle tärkeinä ammatti-identiteetin osina, kuten Marjatta Bardy asian tiivistää (2013, 76):

[A]siakaslähtöisyys ei merkitse asiantuntijuuden hylkäämistä vaan sen käyttöön antamista; tuki ja kontrolli täydentävät toisiaan. Vastakohtaparien väleissä on erilaisten yhdistelmien mahdollisuuksia, ja niiden tunnistaminen lisää valinnan mahdollisuuksia. Koulutuksessa pohjustettu ammatti-identiteetti kasvaa käytännön työssä ihmisten parissa. Se vaatii toistuvaa pohdiskelevaa tarkastelua, ihmiskäsityksen ja maailmankuvan virkistämistä, jotta voi ehkäistä leipääntymistä ja pitää itsensä ihmisarvoa kunnioittavassa asennossa. Henkiseen päivitykseen voi käyttää mitä erilaisimpia tapoja ja materiaaleja, arkisista havainnoista taiteeseen, tieteeseen ja filosofiaan tai näiden yhdistelmiä, kuten soveltavaa taidetta. Lapsen oikeuksien sopimuksen arvopäämäärät tarjoavat vahvoja elementtejä lasten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten identiteetille. Vahva ja

realistinen usko ihmisarvoon kantaa työssä, ja sen kadottaminen tekee välinpitämättömäksi ja kyyniseksi.

2.3 Jaksaminen lastensuojelutyössä

Talentian (2024, 1–17) julkaiseman työolobarometrin mukaan sosiaalialalle hakeudutaan ja jäädään pääasiassa työn merkityksellisyyden, ihmissuhteiden ja myönteisten vaikutusmahdollisuuksien vuoksi. Myös oman osaamisen hyödyntäminen motivoi pysymään alalla. Hyvä urakehitys, palkkaus tai yhteiskunnallinen arvostus sen sijaan eivät ole syitä hakeutua tai jäädä sosiaalialan työhön. Talentian teettämän kyselyn vastaajista (n=2691) 72 prosenttia arvioi työnsä olevan melko tai erittäin palkitsevaa, kun taas 27 prosenttia vastaajista ei pidä työtä juurikaan palkitsevana. Eniten vastaajat arvostavat työpaikan pysyvyyttä, työyhteisön hyvää ilmapiiriä ja asiakastyötä. Työn henkistä kuormaa pitää kohtuullisena 24 prosenttia ja työmäärää 20 prosenttia vastaajista (n=2420). Enemmistö alan ammattilaisista kokee onnellisuutta ja ylpeyttä työstään, mutta 40 prosenttia vastaajista (n=2691) olisi valmis vaihtamaan työtä lähitulevaisuudessa. Eniten haasteita työssä aiheuttavat haastavat asiakastilanteet, sijaisten ja työntekijöiden heikko saatavuus sekä tiedonkulkuun, johtamiseen, henkiseen kuormittavuuteen ja työmäärään liittyvät vaikeudet. Työhön liittyvät haasteet aiheuttavat stressiä, työmotivaation laskua ja väsymystä työhön. 32 prosenttia vastaajista (n=2427) miettii haasteiden vuoksi alan vaihtoa, mutta vain 3 prosenttia heistä on todella päättänyt vaihtaa alaa.

Sinikka Forsmanin (2010, 94–106) tekemän tutkimuksen mukaan lastensuojelutyössä voivat kuormittaa myös arkirutiinit, ihmissuhteiden suuri määrä, pelko, rankat tilanteet ja tunteet sekä verkostoyhteistyö eri kumppaneiden kanssa. Lastensuojelutyön hektisyys ja ennustamattomuus on osalle työntekijöistä syy hakeutua alalle. Tällöin kuormitusta saattavatkin aiheuttaa työhön kuuluvat rutiininomaiset tehtävät ja asioiden hidas eteneminen, kun esimerkiksi asiakkaat eivät sitoudu yhdessä sovittuihin tavoitteisiin tai yhteistyökumppanin aikataulut venyvät. Kuormitusta voivat aiheuttaa myös laajat yhteistyöverkostot sekä asiakassuhteiden suuri määrä ja pitkä kesto niin, että sosiaalityöntekijä voi tuntea ”ihmissuhdeähkyä”. Vaikka työtä tehdään pääasiassa hyvässä yhteistyössä asiakkaiden kanssa, myös sanallisen ja fyysisen väkivallan uhka on lastensuojelutyössä läsnä. Pelon tunne ja vaaratilanteisiin varautuminen kuormittavat ja haastavat vuorovaikutusta asiakkaan kanssa. Työssä kohtaa monenlaisia vaikeita tilanteita ja tunteita. Asiakkaat voivat elää sydäntä särkevissä olosuhteissa ja kantaa negatiivista

tunnekuormaa. Tämän lisäksi työntekijä saattaa kantaa huolta myös omista valinnoistaan, päätöksistään ja kannanotoistaan eli sitä, tuliko tehtyä oikein tai riittävästi ja kenen näkökulmasta katsottuna.

Työterveyslaitoksen teettämän Kunta10-tutkimuksen tulosten pohjalta havaittiin, että sosiaalityöntekijöillä on psykologeja, erityisopettajia ja lastentarhanopettajia korkeampi riski sairastua mielenterveyshäiriöön ja ajautua siitä johtuvan työkyvyttömyyden vuoksi sairauslomalle. Sairauspoissaoloja selittävät niin työhön, työntekijään kuin toimintaympäristöön liittyvät tekijät. Työ on vaativaa, psyykkisesti kuormittavaa ja sekundaaritraumatisoitumiselle altistavaa. Traumatisoitumiselta suojaavia tekijöitä ovat muun muassa työntekijän henkilökohtaiset tietoisuustaidot ja kyky eriyttää tunteita sekä työyhteisössä jaettu sosiaalinen pääoma ja kokemus työyhteisön toimivuudesta. Lastensuojeluun ja toimeentuloon liittyvissä tehtävissä toimivilla sosiaalityöntekijöillä on tutkimuksen mukaan korostunut riski kuormittua ja uupua. Lastensuojelun avohuollossa kuormittavat esimerkiksi ”organisaation päätöksenteon ristiriitaisuus, lähiesimiestyöhön liittyvät ongelmat, vähäinen tuki työyhteisöstä, työpaineet ja riittämätön työnohjaus”². (Salo, Rantonen, Aalto, Oksanen, Vahtera, Junnonen, Baldschun, Väisänen, Mönkkönen & Hämäläinen 2016, 3–22.)

Mänttari-van der Kuip (2023) hahmottaa lastensuojelutyön rakenteellisen niukkuuden ja työntekijöiden kokeman eettisen kuorman välistä suhdetta moraalisen ahdingon (*moral distress*) käsitteen kautta. Moraalisen ahdingon kokemus syntyy tilanteessa, jossa työn organisatoriset ja institutionaaliset seikat eivät mahdollista työntekijän oikeina tai hyvinä pitämiä moraalisia valintoja. Työntekijän toimijuus on näin ulkoa päin määritellyistä syistä rajoitettua, ja työntekijä voi syyllistää ongelmista itseään ja kokea muun muassa voimattomuuden tunnetta ja pelkoa siitä, että moraalisesti ristiriitaiset valinnat haavoittavat asiakasta. Moraalinen ahdistus voi olla osatekijänä uupumuksen kokemuksessa ja loppuun palamisessa (*burnout*). Toisaalta moraalista ahdistuksesta voi olla hyötyä, kun halutaan ohjata katsetta korjausta vaativiin epäkohtiin alan sisällä. Moraalinen ahdistus voidaan näin nähdä eräänlaisena ”eettisenä ilmapuntarina”. Moraalista ahdistusta aiheuttavien epäkohtien tunnistaminen onkin työhyvinvoinnin edistämisen kannalta tärkeää.

² Aiheesta tarkemmin: Iivanainen, Tiina (2015). Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden työn kuormittavuuden ulottuvuudet. Itä-Suomen yliopisto: Pro Gradu. (Saatavissa Itä-Suomen yliopiston kampuskirjastosta.)

Talentian (2024, 23–26) työolobarometrin vastaajista (n=2691) 57 prosenttia arvioi oman työkykynsä olevan asteikolla 8–10, kun työkykyä arvioitiin asteikolla 0–10 (0=erittäin huono ja 10=erittäin hyvä), 43 prosentin arvioidessa oman työkykynsä välille 0-7. Koko joukon työhyvinvoinnin keskiarvo asettui lukuun 7,33 siten, että nuoret arvioivat työhyvinvointinsa iäkkäitä heikommaksi. Nuoret myös kokevat työn henkisesti kuormittavammaksi ja palautuvat siitä heikommin kuin iäkkäät työntekijät. Työtä pitää henkisesti kuormittavana kaksi kolmesta vastaajasta, mutta 59 prosentin enemmistö kuitenkin kokee palautuvansa työpäivän rasituksista aina tai melko usein. Työkyvyn ja työhyvinvoinnin arvioitiin laskevan lähitulevaisuudessa siten, että 52 prosenttia vastaajista uskoo niiden heikkenevän joko merkittävästi tai jonkin verran, 28 prosenttia vastaajista arvelee tilanteen pysyvän samanlaisena ja 14 prosenttia vastaajista ennakoii niihin myönteisiä muutoksia.

Talentian (2024, 28–31) työolobarometrin vastaajista (n=2691) puolet haaveilee vaihtavansa työpaikkaa alan sisällä ja kolmannes heistä haaveilee vaihtavansa kokonaan alaa. 36 prosenttia vastaajista ei ole käytännössä koskaan harkinnut alan vaihtoa. Eniten vaihtoaikkeitä on nuorilla työntekijöillä, jotka myös arvioivat alan vetovoimaisuuden iäkkäämpiä heikommaksi. Vastaajista 18 prosenttia ei pidä sosiaalialaa ollenkaan vetovoimaisena ja 54 prosenttia arvioi, ettei ala ole kovinkaan vetovoimainen. Vetovoimaisena alaa pitää 26 prosenttia vastaajista. Monet vastaajista kokevat, että alan vaativuus ja palkkaus eivät kohtaa. Alaa vaivaavat myös arvostuksen ja johtamistaitojen puute. Vastaajista valtaosa pitkäänkin alan palkkauksen kehittämistä ja työntekijäpulaan puuttumista tärkeänä lähitulevaisuuden kehityskohteenä. Vain 9 prosenttia vastaajista piti suuria keskitettyjä organisaatioita, kuten hyvinvointialueita, tärkeänä kehittämiskohteenä.

Samansuuntaisia tuloksia raportoitiin myös Lastensuojelun keskusliiton ja Talentian yhteisessä selvityksessä Lasten suojelemisen nykytila ja tulevaisuus, jossa kyselyyn osallistuneet alan ammattilaiset (n=322) pitivät työhyvinvointia ja jaksamista kuormittavina tekijöinä muun muassa pieniä henkilöstöresursseja, epäselviä ohjeistuksia, heikkoa johtamista, huonoa työilmapiiriä ja palveluiden heikkoa saatavuutta. Vastaajat (n=320) kokivat, että suurin osa työajasta kuluu kirjaamiseen, dokumentointiin ja päätösten valmisteluun sekä vanhempien tapaamisiin ja muuhun yhteydenpitoon. Vastaajista (n=289) 73 prosenttia toivoi enemmän aikaa lasten tapaamisiin. Työpaineen vähentämisen kannalta tärkeitä olisivat muun muassa riittävä henkilöstömitoitus ja työn resurssit, kuten käytettävissä oleva aika, palkka, toimivat työvälineet ja rauhalliset työtilat sekä mahdollisuus etätööhön ja

työnohjaukseen. Työmäärän tulisi olla kohtuullinen ja asiakasmitoituksen yhä tiukempi. Työyhteisöön ja johtamiseen toivottiin dialogisuutta, riittävää tukea ja selkeitä ohjeita. Myös toimialat ylittävää yhteistyötä tulisi lisätä. Vastaajien mielestä työssä jaksamiseen voi vaikuttaa myös itse esimerkiksi työn organisoinnin ja reflektoinnin taitoja kehittämällä. (Holmi & Kekkonen 2023, 4–6, 17, 32–35, 37, 58–59, 67–72.)

Työhyvinvointia ja jaksamista voidaan pitää yksilön ja ympäristön välisessä suhteessa muotoutuvana moninaisena kokonaisuutena ja tasapainosuhteena. ”*Kyseessä ovat tällöin moninaiset yksilöllisen ammatillisen ja henkilökohtaisen kehityksen, organisatorisen johtamisen ja toimintatapojen, työn ja toimintaympäristön muutoksen yhteenkietoutuvat suhteet.*” (Yliruka ym. 2009, 16–17.) Kansainvälisiä tutkimuksia vertailemalla on voitu päätellä, että sosiaalityöntekijöiden työtyytyväisyyteen vaikuttavat esimerkiksi työn vaihtelevuus, monipuolisuus, autonomisuus, hallittavuus ja kokemus työn tuottavuudesta. Toivottujen ja tosiasiallisten työtehtävien tulisi olla sopusuhdassa, ja työssä tulisi olla mahdollisuus uuden oppimiselle ja työn sisältöön vaikuttamiselle. Vahva ammatillinen identiteetti ja ikä näyttävät suojaavan uupumiselta, vaikka toisaalta pitkä altistuminen stressille saattaa aiheuttaa sijaistraumatisoitumista ja myötätuntouupumusta. Asiakastyö taas tuottaa sekä uupumusta että tyytyväisyyttä. Työtyytyväisyys yhdistyy usein työn sisäisiin ja tyytymättömyys ulkoisiin tekijöihin, kuten puutteellisiin resursseihin. Sosiaalityöntekijään henkilöityviä ja uupumukselta suojaavia tekijöitä ovat muun muassa vilpitön usko työn merkityksellisyyteen, epävarmuuden sietokyky, suhteellisuudentaju, kyky tunnistaa rajansa, taito erottaa työ- ja yksityiselämä sekä huumorintaju. (Meltti & Kara 2009, 23–32.)

Työtyytyväisyyttä voidaan parantaa esimerkiksi lisäämällä työntekijän mahdollisuuksia vaikuttaa organisaationsa toimintatapoihin, lisäämällä työn yhteiskunnallista arvostusta sekä panostamalla työyhteisöltä ja lähiesimiestyöltä saatavaan tukeen. Työn sisäisten tekijöiden tulisi olla tasapainossa niin, että työ on haastavaa mutta hallittavaa ja asetetut tavoitteet mahdollista saavuttaa. Asiakastyön merkityksellisyyteen, asiakasta osallistaviin ja asiakaspalautteen hyödyntämiseen liittyviin toimintatapoihin tulisi kiinnittää lisää huomiota, sillä asiakastyö on merkittävä tyytyväisyyteen vaikuttava tekijä. Tärkeää on myös varmistaa, että työntekijän ja organisaation arvot kohtaavat, ja että sosiaalityöllä voidaan tosiasiallisesti ratkaista ja ennaltaehkäistä ongelmia. (Meltti & Kara 2009, 32–34.) Systemisen toimintamallin käyttöönotolla on pyritty vastaamaan myös näihin tarpeisiin ja ratkaisemaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden jaksamiseen ja vaihtuvuuteen liittyviä ongelmia.

Tavoitteena on, että tiimin ja johdon tuella työ ei ole yksinäistä puurtamista, vaan vastuu jakaantuu ja työstä tulee hallittavaa, systemaattista, refleктоivaa ja vaikuttavaa. Hackneyssä saatujen kokemusten valossa systeemillä toimintamallilla onkin ollut positiivinen vaikutus työhyvinvointiin ja -viihtyvyyteen. (Lahtinen ym. 2017, 11–12.)

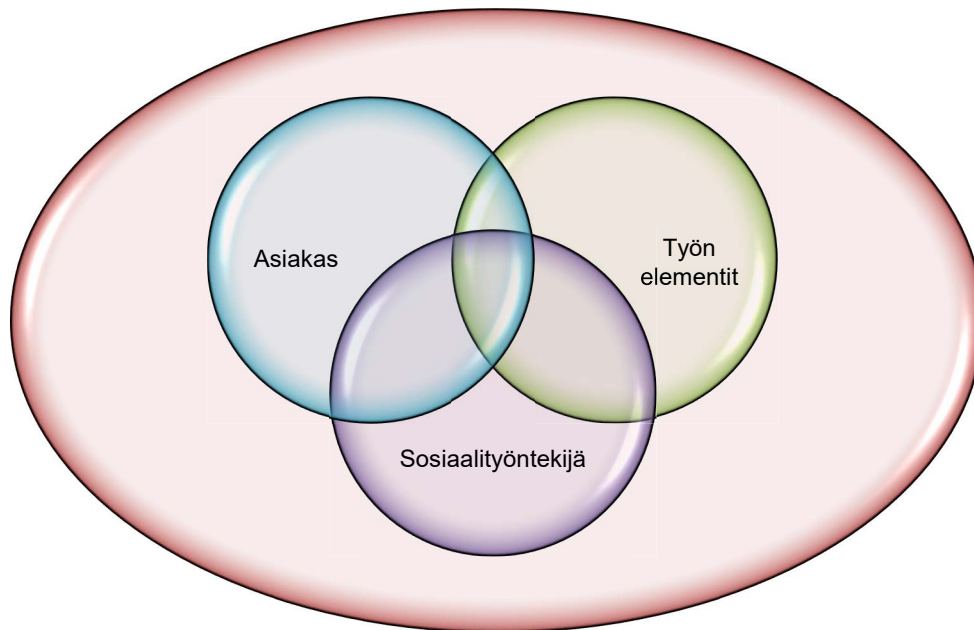
Uupumisen ja jaksamisen välinen suhde ei kuitenkaan ole aikaisemman tutkimuksen valossa suoraviivainen, vaan työntekijä voi kokea samaan aikaan uupumusta ja työn imua (Forsman 2010, 23–24). Kuten Talentian (2024, 31–32) työolobarometrin tulokset osoittavat, sosiaalityötä tekevät kokevat työn merkitykselliseksi ja arvojaan vastaavaksi. Työ on samaan aikaan haastavaa, mutta palkitsevaa ihmisten auttamistyötä. Uran edetessä oman osaamisen kehittämisen, käyttämisen ja työn itsenäisyyden merkitys korostuu. Moni kohtaa työssään haasteita ja pyrkii itse aktiivisesti ratkomaan niitä. Enemmistöllä riittää motivaatiota jatkaa työssään, mutta alan palkkausta, työntekijöiden työkykyä ja työhyvinvointia on varaa parantaa. Kaikki eivät palaudu työstään parhaalla mahdollisella tavalla ja työurien pidentämiseen tulisi panostaa.

Forsmanin tutkimuksessa (2010, 107–114) työssä jaksamisen ja jatkamisen elementtejä selvitettiin lastensuojelun noviiseja, kokeneita ja konkareita haastatteleamalla. Haastattelujen perusteella jaksamista ja jatkamista tukivat mahdollisuus suoraan vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön asiakkaiden ja perheiden kanssa. Vuorovaikutuksen haastavuus ja luottamuksellisten asiakassuhteiden muodostuminen ovat työn suolaa ja eniten tyydytystä ja merkityksellisyyttä tuovia tekijöitä. Jaksamisen kannalta tärkeää on myös mahdollisuus tehdä työstä itsensä näköistä. Lastensuojelutyö on itsenäistä, haasteellista, luovaa, antoisaa ja merkityksellistä. Työtä ei tarvitse tehdä aina samalla tavalla, vaan menetelmiä voi vaihdella ja käyttää monipuolisesti sekä omaa työtapaansa voi aina kehittää. Lasten auttaminen on merkityksellinen tavoite, jota ei juuri tarvitse muille perustella. Tavoitteen saavuttamiseksi usein riittää, että saa jonkin pienen asian asiakkaan elämässä toimimaan. Työssä on mahdollisuus käyttää konkreettista päätösvaltaa asiakkaiden hyväksi ja positiivisen muutoksen aikaansaamiseksi.

Forsmanin (2010, 114–124) haastatteluaineiston perusteella työssä jatkamista ja jaksamista tukevat myös työntekijään liittyvät ominaisuudet, työtaidot ja kyky ottaa vastuuta itsestään ja työn tekemisestä. Myös työntekijän omilla arvoilla ja motiiveilla on merkitystä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä jaksaa työssään, jos hän on sosiaalinen, henkisesti vahva ja

hyvä organisoimaan. Hän kykenee priorisoimaan, aikatauluttamaan, paneutumaan kulloinkin käsillä olevaan tehtävään ja rajaamaan työtään. Henkisenä vahvuuden ilmentyminä nähdään ”halu ottaa haasteita vastaan/rohkeus, keskittyminen töihin eikä turhiin ’kätinöihin’, nopea ajatuskyky, hektisyydestä nauttiminen ja kyky säilyttää inhimillisyyttä.” Työtaitoja tukevat muun muassa muodollinen ja kokemuksen tuoma pätevyys sekä omien taitojen jatkuva kehittäminen esimerkiksi jatkokouluttautuminen ja tehtäväkierron kautta. Omasta jaksamisesta pitää myös itse kantaa vastuuta esimerkiksi pitämällä kiinni työajoista sekä huolehtimalla terveydestään ja palautumisestaan. Jaksamista tukee myös ”normaalin” maailmankuvan ja suhteellisuudentajun säilyttäminen. Työntekijällä tulisi olla selkeät arvot, aito halu auttaa ja realistinen ote työntekoon.

Institutionaalinen ja organisatorinen situaatio

Kuva 1 Lastensuojelutyössä jaksamisen situaatio

Kaiken edellä mainitun pohjalta hahmotan jaksamisen ja viihtymisen muodostuvan itse työn, asiakkaiden ja sosiaalityöntekijän sisäisessä ja ulkoisessa vuoropuhelussa tai merkityksenannossa siten, että yhteiskunnan institutionaalinen ja organisatorinen situaatio rajaa käytettävissä olevia vaihtoehtoja (kuva 1). Esimerkiksi laki, taloustilanne ja organisatoriset valinnat määrittelevät sen, mitä palveluita asiakkaille on mahdollista myöntää. Länsimainen ihmiskäsitys, arvot ja etiikka määrittävät sitä, mitä sosiaalityöntekijä pitää

hyvänä. Jos käsitykset ja todellisuus ovat ristiriidassa, sosiaalityöntekijä voi kokea moraalista ahdistusta ja uupua työssään. Myös asiakkaat reagoivat tilanteen asettamiin reunaehtoihin ja kokemukset voivat olla niin negatiivisia, kuin positiivisia. Joskus lastensuojelun järjestelmä onnistuu vastaamaan asiakkaan tarpeisiin, toisinaan taas ei. Nämä kokemukset heijastuvat sekä asiakkaan että sosiaalityöntekijän väliseen vuorovaikutukseen ja voivat olla voimaa antavia tai henkisesti kuluttavia. Sosiaalityöntekijän tehtävä on kannatella asiakasta ja tehdä itsensä tarpeettomaksi. Jotta sosiaalityöntekijä kykenee siihen, esimiehen, työyhteisön ja organisaation tulee tukea parhaansa mukaan sosiaalityöntekijää ponnisteluissaan.

Sosiaalityöntekijä voi omaa ajatteluaan, työtapaansa tai palautumiskeinoja kehittämällä säädellä omaa hyvinvointiaan. Sosiaalityöntekijän hyvin- tai pahoinvointi heijastuu myös hänen tekemiinsä valintoihin ja sitä kautta niin työyhteisöön kuin asiakkaisiin.

Sosiaalityöntekijä voi myös rakenteellisen sosiaalityön keinoin yrittää vaikuttaa siihen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa sosiaalityön rakenteellisista reunaehdoista sovitaan.

3 Sisäisen uratarinan jäljillä

Tässä tutkielman osassa etsin lisäymmärrystä lastensuojelutyössä viihtymiseen ja jaksamiseen tarkastelemalla lastensuojelutyötä, asiakassuhteita ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä konstruktivistisella ja narratiivisella otteella. Tärkeäksi nousee Sinikka Forsmanin (2010) *sisäisen uran* ja Vilma Hännisen (2000) *sisäisen tarinan* käsitteet, jotka tässä tutkielmassa yhdistän *sisäisen uratarinan* käsitteeksi. Sisäisen uran ja sisäisen tarinan käsitteet ovat tässä tutkielmassa niitä teoreettisia työkaluja, joiden kautta hahmotetaan sitä sisäistä ja ulkoista vuoropuhelua, joka tuottaa sosiaalityöntekijöiden jaksamiseen ja viihtymiseen vaikuttavaa narratiivia.

3.1 Työhön sitoutumiseen vaikuttavat tarinat

Työhön sitoutumista tai sitoutumattomuutta voidaan selittää esimerkiksi psykologisilla, sosiologisilla ja taloudellisilla seikoilla tai niitä yhdistävillä selitysmalleilla. Psykologisissa selityksissä yksilön sisäiset tekijät korostuvat, ja sosiologisissa selitysmalleissa huomioidaan esimerkiksi työn ja työympäristön rakenteet. Taloudelliset selitysmallit taas huomioivat työmarkkinatilanteen vaikutuksen työnvaihtohalukkuuteen. (Matela 2011, 48–61.) Työssä jaksamiseen ja jatkamiseen vaikuttavia tekijöitä voidaan myös jaotella ulkoisiin ja sisäisiin. Ulkoisia jaksamiseen vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi yhteiskunnalliset olosuhteet, ilmiöt ja sosiaalityöhön liitetyt odotukset ja vaatimukset sekä itse työtehtävät, niiden määrä, palkkaus, lisäkoulutusmahdollisuudet, työturvallisuus, esimiestyön laatu ja organisaatiomuutokset. Sisäiset tekijät ovat liitettävissä muun muassa työntekijän omaan persoonaan, taitoihin, ominaisuuksiin, työvuosiin ja asiakassuhteisiin. Työelämään liittyvissä tutkimuksissa onkin pohdittu runsaasti työntekijän henkilökohtaisten ominaisuuksien ja työssä jaksamisen yhteyttä. Tutkimuksen muuttujina on käytetty muun muassa ikää, työvuosia, sukupuolta, siviilisäätyä, vanhemmuutta sekä stressin kokemiseen ja hallintaan liittyviä tekijöitä. (Forsman 2010, 20–36.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen viihtymistä ja jaksamista tukevia sisäisiä tekijöitä, ja Sinikka Forsmanin tapaan hyödynnän sosiaalityöntekijöiden sisäisen uran käsittettä. Forsman (2010, 44–46) on omassa tutkimuksessaan kiinnostunut sosiaalityöntekijöiden sisäisestä urasta eli niistä merkityksistä, motiiveista ja moraalista, jotka saavat sosiaalityöntekijän sitoutumaan vaativaan lastensuojelutyöhön. Ajatuksena on, että työ vaikuttaa tekijäänsä ja alalla jaksamista voidaan ymmärtää työn ja työntekijän dynaamista suhdetta tarkastelemalla.

Lastensuojelutyöhön sitoutumista ei hänen mielestään voi selittää vain professionaalilla sitoutumisella tai kutsumuksella, vaan työssä jaksamista ja jatkamista tulee tarkastella työntekijän omana kokemuksena ja ajallisena prosessina. Työuran eri vaiheissa jaksamisen ja jaksamattomuuden tuntemukset voivat vaihdella. Sisäisen uran käsite ei siis edellytä, että työssä jatkaminen edellyttäisi jatkuvaa ”työn imua”.

Forsman nimeää sisäisen uran käsitteen taustavaikuttajaksi Erving Goffmanin, joka on omassa tuotannossaan tarkastellut moraalista uraa³. Forsman pyrkii yhdistämään sisäisen uran käsitteeseen elämäkerrallisen ja narratiivisen ulottuvuuden, sillä katsoo sitoutumisen ja motivaation rakentuvan työn arjessa ulkoisen ja sisäisen vuoropuhelun kautta sekä puheen tasolla. (Forsman 2010, 45–47.) Ammattiuria ja ammatillisuuden muutoksia on tutkittu myös sisäisen tarinan käsitteen kautta, kuten esimerkiksi Vilma Hänninen (2000) sosiaalipsykologian väitöskirjassaan *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Väitöskirjan tutkimusote on niin ikään narratiivinen ja nojautuu psykologi Lev Semenovits Vygotskin käsityksiin inhimillisen tietoisuuden kehittymisestä. Sisäisen tarinan käsitteen taustalta löytyy ajatus siitä, että kieli sekä heijastaa sosiaalista todellisuutta että luo sitä. Hänninen katsoo, että tarinat ovat aina sekä yksilöllisesti luovia että kulttuuriin sidottuja. Hän sijoittaa väitöskirjansa narratiivisen minäpsykologian sukuhaaraan kuuluvaksi eli ”[tutkimuksen] kiinnostuksen kohteena on ensisijaisesti tarinallinen ajattelu, se miten ihminen tulkitsee elämänsä hyödyntäen kulttuurin tarjoamia tarinallisia malleja.” (Hänninen 2000, 13–15, 19.)

Hänninen (2000, 19–21) jäsentää tarinallisuuden (narratiivisuuden) ilmenemismuotoja seuraavilla käsitelmäritelmillä:

Tarina on ajallinen merkityskokonaisuus, jolla on Aristoteleen ajatuksia lainaten alku, keskikohta ja loppu. Sen tärkein elementti on juoni, mythos, jonka muodostama kokonaisuutta vasten tarinan erilliset osat saavat merkityksen. Tarina on abstraktio ja siten siirrettävissä ja sovellettavissa mitä erilaisimpiin sisältöihin, yhteyksiin ja ilmaisumuotoihin. Kerrottu tarina taas on ”konkreettien tapahtumien muotoon saatettu tarinan juonen ilmaisu”.

³ Erving Goffman (1961). *Asylums. Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*.

Kertomus (lat. narrare) on merkkien muodossa esitetty tarina, joka voi sisältää useita tarinoita ja siten saada monia tulkintoja. Kertomus voi olla esimerkiksi kielellinen, elokuva, näytelmä tai kuva.

Sisäinen tarina on mielen sisäinen prosessi, jonka kulussa ihminen käyttää tarinallisia merkityksiä oman elämänsä tulkinnassa. Sisäinen tarina saa ilmiänsä ja muodon kerronnan ja toiminnan kautta, mutta voi myös jäädä piiloon, sillä kaikkia kokemuksia tai suunnitelmia ei ole tarpeen tuoda esiin tai toteuttaa.

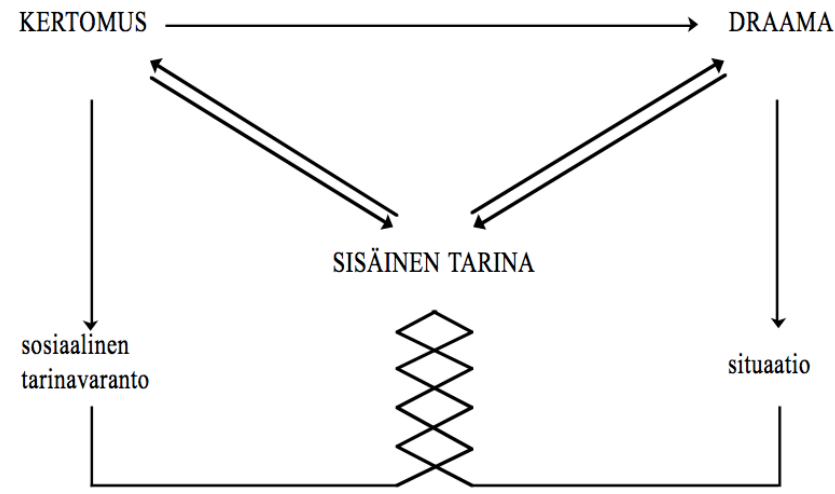
Draama (kreik. dran eli toimia) on elävää elämää ja toiminnallinen prosessi, jossa ihmisten sisäiset tarinat saavat toteutuksen. Elävä elämä tai draama ei edellä tarinoita, vaan on myös itse tarinallisesti jo tulkittu.

Situaatio kuvaa ihmisen suhdetta ja asemaa yksilöllisiin tilannetekijöihin, toimintaa sääteleviin ideaaliseikkoihin ja elämäntilanteen kokonaisuuteen. Yksilöllisiä tekijöitä ovat esimerkiksi asuinpaikka tai terveydentila, ja ideaaliseikkoja sosiaaliset normit, säännöt ja lait. Elämäntilanteen kokonaisuus taas määrittää ja rajoittaa tarjolla olevia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja. Situaatiota voi vaikuttaa omalla toiminnallaan, mutta situaatio voi muuttua myös ihmisen toiminnasta riippumatta. Sille voidaan myös antaa erilaisia tulkintoja sisäisessä tarinassa.

Sosiaalinen tarinavaranto on jatkuvasti kehittyvä, käytettävissä olevien kulttuuristen kertomusten joukko, jota yksilöt voivat hyödyntää, ja joiden pohjalta voidaan muodostaa henkilökohtaisia tarinavarantoja.

Hänninen (2000, 20–22) asettaa edellä määritellyt käsitteet suhteisiin keskenään ja kytkee tarinallisuuden ilmenemismuodot ulkopuoliseen todellisuuteen tarinallisen kiertokulun teorian avulla kuvaten sitä prosessia, jossa ihminen suhteutuu sekä sosiaalis-materiaaliseen (situaatio) että diskursiiviseen todellisuuteen (sosiaalinen tietovaranto) (kuva 2). Kuvion tulkinnassa voi käyttää lähtökohtana situaatiota, joka määrittää tarjolla olevat mahdollisuudet ja rajat. Sosiaalisesta tarinavarannosta taas ammennetaan tarinallisia malleja. Situaatiota, sosiaalisen tarinavarannon ja sisäisen tarinan vuoropuhelussa yksilö voi prosessimaisesti tulkita ja luoda uudelleen merkityksiä. Sisäiset tarinat voivat olla ajallisesti hierarkkisia, rinnakkaisia, ristiriitaisia, päättyneitä tai tulevaisuuteen kurkottavia ”tarinallisia projekteja”. Sisäisellä

tarinalla voidaan havaita myös kolme tasoa: 1) alkuperäinen elämästä tehty tulkinta, 2) reflektiivinen itselle kerrottu tarina tai sisäinen puhe, jota tarvitaan esimerkiksi alkuperäisen tulkinnan asettuessa kyseenalaiseksi sekä 3) metareflektiivinen taso, jossa tulkintoja tehdään tarinallisuudesta tietoisena.

Kuva 2 Tarinallinen kiertokulku (Hänninen 2000, 21).

Hänninen (2000, 22) tulee määritelleeksi kolme tarinallisuuden ulottuvuutta, joiden kautta ihmiset luovat merkitystä elämälleen: 1) kertomus eli kerrottu tarina, 2) sisäinen tarina eli koettu tarina ja 3) draama eli eletty tarina. Kertomus esiintyy yleensä imperfektin muodossa ja sen avulla ihminen kertoo itsestään tarinaa toisille jo toteutuneista tapahtumista.

Kertomuksessa tapahtumat voivat saada yhä uusia tulkintoja ja niiden kautta ihmiset voivat esimerkiksi reflektoida kokemuksiaan ja saada aikaan sosiaalisia vaikutuksia. Kertomuksista tulee ainesta sosiaaliseen tarinavarantoon ja muut voivat hyödyntää niitä omassa elämässään. Sisäinen tarina ja siinä muodostetut projektit taas ohjaavat ihmisen toimintaa eletyssä elämässä eli draamassa. Draama on toiminnallinen prosessi, joka tapahtuu nykyhetkessä ja faktisesti niin, että useista vaihtoehdoista vain yksi projekti toteutuu. Henkilöllä voi olla intentioita ja tavoitteita, mutta esimerkiksi muiden toimijoiden teot ja vastoinkäymiset muokkaavat lopputulosta. Toiminnalla on reunaehtoja ja seurauksia, jotka osaltaan muuttavat situaatiota ja näin myös sisäistä tarinaa.

Hännisen (2000, 22–23, 28, 55–57) tarinallisen kiertokulun kuvio on esitetty yksilön näkökulmasta, mutta malli ottaa huomioon muiden ihmisten merkityksen ja yksilön kiinnittymisen sosiaaliseen. Eletyssä elämässä eli draamassa on aina mukana muita toimijoita

ja kertomukset suhteutetaan kuulijoiden ja tilanteen mukaan eikä sisäisiä tarinoita synny ilman vuorovaikutusta toisiin ihmisiin ja kulttuurin tarjoamiin merkityksiin. Tarinallinen kiertokulku kytkeytyy niin sosiaalisiin rakenteisiin kuin historiaan. Sosiaaliset rakenteet määrittävät esimerkiksi sen, kenen tarinoita tuetaan, jaetaan ja päästetään ääneen. Sisäiset tarinat muodostuvat taas yksilöhistoriallisesti aiempien merkityshorisonttien kautta rakentuen ja saavat ilmaisunsa toiminnan ja kerronnan kautta yhä uusia historian kerrostumia muodostaen. Sisäisessä tarinassa tulkitaan ja uudelleen tulkitaan sekä omia että historiallisia elämäntapahtumia. Kertomuksen kautta nämä tulkinnat saavat puhutun, kirjoitetun, piirretyn tai esitetyn muodon, jota voidaan pitää katkelmana tai kurkistuksena sisäiseen tarinaan. Kerronnalla ei vain passiivisesti kuvata maailmaa, vaan se on myös funktionaalista, aktiivista, intentionaalista ja strategista toimintaa. Kerronnan avulla voidaan esimerkiksi tavoitella tiettyjä päämääriä, luoda sosiaalisia identiteettejä sekä pyrkiä läheisyyteen, kokemusten jakamiseen ja itsereflektioon. Jokainen voi myös itse valita, mitä osia sisäisestä tarinastaan tuo julki kertomuksen avulla.

Hänninen (2000, 49) tiivistää sisäisen tarinan määritelmän seuraavasti:

Sisäinen tarina on siis yksilön mielen sisäinen, sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja kulttuurista juontuva, mutta yksilölliseen kokemushistoriaan ankkuroitua, luova ja muuttuva elämäntilanteen jäsenysprosessi, joka kytkeytyy motiiveihin ja emootioihin.

Sisäisen tarinan käsitteen avulla voidaan tulkita elämäntilanteita, -tapahtumia ja -muutoksia. Sen avulla voidaan jäsentää kokemuksia ja syy-seuraussuhteita, artikuloida arvoja, suodattaa haluja sekä valottaa toiminnan intentioita ja emootioita. Sisäinen tarina ikään kuin seuloo esiin merkityksellisiä, henkilökohtaisia ja kulttuurisia kokemuksia ja jättää huomiotta toisia. Myös se, mikä jää pukematta tarinan muotoon, voi olla paljastuessaan merkityksellistä, valaisevaa ja uutta luovaa. Sisäisen tarinan avulla voidaan myös tehdä ymmärrettäväksi elävän elämän syy-seuraussuhteita ja sitä kautta pyrkiä selittämään ja ennustamaan tulevia elämäntapahtumia. Tällöin säröt odotetun ja toteutuneen tarinan välillä saattavat pakottaa ihmisen kyseenalaistamaan totuttuja selitysmalleja ja uudelleenorientoitumaan. Sisäisen tarinan sisällä vaikuttavat arvot taas heijastuvat yksilöiden motiiveihin, tavoitteisiin, tarpeisiin ja realisoituvat valinnoissa ja toiminnassa. Ihmiset eivät välttämättä ole tietoisia omaksumistaan arvoista, mutta ne vaikuttavat taustalla määrittäen sitä, mitä pidetään mielekkäänä ja arvokkaana. Myös halujen katsotaan psykologiassa olevan ihmisiä liikuttavia

voimia. Sisäisen tarinan käsitteen kautta halut ymmärretään paitsi henkilökohtaisina, myös kulttuurisesti määrittävinä. Sisäisen tarinan käsitteeseen sisältyy myös oletus siitä, että intentiot ja emootiot vaikuttavat tarinallisiin toteutuksiin. (Hänninen 2000, 58, 62–68.)

Tarinallisen lähestymistavan valossa voidaan jäsentää toiminnan intention muodostumista kaikessa monitasoisuudessaan. Sen mukaan ihmisen toimintaa voidaan ymmärtää sen valossa, minkälaista tarinaa hän pyrkii toteuttamaan. Yksittäiset teot asettuvat näin kokonaisuuteen, jossa ne kytkeytyvät muihin tekoihin, motivoituvat toimintaa ohjaavasta halusta, rajautuvat sen mukaan mitä pidetään moraalisesti hyväksyttävänä, ohjautuvat syitä ja seurauksia koskevien tarinallisten uskomusten kautta ja saavat viime käden perustelunsa siitä, mitä toimija pitää arvokkaana. Arvokasta voi olla myös toiminta itsessään, ja joutilaisuus myös. (Hänninen 2000, 68.)

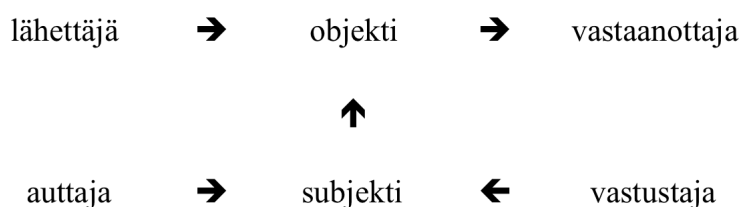
Narratiivisen lähestymistavan käsityksen mukaan emootiot heijastavat tilannetulkintoja eli *”ne eivät pääsääntöisesti perustu puhtaisiin havaintoihin vaan tilannetta koskevaan tulkintaan”*. Näin ollen emotionaalinen itsesäätely on mahdollista sisäistä tarinaa muokkaamalla. Sisäiset tarinat siis vaikuttavat koettuihin tunteisiin, mutta tunteet toimivat myös vastakkaiseen suuntaan sisäistä tarinaa suunnaten ja haastaen. Emootiot eivät ole tahdonalaisia, vaan ne toimivat intuitiivisesti muodostaen aineksia elämäntilanteen tulkinnoille. (Hänninen 2000, 68–71.) Näin ollen tarinat lastensuojelutyön haastavuudesta voivat edesauttaa uupumuksen tunteen muodostumista, ja toisaalta uupumuksen tunne vahvistaa tarinaa lastensuojelutyön vaativuudesta. Periaatteessa sosiaalityöntekijä voi sisäistä tarinaa muokkaamalla vaikuttaa näin tulkintaansa jaksamisesta. Jaksamista ja viihtymistä korostavat tarinat voivat näin potentiaalisesti synnyttää uudenlaisia kertomuksia sosiaaliseen tarinavarantoon lastensuojelutyön luonteesta. Tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö toisenlaiset narratiivit olisi merkityksellisiä tai todellisia. Tässä tutkimuksessa kuitenkin tarkoituksellisesti keskitytään jaksamista tukeviin narratiiveihin ja pyritään selvittämään, millaisia sisäisiä uratarinoita lastensuojelutyössä viihtyvät sosiaalityöntekijät tuottavat.

3.2 Jaksamiseen vaikuttavat toimijasuhteet (aktantit)

Asiakkailla ja asiakassuhteilla on merkitystä, kun mietitään sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä ja jaksamista. Työntekijän motivaation ja jaksamisen voidaan katsoa rakentuvan sosiaalisissa suhteissa sen sijaan, että motivaatio olisi työntekijän pysyvä ominaisuus, jota joko on tai ei ole. Jaksamiseen voivat vaikuttaa niin asiakassuhteiden luonne, mahdollisuudet muutostyöhön, työssä kohdattavat tunteet kuin sosiaalityöntekijän oma työhön heijastuva

arvopohja. Tutkimuksissa on havaittu positiivinen yhteys auttamisenhalun ja lastensuojelutyössä jatkamisen välillä. Erityisesti lasten auttaminen motivoi ja auttaa jaksamaan joskus vastentahtoisten tai muuten vaativien vanhempien kanssa työskentelyä. Usein lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat jo lähtökohtaisesti kiinnostuneita ihmisten kanssa työskentelystä, ihmissuhteista ja muista elämän ilmiöistä. He myös ilmoittavat motivoituvansa erityisesti kasvokkaisesta asiakastyöstä. (Forsman 2010, 36–43, 131.) Lastensuojelussa on toki asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden lisäksi monia muita toimijoita, joilla on merkitystä jaksamisen ja viihtymisen kannalta. Tässä tutkielmassa kiinnitän huomiota erityisesti sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen.

Koska sisäisen tarinan käsite tai tarinallisen kiertokulun teoria eivät ota huomioon toimijoiden välisiä suhteita muutoin kuin jaetun sosiaalisen tietovarannon ja tilanteen kautta, tässä tutkielmassa uratarinoiden toimijoiden välisiä suhteita tarkastellaan narratiivisesti Algirdas Julian Greimasin aktanttimallia hyödyntäen. Greimasin aktanttimalli on narratologisesti suuntautunut lähestymistapa ja kiinnostunut kertomuksen henkilöihahmoista ja heidän intentioistaan (Heikkinen 2018, 175). Greimas katsoo, että tarinoissa on usein henkilöistä, kollektiivisubjekteista tai muista voimista koostuvia aktantteja, joiden keskinäiset suhteet ovat aktanttimallin avulla tarkasteltavissa. Aktantteja ovat: subjekti, objekti, lähettäjä, vastaanottaja, auttaja ja vastustaja. Subjekti tavoittelee objektia eli haluttua asiaa/asiantilaa ja lähettäjä motivoi subjektiä tavoittelemaan sitä. Auttaja edistää tavoitteen saamista ja vastustaja yrittää estää sitä. Tavoitteen saavuttamisesta hyötyy lopulta vastaanottaja. (Kuva 3.) Mallia on mahdollista hyödyntää omaelämäkerrallisten tarinoiden analyysissä, kun halutaan esimerkiksi tuoda esiin yhteisiä ja poikkeavia tapoja hahmottaa toimijoiden merkitystä eri tilanteissa. (Hänninen 2018, 201–202.)

Kuva 3 Aktanttimalli (Hänninen 2018, 202, Greimas 1980, 206).

A.J. Greimasin teoksen *Strukturaalista semantiikkaa* esipuheessa suomentaja Eero Tarasti asettaa Greimasin teoksen strukturalismin ja semiotiikan klassikoiden joukkoon ja osaksi

ranskalaista tieteen traditiota. Teos edustaa lingvistiikkaa, mutta käsittelee myös tietoteoreettisia kysymyksiä yleisesti. Greimasin teoria on sovellettavissa monenlaisten merkkijärjestelmien ja diskurssien tutkimukseen. (Tarasti, teoksessa Greimas 1980, 3–4.) Greimas nojaa aktanttimallinsa kehittämissä muun muassa Etienne Souriau'n ja Vladimir Proppin ajatteluun ja pyrkii luomaan yksinkertaistetun mallin aktanttien välisten suhteiden jäsentämiseksi. Greimas katsoo, että aktantit esiintyvät ja toimivat tiettyjen mikrouniversumien asettamissa rajoissa. Aktanttien määrittely vaatii heidän tavoitteidensa ja halujensa koskevien hypoteesien laatimista, mikä onnistuu vastaamalla kahdenlaisiin kysymyksiin: ”a) Mitkä ovat mikrouniversumin aktanttien väliset suhteet ja niiden yhteinen esiintymistapa? b) Mikä yleinen merkitys on annettava aktanttien toiminnalle? Mihin tämä ’toiminta’ perustuu, ja mikäli se tuottaa transformaatioita, mitkä ovat näiden transformaatioiden rakenteelliset kehykset?” Aktanteille on olennaista tietynlainen pysyvyys eli heidän tavoitteensa, halunsa ja toimintansa tulisi olla suhteellisen pysyvää tarinasta toiseen, jotta ne voitaisiin asettaa johonkin kategoriaan (kuten sankari tai roisto). Toisaalta kiinnostavaa on, kun aktantti ei asetukaan valmiiseen muottiin tai toimii useassa roolissa samassa tarinassa. Esimerkiksi ’omena’ voi olla samaan aikaan toimija ja toiminnan kohde, kuten lauseessa ”Eevan omena”. (Greimas 1980, 196–213.)

Tärkeä tarkastelun kohde ovat myös aktanttien väliset suhteet. Erityisesti subjektin ja objektin välistä suhdetta värittää halu, kun taas lähettäjän ja vastaanottajan suhdetta objekti kommunikaationa. Auttaja ja vastustaja toimivat ”sivuroolissa” sivuaktanteina siten, että ne heijastavat subjektin haluamista. (Greimas 1980, 201–206.) Tämä voisi lastensuojelukontekstissa tarkoittaa sitä, että subjekti on sosiaalityöntekijä ja objekti asiakasperhe. Sosiaalityöntekijällä on halu auttaa asiakasta. Lähettäjä on palvelujärjestelmä, joka katsoo asiakasperheen olevan lastensuojelupalveluiden tarpeessa. Perheen vanhemmat kommunikoivat avun tarvetta ja ovat valmiita ottamaan apua vastaan. Näin lapsi on vastaanottaja, joka saa tarvitsemansa tuen lastensuojelusta. Vastustaja voisi olla esimerkiksi terveydenhuoltojärjestelmä, joka kieltäytyy tarjoamasta lapselle psykiatrista osastohoitoa. Auttajana voisi toimia esimerkiksi koulu, joka jakaa asiakasperheen ja lastensuojelun käsityksen lapsen tarpeista ja toiveen tämän auttamisesta. Periaatteessa saman tarinan voisi kertoa vaikka niin, että subjekti on lapsi, joka kokeekin lastensuojelun vastustajakseen.

3.3 Jaksamiseen vaikuttavat ammattiroolit ja -identiteetit

Sisäisen tarinan käsitteen avulla yksilö voidaan nähdä ajallisesti nykyhetkessä elävänä, mutta vahvasti sekä menneeseen että tulevaan kiinnittyvänä ja suuntautuvana toimijana.

Menneisyyttä koskevat tarinat auttavat suhteuttamaan nykytilannetta ja tulevaisuuteen liittyvät tarinat muodostavat visioita ja unelmia (ts. tarinallisia projekteja). Sisäisen tarinan käsitteen avulla yksilön voidaan myös katsoa kiinnittyvän toimintamahdollisuuksia ja valittavissa olevia vaihtoehtoja rajaavaan sosiaaliseen ja historialliseen kontekstiin (vrt. situaatio). Situaatio muuttuu jatkuvasti yksilön toiminnan seurauksena ja siitä riippumatta, ja erilaisissa konteksteissa on mahdollista omaksua ja noudattaa erilaisia rooli-odotuksia. Minuus ei näin ollen ole pysyvä ja olemuksellinen, vaan kulttuuristen prosessien muokkaama ja moniulotteinen tarinallinen luomus. (Hänninen 2000, 58–60.) Tässä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita siitä, millaisia ”tarinallisia luomuksia” lastensuojelutyössä viihtyvät sosiaalityöntekijät luovat itsestään, ja miten nuo tarinat edesauttavat työssä jaksamista. Näitä tarinallisia luomuksia jäsennetään Hännisen määrittämiä käsitteitä hyödyntäen.

Hänninen erottaa useita sisäisen tarinan määrittämiä toisiaan tukevia identiteetin tasoja, jotka muodostavat dynaamisen kokonaisuuden: 1) henkilö, 2) sosiaalinen identiteetti, 3) toimijaminät, 4) moraalinen identiteetti, 5) reflektoitu identiteetti ja 6) mahdolliset minät. Mikään niistä ei ole kuitenkaan pysyvä ja muuttumaton, vaan ne kehkeytyvät historiallisesti ja tulevaisuuteen nähden avoimina. Näistä erityisen liikkuvia ovat sosiaaliset identiteetit, toimijaminät ja mahdolliset minät, kun taas henkilö ja moraalinen identiteetti ovat suhteellisen pysyviä ja yhtenäisiä. Reflektoitu identiteetti taas mahdollistaa sekä jatkuvuuden että muutoksen. (Hänninen 2000, 60–62.)

Henkilönä yksilöt ovat reaalisesta maailman ruumiillisista toimijoita, jotka toteuttavat reaalisia tekoja. Sosiaalisessa identiteetissä on kyse minäesityksistä, joita ihminen toteuttaa vuorovaikutustilanteissa. Kummassakaan näistä identiteetin ulottuvuuksista ei ole vielä kyse sisäisestä tarinasta sinänsä. Sisäisen tarinan määrittämiä identiteetin tasoja on kuitenkin neljä. Toimijaminät voivat olla rinnakkaisia tai peräkkäisiä ja ne aktualisoituvat toiminnassa ja eri elämänprojekteissa ulkomaailmaan suuntautuen. Eri tilanteissa tarvitaan erilaisia minuuksia, kuitenkin niin, että minuudet muodostavat historiallisen kokonaisuuden. Moraalinen identiteetti on yksilön itselleen asettama, sosiaalisaatiokokemusten ja tarinoiden työstämisen pohjalta muodostettu ideaalihahmo, jota tämä pyrkii toteuttamaan ja säilyttämään

toiminnassaan. Moraalinen identiteetti voi näkyä periaatteissa, tavoitetasossa tai yleisesti olemisen tyyliin. Reflektoitu identiteetti vastaa kysymykseen ”kuka minä olen” – se on tietoisesti luotu, tarinoiden kautta muodostuva ja uudelleentulkintojen kautta kehittyvä. Tietoisten minätarinoiden kautta ihminen voi ikään kuin muovata itseään ja laatia itsestään niin yhtenäisiä ja koherentteja kuin dialogisia, ristiriitaisia ja katkonaisia sisäisiä tarinoita. Mahdolliset minät⁴ taas edustavat identiteetin tulevaisuusulottuvuutta eli sitä, mitä ihmiset toivovat, haluaisivat ja pelkäävät olevansa tulevaisuudessa. Mahdolliset minät vaikuttavat voimakkaasti nykyhetkessä syntyvään motivaatioon ja arvioihin. (Hänninen 2000, 60–62.)

Forsman (2010, 47) perustelee sisäisen uran käsitteen käyttöä omassa työssään soveltavuudella. Hän katsoo, että monet muut mahdolliset käsitteet vaatisivat sellaista psykologisten ja sosiologisten käsitteiden hallintaa, jota sosiaalityöntekijöillä harvoin on. Hännisen (2000) sisäisen tarinan käsite tarjoaa mielestäni sisäistä uraa laueamman käsitteistön lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden jaksamisen ja viihtymisen tarkastelun tueksi. Käsitteistö on sopiva tämän tutkielman tarpeisiin, vaikka on selvää, että esimerkiksi identiteetteihin liittyvä tieteellinen keskustelu on hyvin laajaa ja syvällistä. Tutkielma ei siis osaa vastata siihen, miten tai mistä lastensuojelun sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti koostuu, mutta se on kiinnostunut siitä, millaisia ”minätarinoita” tai identiteetin tasoja sisäiset tarinat määrittävät lastensuojelutyössä viihtyvien sosiaalityöntekijöiden sisäisessä ja ulkoisessa puheessa. Onko puheessa kenties havaittavissa yhtäläisyyksiä tai eroja, jotka voisivat osaltaan selittää työssä viihtymistä ja jaksamista?

⁴ Mahdolliset minät on käsite, jota ovat käyttäneet esimerkiksi Markus ja Nurius (1987). Possible selves: the interface between motivation and the self-concept. In: Yardley & Honess, *Self and Identity: Psychosocial perspectives*. John Wiley & sons.

4 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa esittelen aineistona käytetyt uratarinat, nostan esiin narratiivisen ”metodin” vahvuuksia ja heikkouksia sekä pohdin tulosten yleistettävyyttä, luotettavuutta, pätevyyttä ja eettisyyttä.

4.1 Aineistona uratarinat

Taulukko 1 Aineiston perustiedot

Merkkimäärä on ilmoitettu ilman välilyöntejä.

Jatkossa aineiston lainauksien yhteydessä uratarinoiniin viitataan niiden lyhenteellä T1–T10.

Tarina	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10
Työvuodet	18	30	11	12	11	15	13	16	13	32
Sana-määrä	303	422	462	177	279	424	282	264	500	462
Merkki-määrä	1995	3170	3871	1329	2026	3149	2002	1629	3681	3761

Tutkielman aineistona käytetään kymmentä lastensuojelun kokeneen ammattilaisen uratarinaa. Aineisto on kerätty 1.2.–28.2.2025 välisenä aikana Tietoarkiston Penna-verkkopalvelussa. Tutkimuskutsua välitettiin Facebookin Sosiaalityön uraverkosto -sivustolla ja kollegiaalisen verkoston kautta viidellä eri hyvinvointialueella (ks. liite 1. Tutkimuskutsu). Kymmenen käyttökelpoisen vastauksen lisäksi saapui yksi tyhjä ja näin ollen käyttöön soveltumaton vastaus. Vastaukset ovat nimettömiä, mutta osittain maantieteellisesti tunnistettavissa tai sijoitettavissa kirjoituksen sisällön perusteella. Tutkielman raportoinnissa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, etteivät vastaajat ole suoraan tai tietoja yhdistämällä tunnistettavissa. Vastaajien ikä vaihteli 35–64-vuoden välillä ja työkokemusvuosia heillä oli 11–32 vuotta. Vastausten pituus vaihteli 177–500 sanan tai toisin sanoen 1329–3871 merkin välillä (merkit ilman välilyöntejä). (Ks: Taulukko 1.) Vastaukset ovat siis verrattain lyhyitä, ja jollain toisella aineistonkeruutavalla tai erilaisella kysymyksenasettelulla vastauksiin olisi voinut saada lisää pituutta. Toisaalta kirjoitukset ovat ytimekkäitä, harkittuja eikä niissä ole saman asian toistoa.

Tutkimuskutsulla tavoiteltiin vähintään 10 vuotta lastensuojelun sosiaalityötä tehneitä kokeneita ammattilaisia ja työkokemukseksi hyväksyttiin myös sijaispätevyyden ajalta kertynyt työkokemus. Kaikilla tutkimukseen vastanneilla oli sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 817/2015 (7 §) mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus ja

Valviran ammattihenkilölaillistus, mutta osa oli aloittanut opiskelut lähitieteissä useita vuosikymmeniä sitten ja saanut nykyvaatimusten mukaisen ammattipätevyyden myöhemmin. Monilla vastaajilla oli kokemusta myös muilta sosiaalityön aloilta kuin lastensuojelusta. Vastaajia ei pyydetty erittelemään, miltä lastensuojelun osa-alueilta heillä oli työkokemusta, mutta tieto tuli ilmi uratarinoista. Vastaajista yksi oli mies ja loput yhdeksän naisia.

Tutkimuskutsussa vastaajilta pyydettiin seuraavaa:

Mieti työuraasi lastensuojelussa. Mikä on saanut sinut jaksamaan ja jatkamaan lastensuojelun sosiaalityössä?

Voit pohtia esimerkiksi sitä:

Millaisia ennakkokäsityksiä sinulla oli ennen kuin aloitit urasi lastensuojelussa?

Millaisena lastensuojelun työ käytännössä näyttäytyi sinulle urasi alussa, keskivaiheilla ja lopussa?

Millaiset hetket ovat horjuttaneet jaksamistasi?

Millaiset hetket antavat/antoivat sinulle voimia jatkaa?

Miksi valitsit juuri lastensuojelutyön?

Mitä muuta sinulle tulee lastensuojelun urastasi mieleen?

Tutkimuskutsussa kerrottiin, että vastaaminen on verrattavissa päiväkirjamerkinnän, kirjeen tai muistelmaan laatimiseen ja vastauksen voi laatia haluamassaan laajuudessa. Vastaajista puolet käyttivät esitettyjä kysymyksiä suoraan pää- ja väliotsikkoina ja myös muut vastaukset mukailivat annettuja apukysymyksiä, vaikka vastaukset olisivat voineet ja saaneet olla vapaamuotoisia. Aineiston verkkopalvelussa toteutetulla keruulla pyrin tarkoituksella mahdollisemman suureen etäisyyteen tutkijan ja tutkittavan välillä, etteivät henkilökohtaiset kemia tai muut "ulkoiset" seikat vaikuttaisi vastausten sisältöön. Apukysymysten laatimisessa pyrin avoimuuteen ja vähäiseen johdatteluun, mutta käytännössä kysymykset osoittautuivat vastauksia vahvasti määrittäviksi. Verkkopalvelun käyttämisen suurin heikkous on se, ettei vastaajille ollut mahdollista esittää jatkokysymyksiä. Jatkokysymysten avulla aineistoon olisi saatu lisää sisältöä.

Voidaan ajatella, että tutkijan omat ennakkokäsitykset ja metodiset valinnat ovat omalta osaltaan luoneet tutkimukselle kehyksen ja aloittaneet tulkintojen ja uudelleentulkintojen ketjun, jossa vaihtoehtoiset todellisuudet eivät tule näkyväksi. Koska haen tutkielmassa myönteistä näkökulmaa lastensuojelutyöhön, tutkimuskutsu heijastaa tätä ennakkokäsitystä ja houkuttaa lastensuojelutyöhön myönteisesti suhtautuvia vastaamaan kyselyyn. Vastauksista yhdeksän olikin sävyllään positiivisia ja vain yhdessä vastauksessa äänensävy oli kriittinen.

Teoriassa on mahdollista, että työkentältä löytyy lastensuojelun konkareita, jotka ovat tehneet pitkän uran lastensuojelussa esimerkiksi rahan, tuttuuden tai muiden vaihtoehtojen puutteen vuoksi, vaikka eivät muuten työssä viihdykään.

4.2 Narratiivinen “metodi”

Ihminen on yhä ja on aina ollut olemuksellisesti kertova ihminen – homo narrans. Kertomus on inhimillisen tulkinnan perusmuoto, johon kokemus elämästä luonnostaan kietoutuu. (Heikkinen 2018, 170.)

Narratiivinen (kerronnallinen tai tarinallinen) tutkimus on tutkimusta, joka on kiinnostunut kertomuksista ja kertomisesta sekä siitä, kuinka kertomusten kautta voidaan välittää tietoa. Kertomuksia voidaan käyttää tutkimuksen materiaalina ja tutkimukset itsessään ovat maailmasta tuotettuja kertomuksia. Termi narratiivisuus tulee alun perin latinan kielestä, jossa (substantiivi) *narratio* tarkoittaa kertomusta ja (verbi) *narrare* kertomista. Narratiivinen tutkimus voi olla kiinnostunut niin kertomuksen tuotoksista kuin koko kertomisen prosessista. Se ei ole varsinaisesti tutkimusmetodi, vaan tutkimusote, taustafilosofia tai lähestymistapa, joka perustuu konstruktivistiseen käsitykseen tiedosta. Konstruktivistisen tietoteoreettisen relativismin mukaan tietämiseen vaikuttavat aika, paikka ja tarkastelijan asema siten, että sosiaalinen maailma rakentuu ihmisten neuvottelemien merkitysten kautta ja temporaalisesti aikaisempaan tietoon ja kokemukseen perustuen. Näin ihmiset konstruoivat (ja uudelleenkonstruoivat) tietonsa maailmasta ja käsityksen omasta itsestään alati muuttuvien ja kehittyvien kulttuuristen kertomusten kautta. (Heikkinen 2018, 172, 176–178.)

Narratiivinen tutkimusote on yksi laadullisen tutkimuksen lähestymistapa, joka hakee virikkeitä erityisesti kirjallisuudentutkimuksen ja sosiolingvistiikan parista. Sen keskeinen käsite ja ajatusväline on ”tarinan” käsite, mikä on näkynyt pitkään ja laajasti tutkimusperinteessä alkaen aina Aristoteleen Runousopista, kattaen esimerkiksi kansanperinteen ja kirjallisuudentutkimuksen eri suuntineen, 1960-luvun Ranskassa kehittyneen narratologian, keskusteluanalyysin ja monet narratiivisen tutkimuksen mikrososiologiset haarat. Tarinan ja tarinallisuuden käsitteitä on käytetty myös historiankirjoitusta ja tieteellistä tekstiä haastavissa pohdinnoissa. Elämän, ajattelun ja tarinan suhdetta on pohdittu laajasti myös filosofian piirissä ihmiselämän historiallisuutta ja kulttuurisuutta korostaen. Psykologian piirissä taas kiinnostusta on herättänyt tarinallinen ajattelu ja tutkimustraditiosta voidaan erottaa kaksi haaraa: kognitiivinen narratiivinen

kehityspsykologia ja narratiivinen minäpsykologia. Kehityspsykologinen haara on kiinnostunut yksilön kyvystä oppia, tunnistaa, ymmärtää ja tuottaa kertomuksia, ja minäpsykologinen haara on kiinnostunut siitä, miten kulttuurista omaksuttuja tarinallisia malleja hyödynnetään oman minuuden ja elämän tulkitsemisessa. Tarinan käsitettä on sovellettu myös aivotutkimuksen ja psykoterapian kentällä. Sosiaalitieteissä narratiivinen ote on näkynyt esimerkiksi elämäkertatutkimuksessa. (Hänninen 2000, 16–18.)

Vilma Hännisen tarinallisen kiertokulun teoria pohjautuu ontologiseen, fenomenologiseen, hermeneuttiseen, materialistiseen, realistiseen ja eksistentiaaliseen filosofiseen kehykseen ja sen metateoreettinen ydin kietoutuu merkityksen käsitteen ympärille. Hänninen tarkastelee ihmistä ”*reaaliseen maailmaan suhteutuvana toimijana*” ja ajattelee psyyken olevan ”*sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja toiminnassa kehittyvä toiminnan ohjauksen prosessi*”. Kieli ja kielellinen vuorovaikutus ovat hänen mielestään tärkeitä merkitysten muodostumisen kannalta, mutta merkityksenanto voi olla myös ei-kielellistä toimintaa ja sanatonta kokemuksellisuutta sekä kaikkien näiden yhteenkudelmia. Sisäisen tarinan käsitteellä viitataan ”*yksilön mielen sisäiseen maailmaan, tajuntaan*”, minkä tutkiminen on metodologisesti haastavaa muun muassa ontologisista ja epistemologisista syistä. Miten siis, jopa yksilön omaa reflektiota pakenevat, mielen sisäiset prosessit voidaan tuoda tutkimuksessa näkyväksi? Hänninen katsoo, että tutkimuskohteen tarinamuotoiset kertomukset eivät esitä suoraan sisäistä tarinaa. Kertomukset ovat vasta lähtökohtia tulkinnalle ja rekonstruktioille. Sisäinen tarina on ”*kertomuksen kaltainen mielen sisäinen kokemuksen organisoija [ja] hypoteettinen konstruktio, jonka avulla voidaan tehdä ymmärrettäväksi erilaisia elämän ilmauksia*”. (Hänninen 2000, 24–30.)

Tutkimusmenetelmällisesti sisäistä tarinaa voidaan yrittää jäljittää muun muassa kielellisistä ilmauksista kertomusten avulla, ja tapahtumaketjuihin liittyviä merkityksiä analysoimalla. Kertomuksia ei kuitenkaan tarkastella sosiaalisena tuotteena, vaan keskiössä ovat mielen sisäiset prosessit niiden taustalla. Sisäisen tarinan oletetaan paljastavan jotain mielen sisäisestä maailmasta eli toiminnan intentioista ja emootioista. Sisäisten tarinoiden merkitysmaailmaa voidaan yrittää avata esimerkiksi omaelämäkerrallisten kirjoitusten tai päiväkirjojen avulla. (Hänninen 2000, 30–32.) Tässä tutkielmassa lastensuojelun kokeneiden sosiaalityöntekijöiden uratarinoista etsitään näin ollen viitteitä jaksamista ja viihtymistä tukevasta sisäisestä puheesta tarinallisen kiertokulun teorian, aktanttimallin ja Hännisen määrittelemien identiteettitasojen tai “minätarinoiden” avulla.

Tehtyjen havaintojen ja tulkintojen pohjalta voidaan toivottavasti saada lisätietoja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden jaksamista ja viihtymistä tukevista sisäisistä tarinoista ja niiden taustalla vaikuttavista arvoista, emootioista ja haluista. Jos jaksamista ja viihtymistä tukevat sisäiset tarinat tehdään näkyväksi, sosiaaliseen tietovarantoon syntyy uutta lastensuojelun sosiaalityötä koskevaa sisältöä. Nämä uudet kertomukset voivat osaltaan vaikuttaa siihen, mitä lastensuojelun sosiaalityöntekijät ajattelevat työstään ja ammatti-identiteetistään. Sisäistä tarinaa muokkaamalla voidaan ainakin teoriassa vaikuttaa myös emotionaaliseen itsesäätelyyn eli lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden jaksamiseen lasten ja perheiden parissa.

4.3 Tulosten yleistettävyyden, luotettavuuden, pätevyys ja eettisyys

Narratiivisen tutkimuksen heikkoutena voidaan pitää sen moninaisuutta. Tarinan käsite on monimerkityksellinen ja käytössä useissa eri yhteyksissä, mistä voi seurata sekaannuksia, ohi puhumista, epämääräisyyttä ja käsitteen jäsenysvoiman heikkenemistä. Jos tulkinnan ajatellaan rakentuvan kertojan ja kuulijan välisessä vuorovaikutuksellisessa neuvonpidossa, kertomus voi periaatteessa kontekstista irrotettuna saada rajattoman määrän tasaveroisia tulkintoja. Tutkijan tehtäväksi jää tunnistaa ja eritellä näitä kertomukselle annettuja tulkintoja. Sisäisestä tarinasta tehtyjen tulkintojen oikeellisuudesta voi saada vihiä itse tutkimuskohteelta, joka on oman tarinansa tulkinnallinen auktoriteetti. (Hänninen 2000, 19, 32.) Narratiivisen tutkimuksen luotettavuutta ei välttämättä voikaan mitata perinteisellä tavalla realismiin ja kartesiolaiseen ajatteluun nojaten, olettaen että tietävä subjekti (tutkija) on erotettavissa ulkoisesta todellisuudesta (objektista). Narratiiveista kiinnostunut tutkija ei ole sosiaalisesta todellisuudesta eli tutkimuskohteestaan irrallinen olento, vaan tulkinnat syntyvät nimenomaan vuorovaikutuksessa tutkimuskohteen kanssa. (Heikkinen 2018, 184.)

Hannu L. T. Heikkinen, Rauno Huttunen ja Leena Syrjälä (2007) ehdottavat, että narratiivisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaisiin perinteisen reliabiliteetin ja validiteetin käsitteen sijaan viiden periaatteen kautta: 1) historiallisen jatkuvuuden, 2) refleksiivisyyden, 3) dialektisuuden, 4) toimivuuden ja 5) havahduttavuuden periaatteen avulla. Näistä historiallisen jatkuvuuden periaate edellyttää, että tutkija tekee kertomuksen ajalliset ja paikalliset yhteydet näkyväksi. Refleksiivisyyden periaate kannustaa tutkijaa omien merkityksenantojensa kriittiseen tarkasteluun suhteessa tutkimuskohteeseen. Dialektisuuden periaate ottaa huomioon tulkinnan dialogisen ja dialektisen luonteen eli tulkinnan vuorovaikutuksellisen ja konstruktivistisen luonteen sekä moniäänisyyden. Toimivuuden

periaatteessa tavoitellaan tutkimuksen hyödyllisyyttä ja käyttökelpoisuutta.

Havahduttavuuden periaate taas katsoo, että hyvä tutkimus saa lukijan havahtumaan ja avaa uusia näkökulmia. (Ks. myös: Heikkinen & Syrjälä 2006, 144–162, Heikkinen 2018, 185–186.)

Narratiivisen tutkimuksen eettisyyttä voidaan pitää kahtiajakoisena. Sen voidaan katsoa kunnioittavan tutkittavia henkilöitä antamalla heidän oman äänensä kuulua. Oman tarinan kertominen voi olla terapeutista ja palkitsevaa. Toisaalta oman tarinan kertominen voi viedä mennessään ja haastateltava voi tulla paljastaneeksi itsestään niin sanotusti liikaa. Koska elämäntarinat ovat olennainen osa ihmisen minuutta, niitä voidaan pitää arvokkaina ja haavoittuvaisina. Tutkijan tulisi kiinnittää erityistä huomiota tulkintavaiheeseen, ettei tule epähuomiossa vahingoittaneeksi tutkimushenkilöitään. Raportointi voi myös olla haasteellista, sillä ihmisten ainutkertaiset tarinat voivat olla hyvinkin tunnistettavia anonymisoinnista huolimatta. (Hänninen 2018, 204–205.) Olen kiinnittänyt tutkielman raportoinnissa erityistä huomiota siihen, etteivät tutkimukseen vastanneet sosiaalityöntekijät ole tunnistettavissa suoraan tai tietoja yhdistämällä. Vastaajien luovuttamaa aineistoa on käsitelty ja lainattu sensitiivisesti ja kunnioittavasti. Kenenkään nimi-, henkilö- tai tunnistetietoja ei ole kysytty eikä tallennettu ja uratarinat tuhoataan pro gradu -tutkielman julkaisun jälkeen pysyvästi. Vastaajille kerrottiin tietosuojasta erillisellä ilmoituksella (liite 2).

Uratarinoista tehdyt tulkinnat ovat syntyneet aineiston ja tutkijan välisessä vuorovaikutuksessa. Tehdyt tulkinnat ovat omiani ja joku toinen tutkija olisi voinut päätyä erilaisiin havaintoihin, poimintoihin ja lopputulemiin. Jos useampi tutkija olisi kirjannut havaintojaan ylös ja havaintoja olisi verrattu toisiinsa, tulokset olisivat nykyistä luotettavampia. Jos ajatellaan, että sisäisistä tarinoista tehtyjen tulkintojen auktoriteetteja ovat tässä uratarinoiden kirjoittajat, olisi hedelmällistä saada palautetta heiltä. Toisaalta olen parhaani mukaan sitonut aineiston analyysin lastensuojelutyön luonteesta ja työhyvinvoinnista käytyyn aikaisempaan keskusteluun. Tällä tavoin tutkielma kiinnittyy lastensuojelutyössä jaksamista ja jatkamista käsittelevän tutkimuskirjallisuuden historialliseen ketjuun. Uratarinoista tehdyt havainnot saavat tukea aiemmista vastaanvankaltaisista havainnoista.

Aineiston suurin ja tutkimuspäätelmiin vaikuttava heikkous on uratarinoiden vähäinen määrä ja tarinoiden lyhyys. Tutkimustuloksista ei voida tehdä yleistyksiä. Tutkielmaa voidaan kuitenkin käsitellä kokonaisuutena ja pohtia, olenko onnistunut refleksiivisyydessä ja

dialektisuudessa, ja onko tutkielma kokonaisuutena toimiva. Refleksiivisyyden ja dialektisyyden puolesta puhuvat teorian, aineistosta tehtyjen havaintojen ja kirjoittajan omien pohdiskelujen vuoropuhelu. Moniäänisyyttä vastaan puhuu lastensuojeluun liittyvien negatiivisten kokemusten vaimentaminen tutkimusasettelulla. Halusin tutkielmassa tarkastella lastensuojelutyötä juuri jaksamisen ja viihtymisen näkökulmasta ja tutkimuskutsun avulla etsin sosiaalityöntekijöitä, jotka ovat tehneet pitkän uran nimenomaan lastensuojelussa. Tutkimusasetelma on tässä mielessä vinoutunut ja yksiääninen.

Kokonaisuutta voidaan pitää toimivana siinä mielessä, että tutkimus ottaa huomioon lastensuojelusta käytävän sisäisen ja ulkoisen vuoropuhelun ja tekee näkyväksi sen tulkintojen ja uudelleen tulkintojen ketjun, joka mahdollistaa yhteiskunnallisten ja henkilökohtaisten narratiivien muokkaamisen tietoisesti. Ajatus siitä, että työmotivaatiota joko on tai ei ole, ei näytä pitävän paikkaansa. Työmotivaatioon ja työurien pituuteen on mahdollista vaikuttaa panostamalla lastensuojelusta käytävään julkiseen keskusteluun ja niihin sisäisiin tarinoihin, joita sosiaalityöntekijät itsestään tuottavat. Tutkimustulokset ovat havahduttavia myös siinä mielessä, että työhyvinvoinnista laaditut tutkimukset ovat usein määrällisiä ja sisäisen uran ja sisäisen tarinan hyödyntäminen ilmiön tarkastelussa tarjoaa uudenlaisen näkökulman tuttuun ongelmaan.

5 Tutkimustulokset

Analysoin uratarinoita Hännisen (2000) sisäisen tarinan ja tarinallisen kiertokulun teorian käsitteiden sekä Greimasin (1980) aktanttimallin pohjalta. Hännisen tai Greimasin omat esimerkit käsitteiden soveltamisesta eivät ole kovin yksityiskohtaisia, joten teorian soveltaminen on vaatinut omaa harkintaa. Analyysiosion ensimmäisessä vaiheessa esittelen aineiston mahdollisimman alkuperäisessä muodossa ja teen kertomusten pohjalta havaintoja aineistossa esiintyvistä tarinoista ja tarinoissa tapahtuneista muutoksista. Analyysin toisessa vaiheessa tarkastelen aineistossa esiintyviä ilmaisuja arvoista, haluista, intentioista ja emootioista. Kolmannessa vaiheessa tarkastelen aineiston toimijasuhteita ja viimeisessä vaiheessa etsin viitteitä vastaajien ammatti-identiteettiä kuvaavista ”minätarinoista”. Uratarinoiden narratiivisen analyysin pohjalta etsin selitystä sille, mikä motivoi lastensuojelun konkareita jatkamaan vaativaa ja merkityksellistä lastensuojelun sosiaalityötä vuodesta toiseen.

5.1 Uratarinan juoni – sankareita ja selviytyjiä

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden uratarinoista on havaittavissa tutkielman aineiston perusteella kolmenlaisia uran alkujä: lastensuojelun uralle on ajaduttu vähäisillä ennakkotiedoilla tai -odotuksilla osittain sattuman kautta, lastensuojelu on nähty liian pelottavana, haastavana ja viimeisenä vaihtoehtona, mutta työtä on siitä huolimatta päätetty kokeilla, tai lastensuojelu on ollut tietoinen valinta ja haaveiden täyttymys.

T10: Opiskelin [lähitiedettä] enkä muistanut hakea kesätöitä riittävän aikaisin, joten menin töihin sosiaalipalvelutoimiston kanslistiksi. Seuraavana kesänä [vuosi] aloitin toimeentulotuen sosiaalityöntekijänä (siihen aikaan ei ollut työntekijöitä eikä juuri pätevyysvaatimuksiakaan). Samana kesänä sain myös ensimmäisen kokemukseni lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Minulla ei ollut mitään käsitystä sosiaalityöstä eikä lastensuojelusta, siksi ei myöskään ennakkokäsitystä.

T9: Opiskeluaikani ajattelin pitkään, että lastensuojelu on viimeinen paikka, jossa haluan työskennellä. Mielikuva lastensuojelusta oli, että se on todella vaikeaa, vastentahtoista ja huostaanotot ovat keskeisin osa perustehtävää.

T7: Lastensuojelu oli työurani alussa ihanneammattini. Ajattelin että mikään ei ole arvokkaampaa kuin työ haavoittuvaisten lasten ja nuorten kanssa.

Osa vastaajista siirtyi lastensuojeluun suoraan opiskeluista ja osa myöhemmin jo muunlaista työkokemusta kerrytettyään eikä vastausten perusteella uran aloittamisikä välttämättä vaikuta

siihen, kuinka vahvasti työhön sitoudutaan. Työ on koettu alkuun pääsääntöisesti merkitykselliseksi, vaativaksi ja monipuoliseksi huolimatta siitä olivatko ennako-odotukset lastensuojelusta negatiivisia, positiivisia tai neutraaleja. Vastaajista yksi koki, että uutta opittavaa oli paljon ja ammattiin liittyvä vastuu tuntui aluksi hirvittävältä. Vastaajista kaksi ilmoitti kokeneensa heti uransa alussa erittäin haastavia tilanteita, kuten vaikeita huostaanottoja, itseensä ja perheeseensä kohdistuvaa väkivaltaa ja sillä uhkailua sekä kuolemaa. Työhön liittyvä ajatukset ovat saattaneet valua vapaa-aikaan ja työhön liittyvä stressi viedä yöunet. Haastavuudestaan huolimatta työ on tuntunut heti alussa innostavalta, jopa koukuttavalta. Vastaajista yksi kuvailee havainneensa uransa aikana vakavia rakenteellisia epäkohtia muun muassa työn johtamisessa, organisoinnissa ja valvonnassa, mutta jatkaneensa uransa kaikesta huolimatta.

T1: Olin nuori (noin 25 vuotias) ja muistan työn tuntuneen monipuoliselta ja mielenkiintoiselta, mutta myös hyvin kuormittavalta ja ajoittain jopa ylivoimaisen haastavalta.

T3: Olen miettinyt ammattia häpeän näkökulmasta (mikä minussa, mahdollisesti lapsuudessani on ollut vialla, kun olen valinnut tällaisen ammatin ja hyväksyn tällaisen kohtelun) ja yllättynyt, kun muistelen vaihteita, jolloin vasta mietin sosiaalityöntekijän ammatin valintaa.

T4: Opiskelin tuolloin sosiaalityötä yliopistolla, mutta en vielä yhtään tiennyt, mitä elämässä ja työelämässä haluan. Innostuin kuitenkin työstä heti, ja tuolla polulla olen edelleen.

T5: Aloitin lastensuojelussa tietämättä siitä juuri mitään. Ajattelin, että työpäivät ovat varmaankin arvaamattoman pituisia ja lapsia täytyy viedä jatkuvasti sijaishuoltoon. Käytännössä työ osoittautui enemmänkin toimistossa istumiseksi, tietokoneen kanssa puuhailemiseksi ja kotikäynneillä käymiseksi. Tämä oli siis tilanne silloin 10-luvun alussa. Muistaakseni työ oli aika kevyttä ja vaikka hurjia tilanteita tuli vastaan, niitä tuli harvakseltaan.

T10: Perehdytys oli yksinkertaista - työajat, puhelinajat, kirjoituskone ja kirjaukset, tehtävälista vakinaisilta ja tsemppiä! Ensimmäinen päivystyskäyntini johti kiireelliseen sijoitukseen, ambulanssin ja päivystävän lääkärin kutsuun (ja odotteluun) sekä melkoiseen tärinä ja jännitykseen. Onneksi esimieheni purki heti tilanteen illalla. [...] Jotenkin jäin kuitenkin koukuun, sillä yllätyksellisyys, ihmisten elämän moninaisuus ja ihmeellisyys, asioiden ja tilanteiden selvittely olivat jotain elämää suurempaa.

Uran edetessä vastaajien osaaminen ja itsevarmuus lisääntyivät eivätkä työhön liittyvät ajatukset kuormittaneet enää samalla tavalla, kuin uran alussa. Työn ja vapaa-ajan välille löytyi ennen pitkää tasapaino, jonka ylläpitäminen koettiin tärkeäksi. Asiakkaiden elämään vaikuttavien ratkaisujen valinta ja päätösvastuu saattavat edelleen kokemuksesta huolimatta

painaa mieltä, mutta antavat samalla työlle merkityksen. Onnistuneet valinnat tuottavat tyydytystä, kun huomaa saavansa omalla työpanoksellaan hyvää aikaan asiakkaan elämässä. Myös huostaanotto voi olla tyydytystä tuova ratkaisu silloin, kun sosiaalityöntekijä voi olla varma sen tarpeellisuudesta ja oikeutuksesta. Kokemuksen lisääntyessä kuormitusta eivät välttämättä enää aiheuta työn vastuullisuus tai jännittävyys, vaan esimerkiksi liian samanlaisena toistuvat asiakasprosessit tai kunnianhimon puute työyhteisössä. Vastaajista kaksi ilmoitti tylsistyneensä työtehtävissään ja hakeutuneensa sen vuoksi uuteen työpaikkaan tai uusiin tehtäviin lastensuojelun sisällä. Yksi vastaajista kertoi miettivänsä säännöllisesti muita vaihtoehtoisia ammatteja, mutta päätyvänsä aina siihen, ettei mikään muu työ haasta tai anna tekijälleen yhtä paljon kuin lastensuojelutyö.

T1: Enää työ ei ahdisti ja jännitti kuten 20 vuotta sitten, mutta edelleen pohdin viikottain teinkö oikean ratkaisun jonkun lapsen suhteen, selvitinkö perheen asioita tarpeeksi tai osasinko auttaa tarpeeksi. Olen hyväksynyt sen, ettei tämänkaltaiset ajatukset poistu koskaan, ne ovat osa tätä työtä. Olen kuitenkin oppinut olemaan armollisempi itselleni ja ymmärtänyt, etten voi tehdä kuin parhaani ja välillä riittää vähempikin.

T4: Eräässä työpaikassa, jossa olin vain puoli vuotta, koin paljon turhautumista organisaatioon ja työyhteisöön. Tällöin en ollut kuormittunut vaan jopa tylsistynyt, koin olevani ns. suojatyöpaikassa, jossa vaatimukset olivat todella alhaiset. Koin, että organisaatiossa ei ollut ammatillista osaamista eikä ammatillista kunnianhimoa. Hakeuduin kyseisestä työpaikasta johtavan sosiaalityöntekijän työhön toiseen organisaatioon, jotta sain taas haastetta työhöni.

T5: Olen saanut iloa, onnea ja voimia jatkaa lastensuojelussa niistä monista tapauksista, kun olen konkreettisesti päässyt edistämään lapsen tai nuoren onnellisuutta ja elämänlaatua. Tapa, jolla elämänlaatua on edistetty on voinut olla mitä tahansa huostaanotosta opintojen tukemiseen tai keskusteluapuun. Lopputulos joka tapauksessa lämmittää sydäntä pitkäaikaisesti. Asiakaslapsiin ja nuoriin kiintyy ja kun heillä menee hyvin, sosiaalityöntekijäkin on onnellinen.

Uran aikana lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden jaksamista ovat horjuttaneet muun muassa huono johtaminen, puutteet lainsäädännössä ja siihen liittyvässä osaamisessa, työyhteisön haasteet, yksin jääminen, suuret asiakasmäärät, palkkaepäsuhta vakinaisten ja ostopalvelutyöntekijöiden välillä, kokemattomien työntekijöiden perehdyttäminen sekä sosiaalityön arvostamattomuus, mutta toisaalta myös kyllästyminen ja haasteiden puute. Jaksamiseen vaikuttavat myös henkilökohtaisen elämän kuormitustekijät tai kokemus turvattomuudesta. Vaarallisia asiakkaita on saatettu tavata yksin tai sosiaalityöntekijää (tai hänen perhettään) on uhkailtu. Asiakastyössä turhauttavaksi voidaan kokea tilanteet, joissa vanhemmat eivät osaa laittaa lapsen asioita etusijalle tai havainnot siitä, kuinka

rakkaudettomassa ympäristössä lapsi on joutunut kasvamaan. Välillä työ on voinut vaatia pitkäaikaista tai kohtuutonta venymistä omien voimien äärirajoilla esimerkiksi kollegoiden tai esihenkilön puuttuessa tiimistä tai vaativien asiakas- ja vuorovaikutustilanteiden vuoksi.

T2: Lastensuojelussa saa ottaa paljon kritiikkiä vastaan. Joskus sitä tuntuu tulevan liikaa joka taholta samaan aikaan. Se ainakin alkuvuosina uuvutti. Enää ei niinkään, olen tottunut. Lisäksi lastensuojelutyössä "kuoleman riskin läheisyys" välillä on uuvuttanut.

T4: Lastensuojeluvuosiini on toki liittynyt vaikeita hetkiä ja raskaita aikoja. Näitä hankalia vaiheita yhdistää kohtuuton kuormitus, yksin jäämisen kokemus ja huono johtaminen oman esihenkilön toimesta. Kun olen kokenut työni tällä tavalla kohtuuttoman raskaaksi ja johtamisen puutteelliseksi, olen päätenyt vaihtamaan työpaikkaa, ja tällä tavalla itse etsinyt itselleni ympäristön, missä tehdä haluamaani ja tärkeäksi kokemaani työtä kohtuullisissa olosuhteissa.

T5: Jaksamistani on horjuttanut alusta lähtien se, kun huomaan, että vanhemmalta puuttuu rakkaus lastaan kohtaan. Tai ainakaan hän ei osaa millään tavoin osoittaa sitä, koska on itse niin vaille jäänyt, ettei omilta ongelmiltaan kykene aikuisen tunne-elämään. Näihin asioihin ei törmää normaalielämässä ja minut yllättää joka kerta se, että rakkaudettomia vanhempia on niin paljon. On vaan niin surullista nähdä lasten elävän henkisesti kylmässä kodissa.

T6: Kyllä minua jossain vaiheessa alkoi hirvittää se, että vastuusosiaalityöntekijänä minulla on aivan eri tavalla vastuuta kuin jonain muuna työntekijänä. Jossain vaiheessa oikein alettiin korostaa vastuu-sanaa. Onneksi ymmärsin, että en ole vastuussa oikeasti ihmisten elämästä, vaan huoltajat ovat ensisijaisesti vastuussa, ja nopeissa tilanteissa poliisi ja ambulanssi. Ymmärsin, että minulla on vastuu prosessista.

T9: Jos oma resilienssi heikkenee, vaikuttaa se myös siihen, millaisena työn kokee. Hetkittäin jaksamista toki horjuttavat myös päällekkäiset asiakkaiden kriisit tai haastavat asiakastapaukset, mutta ne yleensä tasoittuvat ajan kanssa. Joskus jaksamista haastaa myös kokemus siitä, ettei työtä voi toteuttaa eettisesti kestäväällä tavalla johtuen organisaation linjauksista tai omasta käytettävissä olevasta ajasta, mutta tätä tapahtuu onneksi nykyään harvoin.

Lastensuojelutyössä jaksamista ovat tukeneet muun muassa hyvät rakenteet, johtaminen ja organisaatiokulttuuri sekä luottamukselliset ja molemminpuolista ymmärrystä lisäävät kohtaamiset asiakkaiden, kollegoiden ja esihenkilöiden kanssa. Tärkeää näyttäisi olevan myös vahva usko lastensuojelutyön taustalla vaikuttaviin arvoihin ja työn merkityksellisyyteen. Yksi vastaaja kuvailee varauksemattoman ihmisarvon olevan häntä kannatteleva ja motivoiva arvo, jota hän haluaa omalla uurastuksellaan edistää. Ylipäätään asiakkaiden hyvinvoinnin lisääntyminen ja muutostyön voiman näkeminen auttavat ponnistelemaan monimutkaisten ja haastavien asiakastilanteiden parissa. Jaksamista lisäävät myös työn monipuolisuus, innostavuus sekä jatkuvan oppimisen ja lisäkouluttautumisen mahdollisuus. Yksi vastaaja

kuvailee, kuinka lastensuojelun sosiaalityössä on aina noviisi ympärillä olevan yhteiskunnan ja sitä kautta lasten arjen muuttuessa jatkuvasti. Lastensuojelun sosiaalityössä ei tule koskaan niin sanotusti valmiiksi, vaan työssä saa ja joutuu opettelemaan koko ajan uutta.

T1: Henkilökohtaisesti minun on pakko sanoa, että olen jaksanut työssäni vaikeinakin aikoina mahtavan työyhteisön ja toimivan tiimityön avulla. Niin kulahtaneelta kun se kuulostaakin on tämän työn ydin kuitenkin se, että ketään ei jätetä yksin.

T7: Olen saanut voimaa onnistumisista lastensuojelun asiakastyössä ja se että näkee miten lapsi tai nuori voi kuntoutua muutostyössä. Tällä hetkellä koen, että lastensuojelu menee eteenpäin ja kehittyy oikeana suuntaan. Itse toivon, että voin olla mukana tässä kehittämistyössä luomassa asiakasystävällisempää, inhimillistä ja vaikuttavaa lastensuojelua.

T9: Jaksamista tukee tiivis työparityö, jonka puolesta jaksan aina liputtaa, sekä selkeät rakenteet ja toimintatavat. Ja ylipäättään tiimiltä saatava tuki ja kokemus siitä, ettei jää asioiden kanssa yksin. Onnistuneet asiakaskohtaukset, asiakkaiden kanssa luotu toimivat yhteistyösuhde ja asiakkaiden tilanteissa saatu edistys antavat voimia jatkaa. Ja erityisesti lasten ja nuorten tapaamiset ovat pääsääntöisesti palkitsevia. Lisäksi mahdollisuus kehittää itseään ja kouluttautua antaa voimia.

Vastaajat kuvailevat tekevänsä juuri lastensuojelun sosiaalityötä, koska eivät usko saavansa yhtä voimakasta kokemusta työn merkityksellisyydestä muualta. Työssä on mahdollista vaikuttaa ihmisten elämään konkreettisesti. Lastensuojelutyötä halutaan tehdä sen edustamien arvojen, auttamisen halun, mutkikkaan vuorovaikutuksen ja ongelmanratkaisun kiinnostavuuden sekä erityisesti lasten vuoksi. Lapset ja nuoret ovat työn suola ja monien vastaajien silmissä yhteiskunnan arvokkaimpia jäseniä. Työssä tulee sietää ristiriitoja, keskeneräisyyttä ja epävarmuutta sekä sopeutua muuttuviin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. Työssä on mahdollista kehittyä sekä ammatillisesti että ihmisenä yleisesti.

T5: Työn merkityksellisyys on minulle erittäin tärkeää enkä tiedä muuta työtä, joka motivoisi näin paljon työskentelemään joka päivä täydestä sydäimestä. Olen tyytyväinen uraani ja ammatinvalintaani, vaikka työ onkin raskasta. Enemmän lastensuojelu kuitenkin antaa kuin ottaa.

T7: Valitsin lastensuojelun työkseni silloin ja joka päivä, sillä koen että lasten suojeleminen on kaikkein tärkeintä tässä maailmassa. Lapset ovat tulevaisuutemme ja lapset ansaitsevat kaikkein parasta elämää ja palvelua.

T9: Nykyään ajattelen, että lastensuojelutyö on haastavaa, mutta mielekästä. Tällä hetkellä on vaikea kuvitella, että tekisin jotain muuta työtä kuin lastensuojelua, sillä mikään muu ei tunnu yhtä monipuoliselta kiinnostavalta.

Monet vastaajat kokivat, että lastensuojelutyö on muuttunut heidän uransa aikana. Osa muutoksista on ollut tervetulleita, kuten asiakasmäärien rajaaminen, tukitoimien ja palveluvalikon monipuolistuminen, työvälineiden kehittyminen, pätevyysvaatimusten tiukentuminen, työnkuvan selkiytyminen, asiakasosallisuuden lisääntyminen ja työhyvinvoinnin huomioiminen. Toisaalta yksi vastaaja koki, että 90-luvun alussa oppimiselle, reflektoinnille ja selvitystyölle oli enemmän aikaa kuin nykyään. Työtä tehtiin alueorganisaatioissa laajassa yhteistyössä eri palvelunjärjestäjien kanssa, kun taas nykyisissä linjaorganisaatioissa kaikki erikoistuvat omiin osaamisalueisiinsa niin, että laaja kokonaiskuva asiakkaiden elinympäristöstä jää pois. Asiakaskunnassa on myös tapahtunut muutosta ja erityisesti lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheessa lähtötilanne on usein erittäin haastava ja vaikea. Asiakkuuksia ei jäädä ”seurailemaan”, vaan ne lopetetaan nopeasti, jos aktiiviselle työskentelylle ei juuri sillä hetkellä ole tarvetta. Kaksi vastaajaa koki lastensuojelun sosiaalityön sen verran vaativaksi, että työhön kannattaisi ryhtyä vasta erikoistumiskoulutuksen ja riittävän elämäkokemuksen hankittuaan.

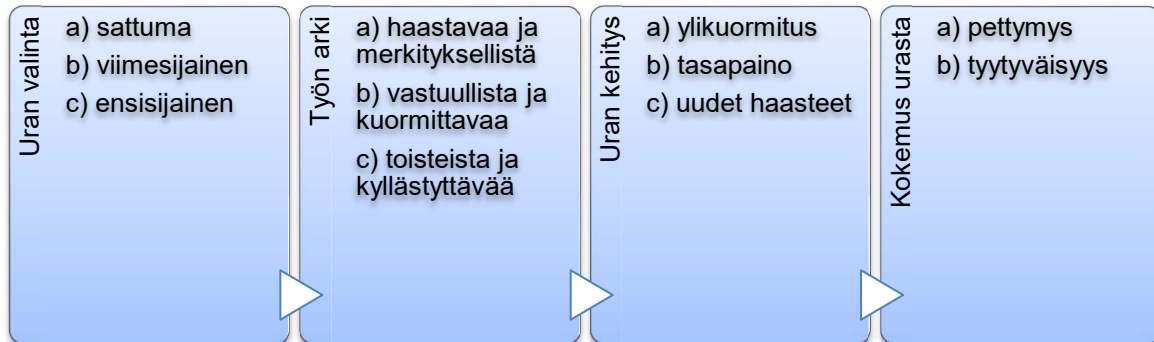
T2: Aiemmin lastensuojelun sosiaalityö ei ollut näin haastavaa, koska nyt lastensuojelun asiakkaana on vain todella haastavia ja ristiriitaisia suhteiden verkkoja, missä lapsi yrittää parhaansa mukaan pärjätä.

T9: Sosiaalihuoltolain ja asiakasmitoituslain (sen seurauksena asiakassegmentoinnin) myötä asiakaskunta on muuttunut haastavammaksi ja ainakin lähtötilanne lastensuojeluasiakkuuden alkaessa on usein vaikea.

T7: Lastensuojelu on vaativaa, monialaista asiantuntijatyötä, johon ei pitäisi mennä harjoittelemaan ensimmäisenä työpaikkana. Laki velvoittaa vastuuseen ja ikävuodet ovat tuoneet kykyä nähdä koko kuva ja kantaa vastuu yöuniaan menettämättä. Kompleksiset asiakastapaukset, monialaisuus sekä työssä kohtaamat aika- ja lakisääteiset paineet yhdistäen asiakkaiden tuottamaan hätään ja rakenteellisiin pettymyksiin on liian raskas psyykinen taakka kannettavaksi. Liian nuorena ja kokemattomana tässä työssä voi rikkoa sekä itsensä että asiakkaan elämän. Vaikka hyvä työyhteisö tukee ja antaa suojaa työssä, se ei pysty ratkaisemaan virkavastuullesi kuuluvia asioita.

Jos uratarinoita tarkastelee elämäntilanteen muutoksen näkökulmasta, vastaajien urapolut voidaan jakaa karkeasti neljään uravaiheeseen (kuva 4). Ura valitaan joko sattumalta, vastentahtoisesti tai ensisijaisena toiveena. Työn arki hahmottuu kokemuksen karttuessa ja vastaajat pitävät lastensuojelun sosiaalityötä haastavana, merkityksellisenä, vastuullisena, kuormittavana ja toisaalta myös toisteisena ja joissain tilanteissa kyllästyttävänä. Useampi vastaaja kuvaili työn olleen ajoittain liian kuormittavaa. He olivat pitäneet sairauslomaa, järjestelleet työn sisällön uusiksi, opetelleet asettamaan itselleen sopivia rajoja, pitäneet

lastensuojelusta taukoa tai hakeutuneet uusiin tehtäviin löytääkseen työn ja arjen välille tasapainon. Tämän aineiston vastaajista enemmistö oli tyytyväinen uraansa lastensuojelussa ja vain yhdestä uratarinasta kuului pettymys siihen, miten sinänsä merkityksellinen työ oli ja on hyvinvointialueilla järjestetty.

Kuva 4 Muutokset lastensuojelun sosiaalityöntekijän uratarinoissa

Koska jokaisen vastaajan uratarina on omanlaisensa, uratarinoiden pohjalta ei voida vetää suoria viivoja tietynlaisen alun tai lopun välille. Lastensuojeluun saapuva nuori ja epäileväinen sosiaalityöntekijä voi hyvin koukuttua lastensuojelutyöhön ja löytää työssään nopeasti itseään tyydyttävän tasapainon. Lastensuojelusta haaveillut sosiaalityöntekijä taas voi ajatua niin kuormittaviin tai tylsistyttäviin tilanteisiin, että työmotivaatio joutuu todelliselle koetukselle. Toisaalta, yksi tutkimuksen vastaajista kuvailee saavuttaneensa ammatillisen tasapainon vasta 30-vuotisen uransa keskivaiheilla. Voimakkaasta kuormituksesta huolimatta hän oli kokenut vahvaa työn imua ja tehnyt pitkän uran tärkeäksi kokemassaan työssä. Olivat vastaajat sitten tyytyväisiä tai pettäneitä uraansa lastensuojelussa, heitä näyttäisi yhdistävän vahva kyky toipua vastoinkäymisistä.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden uratarinat voidaan tämän tutkielman aineistossa tulkita kasvutarinoiksi, jotka voidaan jakaa karkeasti kahteen yhtä suureen luokkaan: *sankari-* ja *selvitymistarinoihin*. Sankaritarinoita on vastauksista puolet ja niitä kuvastaa vahva sisäinen palo tehdä juuri lastensuojelun sosiaalityötä. Lasten hyvinvoinnin eteen halutaan uurastaa joskus jopa oman hyvinvoinnin, jaksamisen ja turvallisuuden uhalla. Työtä ohjaavat vahvat arvot ja kokemus työn mielekkyydestä ja merkityksellisyydestä. Lastensuojelun työtä tehdään eikä muita vaihtoehtoja edes harkita tai pidetä mahdollisena. Vahva sisäinen palo ei tee sokeaksi alan rakenteellisille epäkohdille tai sisäänrakennetuille haasteille, mutta tietystä mielessä haasteet voivat myös lisätä työn kiinnostavuutta.

Selviytymistarinoissa sosiaalityöntekijät ovat hakeutuneet lastensuojeluun vastentahtoisesti tai sattumalta. He ovat kuitenkin oppineet käsittelemään työhön liittyvää epävarmuutta ja kuormaa ja luoneet itselleen vahvan ammatti-identiteetin. Työhön sopeudutaan, kasvetaan ja siinä kehitytään jatkuvasti. Lastensuojelutyö kasvattaa tekijäänsä paitsi ammattilaisena myös ihmisenä. Vastaajista yksi sinnittelee työssä kaikista havaitsemistaan epäkohdista huolimatta omaksi hämmästykseksensä ja usempi kokee jääneensä työhön koukkuun. Kaiken kaikkiaan lastensuojelun sosiaalityö vaikuttaa ponnistelun arvoiselta myös aineiston selviytymistarinoissa. Työ ei ole aina kiitollista, mutta se on kuitenkin vahvasti merkityksellistä.

5.2 Arvot, halut, intentiot ja emootiot uratarinoissa

Jotta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden sisäisiin uratarinoiniin voitaisiin päästä käsiksi toisenlaisesta näkökulmasta, aineistosta etsitään arvoja, haluja intentioita ja emootioita kuvaavia ilmauksia, jotka voivat omalta osaltaan selittää vastaajien sitoutumista työhönsä. Arvoiksi tulkittavia ilmaisuja oli aineistossa 51 kappaletta, haluja kuvaavia ilmauksia 59, intentioiksi tulkittavia ilmauksia 57 ja emootioita kuvaavia ilmauksia 168 kappaletta. Ilmausten listaamisessa on huomioitava se, että eri lukijat saattaisivat tulkita ilmauksia eri tavalla. Aineiston tulkintaan saataisiin lisäluotettavuutta esimerkiksi siten, että useampi lukija kirjaisi ylös havaitsemansa ilmaukset ja näitä listoja verrattaisiin keskenään. Tässä tutkielmassa tällainen aineiston ”tuplakoodaaminen” ei ole mahdollista, joten havainnot ja tulkinnat ovat omia havaintojani. Aineiston lähestyminen tällaisesta näkökulmasta muistuttaa sisällönanalyysia. Ilmaisut voidaan kuitenkin nähdä tärkeinä sosiaalityöntekijän sisäistä motivaatiota kuvaavina kerronnan elementteinä. Oletan siis arvojen, halujen, intentioiden ja emootioiden ilmausten kertovan jotain sosiaalityöntekijöiden työhön liittämistä merkityksistä, moraalista ja motivaatiosta.

Vastaajat nimesivät tärkeinä pitämiään arvoja, kuten inhimillisyys, lapsen ja nuoren hyvä, työn merkityksellisyys ja jatkuvan oppimisen mahdollisuus sekä lastensuojelutyötä kohtaan tunteita ”arvostuksia”, kuten ennaltaehkäisevä työote, vaikutusmahdollisuudet, työn hyvä johtaminen ja organisointi sekä hyvä vuorovaikutus ja kuuntelemisen taidot. Aineistossa eniten mainintoja saa työn merkityksellisyys ja lapsen edun ja hyvinvoinnin suojeleminen. Yksi vastaajista kuvailee vankkumattoman ihmisarvon olevan häntä kannatteleva ja motivoiva arvo, joka nostaa hänet ”*ajatuksen suosta tietyn väliajoin*”, ja toinen kuvailee itseään kannattelevaksi ajatukseksi sen, kuinka ”*lasta kukaan ei voi omistaa*”. Vastaajat pitävät

tärkeänä myös jokaisen itsemääräämisoikeutta arvostavaa ja asiakasystävällistä asennetta, itsearmollisuutta, nöyryyttä ja yhdessä tekemistä. Vastaajat arvostavat sitä, ettei haastavaa työtä tarvitse tehdä yksin, vaan ammattiin saa kasvaa kollegoiden ja esihenkilöiden vahvan tuen turvin. Yhteistyön vastapainoksi työ on myös itsenäistä, luovaa sekä hyvällä tavalla yllätyksellistä ja haastavaa. Tärkeänä pidetään myös työyhteisöltä tai asiakkailta saatua arvostusta ja palautetta.

Vastaajat kuvailevat sitä, että heillä on halu tehdä työssään oikein, riittävästi ja parhaansa lasten ja perheiden auttamiseksi. Vastaajat haluavat henkilökohtaisia haasteita ja vaihtelua. He haluavat työskennellä mutkikkaiden vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutilanteiden parissa ja kehittyä omissa vuorovaikutustaidoissaan. Vaikka työ välillä kuormittaa liikaa, yksi vastaajista kuvailee, ettei tiedä mitä muuta työtä haluaisi tehdä. Vastaajat haluavat ponnistella laadukkaassa työympäristössä ja riittävästi aikaa käyttäen, yhdessä perheiden ja työtiimin kanssa edistääkseen asiakkaiden hyvinvointia. Yksi vastaajista haluaa, että lainsäädäntötasoa ja -osaamista kehitettäisiin ja lastensuojeluun tuotavien toimintatapojen mielekkyyttä pohdittaisiin nykyistä syvällisemmin. Sama vastaaja toivoo myös, että lastensuojeluorganisaatioiden toimintakulttuuria kehitettäisiin lisää. Vastaaja haluaa tuoda esiin lastensuojeluun liittyviä epäkohtia ja toivoo työlle riittäviä resursseja ja tukea. Vastaajilla on halua kohtaamis- ja vaikuttamistyöhön ja he haluavat tehdä motivoivaa työtä täydestä sydämestään. Heillä on halu edistää juuri haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten hyvinvointia ja parasta. Työskentelyyn kaivataan selkeitä rakenteita ja toimintatapoja sekä mahdollisuutta itsensä kehittämiseen ja kouluttautumiseen. Vastaajilla on halua pitää myös omasta jaksamisestaan huolta sekä halua kokea itsensä ja tekemisensä tärkeäksi.

Vastaajien intentioita eli itselle, työlle tai työyhteisölle asetettuja tavoitteita olivat muun muassa asiakkaiden hyvinvoinnin, jaksamisen ja toimijuuden vahvistaminen, oikeiden ratkaisujen tekeminen asiakkaiden elämäntilanteen ja kodinolosuhteiden korjaamiseksi, itsensä haastaminen, ei-tietämisen tilassa pysyminen, kuuntelutaitojen kehittäminen, työn muutoksen perässä pysyminen, vastaanotetun kritiikin käsittely ja uurastus tärkeinä pidettyjen arvojen toteuttamiseksi. Erityisen tärkeäksi tavoitteeksi nousi asiakkaiden hyvän ja onnellisuuden edistäminen järkeviä ja vaikuttavia valintoja tekemällä. Työn tavoitteena on nimenomaan lapsen tai nuoren kuntoutuminen muutostyössä. Vastaajat tavoittelivat tasapainoa työelämän ja vapaa-ajan välille erilaisin järjestelyin. He olivat esimerkiksi valmiit madaltamaan itselle asetettuja vaatimuksia, vaihtamaan työympäristöä tai kehittämään sitä

omalla panostuksellaan, jotta itsellä ja työtovereilla olisi mahdollisimman hyvät työskentelyolosuhteet. Jaksaminen on tärkeää, ettei tule rikkoneeksi itseään tai asiakkaitaan. Tärkeänä tavoitteena pidettiin myös luottamuksellisen suhteen luomista lapseen tai nuoreen tai ylipäättään onnistuneiden asiakaskohtaamisten aikaansaamista. Tavoitteena ei ole antaa valmiita ratkaisuja asiakkaille, vaan kuunnella, jäsenellä ja tarjota vaihtoehtoja.

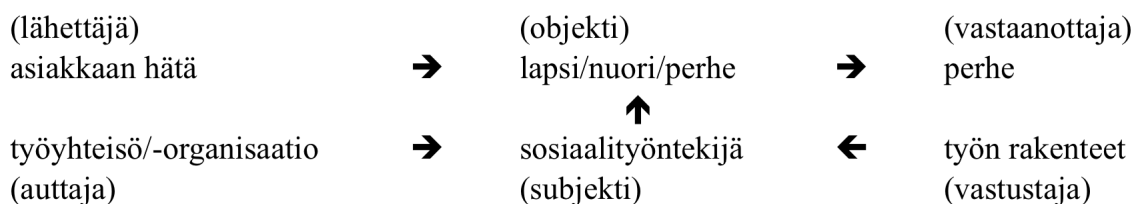
Emotion ilmauksia oli aineistossa paljon ja yleisimpiä negatiivisia tunneilmauksia olivat kokemukset työn kuormituksesta, raskaudesta, haastavuudesta ja vaativuudesta. Työlle asetetut vaatimukset tuntuivat joskus kohtuuttomilta ja työ paineistetulta. Uhkaavat asiakkaat voivat herättää turvattomuutta ja pelkoa, ja omat ratkaisut synnyttävät epävarmuutta tehtyjen valintojen oikeudesta ja vaikuttavuudesta. Työssä joutuu kohtaamaan stigmatisoituneita ihmisiä ja häpeän tunne on usein läsnä. Negatiiviksi luokiteltavia tunneilmauksia oli aineistossa kaikkiaan 83 kappaletta. Positiiviseksi luokiteltavia tunneilmauksia oli aineistossa 87 kappaletta. Työn myönteisiä puolia olivat muun muassa työn haastavuus, kiinnostavuus, merkityksellisyys ja vaativuus. Työn vaativuus ja haastavuus voivat siis olla juuri se syy, miksi lastensuojelutyötä halutaan tehdä. Jos työ ei tarjoa riittävästi haastetta, siihen saadaan vaihtelulla ja lisäkoulutautumisella uudenlaista mielekkyyttä. Työtä pidetään nopeatempoisena, jännittävänä, tärkeänä, yllätyksellisenä ja iloa tuottavana. Suurin osa aineiston vastaajista ilmaisee olevansa työhönsä motivoitunut, sitoutunut ja tyytyväinen.

5.3 Uratarinoiden toimijoista ja suhteista

Aineiston aktantteja tarkastelemalla voidaan pohtia sitä, millaisia toimijoita uratarinoissa esiintyy, millaiset ovat toimijoiden väliset suhteet ja millaisia merkityksiä toiminnalle ja siinä tapahtuneille muutoksille voidaan antaa. Aineiston uratarinat ovat minä-muotoon kirjoitettuja, joten jokainen kirjoittaja on vahvasti oman tarinansa subjekti. Lastensuojelutyössä jaksamisen ja viihtymisen kannalta juuri tämä näkökulma aineistoon on ensisijainen. Reaalimaailmassa sosiaalityöntekijät ovat myös monenlaisten olosuhteiden ja vuorovaikutusketjujen kohteita, mutta tässä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita vastaajien subjektipositioista ja siitä, miten aineiston muut toimijat asettuvat suhteessa heihin. Aineiston muita toimijoita ovat lapset, vanhemmat, muut läheiset, esihenkilöt, kollegat, yhteistyötahot, valvontaviranomainen, lastensuojeluorganisaatiot, kehittämisorganisaatiot ja lainsäätäjät.

Sosiaalityöntekijän toiminnan kohde eli objekti on pääsääntöisesti lapsi, nuori tai hänen perheensä, joiden auttaminen on koko työn tarkoitus ja motivaation lähde. Työorganisaatio,

esihenkilöt ja kollegat taas voivat olla sekä korvaamattomia auttajia että työskentelyn ja jaksamisen esteeksi asettuvia vastustajia. Huono johtaminen ja epäterve työyhteisö voivat kuormittaa ja uuvuttaa. Kirjoituksissa lähettäjäksi tulkittavia toimijoita mainitaan vain muutamia: yliopisto(koulutus), yhteiskunnallinen muutos, visio lapsen edusta, laki ja asiakkaiden hätä. Nämä lähettäjät motivoivat subjektia toimimaan objektin eli asiakkaan hyväksi. Uratarinoissa asiakkaiden eteen tehdystä ponnistelusta hyöttyy lähinnä asiakasperhe itse. Vastaajat eivät esimerkiksi mainitse auttavansa lapsia ja nuoria siksi, että yhteiskunta hyöttyisi ”kunnan kansalaisista”, vaikka periaatteessa sosiaalityöllä pyritään myös yhteiskuntajärjestyksen ja -rauhan ylläpitoon yhteiskunnan heikko-osaisista huolehtimalla. (Vertaa: kuva 5.)

Kuva 5 Esimerkki lastensuojelun toimijasuhteista

Aineiston uratarinoissa auttajia mainitaan muutamia: esihenkilöt, työyhteisö, asiakkaat ja heidän läheisensä sekä yhteistyötahot. Sosiaalityöntekijää auttavat myös sopivat työkalut, järjestettävät palvelut, lisäkoulutus, asiakasmäärän rajaukset, asiakasosallisuuden lisääntyminen, työhyvinvointiin panostaminen ja sitoutuminen sosiaalityön etiikkaan ja arvoihin. Asiakkaat taas esiintyvät kirjoituksissa monissa rooleissa: objekteina, subjekteina, lähettäjinä, vastaanottajina ja vastustajina. Suhde asiakkaaseen näyttäytyy monipuolisena ja monimutkaisena. Asiakkaan hyväksi halutaan ponnistella ja hänen toimijuuttaan halutaan vahvistaa. Asiakas voi olla aktiivinen ja halukas muutokseen tai sitten hän voi nähdä sosiaalityöntekijän vastustajanaan. Asiakas voi myös aktiivisesti vastustaa sosiaalityöntekijän valitsemia toimenpiteitä.

T1: Parhaita hetkiä on ne, joissa huomaat omalla työpanoksellasi olleen merkitystä yksittäisen perheen arkeen ja jaksamiseen ja sitä kautta koko perheen hyvinvointiin. **(Asiakas objektina)**

T2: Sosiaalityöntekijän liika tietäminen vahvistaa sosiaalityöntekijän toimijuutta ja heikentää asiakkaan toimijuutta. **(Asiakas subjektina)**

T8: Jos lapsi ei enä halua olla tekemisessä oman aikuisensa kanssa niin pitää ymmärtää että nyt on jotain tosi vakavaa. **(Asiakas lähettäjänä)**

T9: Onnistuneet asiakaskohtaukset, asiakkaiden kanssa luotu toimivat yhteistyösuhteet ja asiakkaiden tilanteissa saatu edistys antavat voimia jatkaa. **(Asiakas auttajana)**

T7: Työyhteisössämme oli erityisen vaikeita asiakastilanteita, henkirikoksia ja myös minuun ja perheeseeni kohdistuvaa väkivaltaa tai sen uhkaa. **(Asiakas vastustajana)**

Vastustajaksi eli tavoitteiden saavuttamisen esteeksi tulkittavia toimijoita on aineistossa useita: huonot esihenkilöt ja epäterveet työyhteisöt, vastentahtoiset asiakkaat, työntekoa heikentävät muutokset ja rakenteelliset puutteet, lastensuojelu- ja kehittämisorganisaatioiden heikkoudet, valvontaviranomaisen osaamattomuus, yhteiskunnalliset muutokset (kuten lama), kuolema(n) läheisyys), heikot kodinolosuhteet, henkilökohtainen uupumus tai elämänkuormitus, kulttuurien yhteentörmäys, väkivallan uhka, aika- ja lakisääteiset paineet, asiakkaiden päällekkäiset kriisit sekä organisaation ei-toivotut linjaukset. Uratarinoissa esiintyvät vastustajat ovat erityisen kiinnostavia jaksamisen ja viihtymisen näkökulmasta. Jos lastensuojelun sosiaalityöntekijän työuriin halutaan lisää pituutta, näihin ja muihin vastaavan kaltaisiin vastustaviin toimijoihin tulee kiinnittää huomiota. Uratarinoiden perusteella myös asiakassuhteet ovat paitsi tärkeitä, myös monimutkaisia ihmissuhdekudelmia. Sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden välisiin vuorovaikutussuhteisiin ja vuorovaikutustaitoihin panostaminen esimerkiksi lisäkoulutuksella voisi kenties vahvistaa työssä jaksamista ja viihtymistä.

5.4 Identiteetin tasot uratarinoissa

Kerätyn aineiston perusteella vastaajista *henkilöinä eli reaalisena maailman ruumiillisina toimijoina* tiedetään vain vähän. Kuten edellä mainittiin, vastaajien ikä vaihteli 35–64-vuoden välillä ja työkokemusvuosia heillä oli 11–32 vuotta. Vastaajista yksi oli mies ja loput naisia. Heillä kaikilla oli sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 817/2015 (7 §) mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus ja Valviran ammattihenkilölaillistus. Osalla heistä oli aikaisempaa työkokemusta eri alalta tai asiakasryhmistä sosiaalialan sisältä. Vastaajien asuinpaikkaa, työnantajaa tai muita henkilötietoja ei kysytty, mutta heitä etsittiin kollegiaalisen verkoston kautta viideltä eri hyvinvointialueelta. Vastaajat saattoivat kirjoituksissa kertoa yksityiskohtia koulutustaustastaan tai työkokemuksestaan, mutta

vastaajien yksityisyyden suojaamiseksi kaikki tällaiset tiedot on jätetty analyysin ulkopuolelle. Vastaajat olivat opiskelleet pääaineenaan joko sosiaalityötä tai jotain lähitiedettä pätevöityen myöhemmin sosiaalityöhön. Vastaajat kertoivat tehneensä muun muassa yhdennettyä sosiaalityötä, päivystys- ja palvelutarpeen arviointityötä sekä avo- ja sijaishuollon lastensuojelutyötä. Osalla vastaajista oli kokemusta myös lastensuojelun projekti- ja johtamistöistä. Jotkut vastaajat mainitsivat, että heillä on omia lapsia tai perhettä. Erityisesti pienten lasten vanhemmuus saattoi pitää sosiaalityöntekijää hieman varpaillaan suhteessa uhkaaviin asiakkaisiin.

Vastaajien *sosiaaliset identiteetit eli minäesitykset* toteutuvat vuorovaikutustilanteissa ja tämän tutkielman narratiivisen analyysin valossa minäesityksiä havaittiin kahdenlaisia. Vastaajat olivat lastensuojelun sosiaalityön sankareita tai selviytyjiä. Sankareiden uratarinoissa korostui vahva työhön sitoutuminen ja merkityksellisyyden kokemus. Selviytyjät olivat kokemuksen myötä kehittyneet ja kasvaneet ammatin vaatimiin mittoihin ja kokivat ylpeyttä työstään. *Toimijaminät* eli toiminnassa ja elämänprojekteissa aktualisoituvat identiteetin tasot näkyvät uratarinoissa historiallisina ketjuina, kuten: nuori ja kokematon > työn vaatimukseen kypsä > työn imussa > työssä uupuva > työssä kyllästyvä > tasapainon löytävä > uusia haasteita hakeva > työhön tyytyväinen/työhön pettynyt. Hännisen mukaan (2000, 60–62) nämä identiteetin tasot eivät vielä heijasta sisäistä tarinaa. Sisäisen tarinan jäljille päästään tarkastelemalla moraalista identiteettiä, reflektoitua identiteettiä ja mahdolliset minät paljastavia ilmauksia.

Moraalinen identiteetti eli ideaalihahmo, jota toiminnassa pyritään toteuttamaan, näkyy uratarinoiden arvoja, haluja intentioita ja emootioita kuvaavissa ilmauksissa. Vastaajat pitivät tärkeänä inhimillisyyttä, ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamista, kuuntelutaitoja ja asiakasystävällisyyttä. He haluavat tehdä työssään oikein, riittävästi ja parhaansa haavoituvassa asemassa olevien lasten ja perheiden auttamiseksi. *Reflektoitu identiteetti* vastaa kysymykseen ”kuka minä olen”. Vastaajat eivät suoraan kuvaile uratarinoissa itseään ja tutkimuskysymysten joukossa olisi voinut olla kysymys siitä, *millainen sosiaalityöntekijä olet tai haluaisit olla?* Reflektoidut minät ovat tietoisia tarinoita ja edellä mainittu kysymys olisi antanut suoran vastauksen suoraan kysymykseen. Vastauksista voi kuitenkin löytää epäsuoria kuvailuja siitä, keitä vastaajat ovat (lainaukset ovat katkelmia kirjoituksista, mutta ne esitetään tässä yhteen tiivistettynä):

T1: ehkä jopa vähän osaan tehdä tätä työtä...en tiedä mitä muuta haluaisin tehdä...välillä menee yöunet ja pelottaa jonkun asiakaslapsen puolesta tai stressaa koska on kokoajan niin älyttömän kiire...enää työ ei ahdistaa ja jännittää kuten 20 vuotta sitten...pohdin viikottain teinkö oikean ratkaisun jonkun lapsen suhteen, selvitinkö perheen asioita tarpeeksi tai osasinko auttaa tarpeeksi...olen kuitenkin oppinut olemaan armollisempi itselleni

T2: lastensuojelun sosiaalityössä on jatkuvasti noviisi...sosiaalityöntekijän tärkein osaamisalue on osata pysyä ei-tietämisen tilassa, noviisina ja toimia nöyrällä asenteella...minulla on ollut vahva visio lapsen hyvästä elämästä, lapsen edusta... haluan edistää varauksetonta ihmisarvoa omalla uurastuksellani...halu auttaa, kiinnostus lasten hyvinvoinnista, kiinnostus mutkikkaaseen ongelmanratkaisuun, ristiriidat, keskeneräisyys, epävarmuuden sietäminen... saan tyydytystä, kun lapsen asiat edistyvät tai selkenevät ristiriidoista huolimatta...olen oppinut koko ajan kuuntelemaan paremmin

T3: jäin toisen sosiaalityöntekijän kanssa yksin kantamaan vastuuta 220 avo- ja sijaishuollon asiakkaasta... havahduin lastensuojelun sosiaalityön johtamisen haasteisiin; havahduin myös lastensuojelulain heikkouksiin... mikä minussa, mahdollisesti lapsuudessani on ollut vialla, kun olen valinnut tällaisen ammatin ja hyväksyn tällaisen kohtelun... olen joutunut vastaamaan 1000 euroa paremmalla palkalla työskentelevien ostopalvelutyöntekijöiden perehdyttämisestä ja huolehtimaan siitä, että heidän työnteostaan tulee edes jotakin...olen kiinnostunut psykologiasta ja varhaisesta vuorovaikutuksesta

Lyhyesti yksinkertaistettuna ja tiivistettynä vastaajat ovat kokeneita, motivoituneita, kunnianhimoisia ja tasapainon löytäneitä ammattilaisia. He kaipaavat arvostusta, jännitystä, haasteita ja konkreettisia vaikutusmahdollisuuksia. He vaativat työlle kohtuullisia resursseja, mutta ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä uraansa ja ammatinvalintaansa, sillä lasten suojeleminen tuntuu olevan tärkeintä maailmassa. He ovat kohdanneet urallaan ja elämässään vastoinkäymisiä, mutta toipuneet niistä. He arvostavat hyviä kohtaamisia ja rakentavaa yhteistyötä. He pitävät omasta jaksamisestaan ja rajoistaan huolta, sillä sosiaalityöntekijänä jokainen on korvattavissa, mutta ihmisenä ei.

Mahdolliset minät edustavat toiveita, haluja ja pelkoja tulevasta, ja edellä mainittu lisäkysymys olisi antanut lisätietoa myös tästä. Toisaalta aineistossa on jo runsaasti mahdollista minää kuvailevia ilmauksia. Vastaajat haluavat haastaa itseään työskentelemällä mutkikkaiden vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutilanteiden parissa. He haluavat oppia jatkuvasti lisää ja kehittyä vuorovaikutustaidoissaan. He haluavat työskennellä laadukkaassa työympäristössä, jossa työn resurssit ovat kohdillaan. He haluavat pitää omasta jaksamisestaan huolta, sillä pelkäävät pahimmillaan rikkovansa työnteossa joko itsensä tai

asiakkaansa elämän. Vastaajat haluavat tehdä vaikuttavaa muutostyötä ja kokea itsensä ja tekemisensä tärkeäksi. Osa vastaajista oli pohtinut alanvaihtoa työn kuormittavuuden vuoksi, mutta kukaan vastaajista ei konkreettisesti suunnitellut lastensuojelu-uransa päättämistä. Lastensuojelutyö onkin parhaimmillaan tekijäänsä haastavaa, merkityksellistä ja kouluttavaa.

5.5 Sisäisen tarinan tasot ja tarinallinen kiertokulku uratarinoissa

Lastensuojelun kokeneiden sosiaalityöntekijöiden uratarinoissa on havaittavissa kolmelle sisäisen tarinan tasolle asettuvia ilmaisuja. Aineiston uratarinoissa esiintyy esimerkiksi taulukossa kaksi esitetyn kaltaisia elämästä tehtyjä tulkintoja, itselle kerrottuja tarinoita ja tarinallisuudesta tietoisia tulkintoja.

Taulukko 2 Sisäisten tarinoiden tasot uratarinoissa

Esimerkit ovat pelkistettyjä ilmauksia eivätkä välttämättä esiinny aineistossa samassa tarinassa

ALKUPERÄINEN TULKINTA	REFLEKTIIVINEN TARINA	METAREFLEKTIIVINEN TASO
Lasten ja nuorten hyvän edistäminen on maailman tärkeintä	Edistän lasten ja nuorten hyvää vastustuksesta huolimatta	En tiedä, miten mielikuvani lastensuojelusta on muodostunut, mutta käsitykseni on muuttunut
Inhimillisuus, asiakaslähtöisyys ja kuuntelutaidot ovat työssä tärkeitä	Yleensä kiinnyn asiakkaisiin, vaikka tunne ei ole aina molemminpuolinen	Muistutan itseäni aina tiukassa paikassa ihmisarvon tärkeydestä
Omasta jaksamisesta pitää huolehtia	Kesti pitkään ennen kuin löysin tasapainon	Tämä nostaa minut ajatuksen suosta, tämä on minun juttuni

Taulukon esimerkit osoittavat, että sisäiset tarinat kytkeytyvät ulkopuoliseen todellisuuteen ja sisäiset tarinat tulevat koko ajan tulkituksi ja uudelleen tulkituksi. Sosiaalityöntekijä voi pitää itsestäänselvänä työnsä tarkoitusta lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisestä. Alkuperäinen tulkinta asettuu kyseenalaiseksi, jos asiakkaat ovatkin eri mieltä lapsen edusta. Ristiriitaiset käsitykset pakottavat sosiaalityöntekijän refleктоimaan omia käsityksiään lapsen hyvästä. Metareflektiivisellä tasolla uraansa kuvaileva sosiaalityöntekijä on tietoinen itselleen tai muille kertomisista tarinoista. Samalla tavalla työssä jaksamista voidaan tulkita ja uudellen tulkita. Sosiaalityöntekijä tietää, että omasta jaksamisesta pitää huolehtia, mutta tasapainon löytäminen voi vaatia tietoista ponnistelua ja konkreettisia järjestelyjä. Itselleen voi myös kehittää tietoisesti sisäisiä tarinoita, jotka ”nostavat ajatuksen suosta”.

Kuva 6 Muutosketju kertomuksissa, sisäisessä tarinassa ja draamassa

Ajattelun muutoksen voi kuvata myös kertomuksissa, sisäisessä tarinassa ja draamassa tapahtuvana muutoksen ketjuna (kuva 6). Sosiaalityöntekijä voi luoda kertomuksen, jossa ihmisarvon kunnioittaminen ja lapsen hyvän edistäminen ovat hänen toimintaansa ohjaavia arvoja. Hän on omaksunut sosiaalisessa tietovarannosta ajatuksen siitä, että juuri nämä arvot ovat merkityksellisiä ja kannatettavia. Sosiaalityöntekijä tekee elävän elämän draamassa valinnan urasta lastensuojelussa. Hän kohtaa uransa aikana monia toimijoita ja vastoinkäymisiä sekä rakenteellisella että yksilöllisellä tasolla, kuten puutteet lainsäädännössä, palvelujärjestelmässä, johtamisessa ja työn organisoinnissa tai asiakastilanteissa haastavan vuorovaikutuksen ja ongelmanratkaisutilanteiden muodossa.

Kokemukset voivat johtaa esimerkiksi ylikuormitukseen, kyllästymiseen tai tasapainon löytymiseen. Työn olosuhteisiin eli tilanteeseen voi vaikuttaa konkreettisilla valinnoilla ja teoilla. Parhaimmillaan sosiaalityöntekijälle muodostuu kokemus siitä, että työ on haastavaa, merkityksellistä ja tehtävissä. Pahimmillaan kokemus on päinvastainen. Sosiaalityöntekijän kokemukset muokkaavat sitä sisäistä tarinaa, joka joko tukee tai heikentää hänen jaksamistaan. Julkisessa keskustelussa taas päätetään, kenen tarinoita jaetaan tai päästetään ääneen. Jos uravalintaansa tyytyväisten sosiaalityöntekijöiden ääni kuuluu, sosiaaliseen tietovarantoon pääsee tarinoita siitä, kuinka lastensuojelutyössä on mahdollista jaksaa ja jatkaa jopa eläkeikään asti.

T10: Nyt olen jälleen palannut sosiaalityöntekijäksi. Tässä tahdon jatkaa eläkeikään asti. Lastensuojelun sosiaalityössä on tapahtunut valtavasti hyvää - asiakasmäärän rajaukset, lasten kanssa työskentely, asiakasosallisuuden lisääntyminen, työhyvinvointiin keskittyminen... Työ tuntuu mahdolliselta tehdä, se on edelleen tärkeää ja merkityksellistä sekä antaa päiviini jatkuvasti iloa. Lasten kohtaamiset ja syvempi työskentely ovat minulle tärkeitä asioita. On hyvä olla työpaikassa, jossa itsenäisesti ja luovasti voin valita tapani työskennellä omassa aikataulussani. Saan kouluttaa, tukea ja ohjata aloittelevia sosiaalityöntekijöitä sekä tunnen olevani arvostettu ja arvokas.

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämä tutkielma lähti liikkeelle lastensuojelun tilanteiden määrittelystä – siitä kuinka haastavaa ja merkityksellistä työtä lastensuojelun sosiaalityö on, ja kuinka alalla on keskusteltu pitkään sosiaalityöntekijöiden saatavuudesta, työssä jaksamisesta ja työhyvinvoinnista yleensä. Monet kansainväliset ja kansalliset lait ja sopimukset määrittävät sitä, mitä lastensuojelutyötä odotetaan. Työssä joutuu kohtaamaan vaikeita elämäntilanteita ja tasapainottelemaan tuen ja kontrollin välimaastossa. Työn arjessa joutuu tekemään paljon valintoja, joista voi kertyä eettistä kuormaa ja moraalista ahdistusta. Sosiaalityöntekijän oletetaan edistävän työssään hyvinvointiyhteiskunnan arvoja muun muassa yhdenvertaisuudesta, ennaltaehkäisystä, ihmislähtöisyydestä, avoimuudesta ja luottamuksellisuudesta, mutta todellisuudessa muun muassa aika- ja resurssipaineet kaventavat sosiaalityöntekijän ja heidän asiakkaidensa toimintamahdollisuuksia. Asiakkaat taas voivat olla hyvässä yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa tai vastustaa ehdotettuja toimenpiteitä aktiivisesti, joskus jopa henkisesti tai fyysisellä väkivallalla uhkaamalla.

Ajoittain työ tuntuu jopa ylivoimaiselta ja mahdottoman vaikealta tehdä. Kuitenkin enemmistö lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä kokee työnsä palkitsevaksi ja merkitykselliseksi. Joillekin lastensuojelutyön hektisyys ja ennustamattomuus ovat nimenomaan syitä hakeutua ja jäädä alalle. Työltä kaivataan ihmisläheisyyttä, haasteita ja hyviä lisäkoulutustamahdollisuuksia. Tässä tutkielmassa halusin selvittää narratiivisella tutkimusotolla, mikä pitää lastensuojelun kokeneita sosiaalityöntekijöitä ammatissaan kaikista työn haasteista ja alan negatiivisesta julkisuuskuvasta huolimatta. Lähestyin aihetta sisäisen uran ja sisäisen tarinan käsitteiden, tarinallisen kiertokulun teorian ja aktanttimallin avulla. Aineistona käytin kymmentä lastensuojelun kokeneen sosiaalityöntekijän uratarinaa, jotka keräsin Tietoarkiston Penna-verkkopalvelun avulla. Aineiston analyysin pohjalta havaitsin, että lastensuojelun kokeneet konkarit olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä työuriinsa. Heistä moni koki, ettei mistään muusta työstä saa samanlaista merkityksellisyyden kokemusta, kuin lastensuojelun sosiaalityöstä.

Tutkitun aineiston ja tutkimustulosten valossa voidaan etsiä vastauksia alkuperäisiin tutkimuskysymyksiin siitä, mitkä lastensuojelutyön elementit lisäävät työhön sitoutumista, ja miten asiakassuhteet ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän sisäiset tarinat vaikuttavat työssäjaksamiseen. Kysymyksistä viimeinen on kysymyksistä oleellisin. Tutkimustulokset

vahvistavat jo olemassa olevaa tietoa lastensuojelutyön konkareista ja heidän työhyvinvoinnistaan.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden sisäisten uratarinoiden perusteella lastensuojelutyöhön sitouttavia elementtejä ovat työtä ohjaavat arvot, kokemus työn merkityksellisyydestä, työtä tukevat esihenkilöt ja työyhteisöt sekä hyvät kohtaamiset asiakkaiden ja yhteistyötahojen kanssa. Tutkimukseen vastanneet sosiaalityöntekijät ovat motivoituneita, kunnianhimoisia ja ammatillisen tasapainon löytäneitä konkareita, jotka kaipaavat työltään arvostusta, jännitystä, haasteita ja konkreettisia vaikutusmahdollisuuksia. Heillä on myös kyky toipua kohtaamistaan henkilökohtaisista ja ammatillisista vastoinkäymisistä. Tehdyt havainnot ovat hyvin samansuuntaisia suhteessa aikaisempiin tutkimustuloksiin.

Esimerkiksi aineistossa esiintyvien tarinoiden jakautuminen sankari- ja selvitymistarinoihin, ja sitä kautta minäesitysten jakautuminen lastensuojelun sankareihin ja selvityjiin, muistuttaa Burns (2011) havaintoja lastensuojelutyötä suosivista (*career preference*), kokeilevista (*transients*) ja kohti kääntyneistä (*converts*) työntekijöistä. Joillekin sosiaalityöntekijöille lastensuojelu näyttää olevan kutsumustyö, toiset kasvavat ajan kanssa työn vaatimuksiin. Lastensuojelutyötä kokeilevia sosiaalityöntekijöitä tämä tutkimus ei tavoittanut eikä se ollut tarkoituksaan. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella voidaan havaita myös se, että lastensuojelutyössä on mahdollista jaksaa ja jatkaa. Samanlaisen tulokseen päätyi Forsman (2010, 160) omassa tutkimuksessaan. Forsmanin tutkimuksessa havaittiin myös, että työuran jatkumisen kannalta kriittisimmät vuodet ovat 5–10 vuoden paikkeilla. Pitkään lastensuojelussa työskennelleiden sosiaalityöntekijöiden motiivien ja intentioiden tutkiminen on perusteltua, jos halutaan pohtia keinoja ylittää nuo kriittiset uravuodet ja pidentää työurien kestoja.

Vastausten perusteella lapset ja nuoret sekä heidän hyvinvointinsa edistäminen ovat työn suola, tarkoitus ja *primus motor*. Suhteet asiakkaisiin voivat olla monimutkaisia, sillä uratarinoissa asiakkaat esiintyvät monissa rooleissa: subjekteina, objekteina, lähettäjinä, auttajina, vastaanottajina ja vastustajina. Heidän kansaa toimiminen saattoi sekä kuormittaa että antaa uutta virtaa. Erityisen kuormittavia ovat tilanteet, joissa sosiaalityöntekijän omat lapset ovat vielä pieniä ja asiakas uhkaa sosiaalityöntekijää tai hänen perhettään henkisesti tai fyysisesti. Kuormittavia ovat myös tilanteet, joissa asiakkaiden hätä on suuri, vanhempien tunnekylmyys omia lapsiaan kohtaan ja haluttomuus asettaa lapset itsensä edelle on näkyvää,

tai joissa kuoleman riski on todellinen. Toisaalta asiakkaan onnellisuuden, hyvinvoinnin ja kuntoutumisen todistaminen tuo paljon iloa ja tyydytyksen tunnetta. Kun lapsi tai nuori on onnellinen, niin on sosiaalityöntekijäkin.

Sinikka Forsman (2010, 132–138) on todennut, että auttamis- ja muutostyön onnistumiseksi, asiakkaaseen on luotava luottamuksellinen, mutta ammatillinen yhteistyösuhde. Läheisyyden määrää tulee säännellä niin, ettei tiettyjä sopivana pidettyjä rajoja ylitetä – asiakkaan kanssa ei ole esimerkiksi tarkoitus ystäväystyä. Inhimillisyys ja sen säilyttäminen on monille sosiaalityöntekijöille oleellista työssä jaksamisen kannalta, kuten myös ongelmien ratkaisu yhdessä asiakkaan kanssa. Joidenkin asiakkaiden puolelle on helpompi asettua kuin toisten ja joidenkin kanssa luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen luominen kestää. Asiakassuhde voi alkaa ”väärällä jalalla” tai myöhemmin ajautua kriisiin. Useimmista asiakkaista ja tilanteista selviää kuuntelemalla ja läsnä olemalla, ja toisaalta motivoitumattomuus, muutosvastarintaisuus ja epäluottamus voidaan myös nähdä työntekijää motivoivina haasteina. Sitkeä ponnistelu vaikeiden asioiden parissa voi myös ajan saatossa kantaa palkitsevaa hedelmää, ja asiakkailta tai työtovereilta saatu hyvä palaute palauttaa työn ilon pintaan.

Uratarinoissa tapahtuneita muutoksia tarkastelemalla voidaan havaita, ettei suoraviivaisia tai samanlaisena toistuvia urapolkuja ole olemassa. Esimerkiksi uran aloittamisen aikainen ikä ei tämän aineiston perusteella määritä sitä, kuinka vahvasti työhön sitoutuu tai kuinka nopeasti ammatillinen tasapaino löytyy. Aikaisemmissa työhyvinvointitutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että ikä ja kokemus suojaavat sosiaalityöntekijää uupumiselta (Talentian 2024, 23–24). Osa tämän kyselyn vastaajista oli sitä mieltä, että lastensuojeluun kannattaisi siirtyä vasta lisäkoulutusta tai elämäkokemusta hankittuaan, jottei tule rikkoneeksi omaa tai asiakkaiden elämää. Urapoluista voidaan kuitenkin tehdä joitakin yleistyksiä: ura lastensuojelussa voi olla joko ensisijainen tai viimeisijainen valinta tai sattumien seurausta. Työn arki osoittautuu usein haastavaksi, merkitykselliseksi, vastuulliseksi, kuormittavaksi sekä joskus toisteiseksi ja kyllästyttäväksi. Urallan voi kokea ylikuormitusta tai löytää omia rajojaan kunnioittavan tasapainon. Jos työ kyllästyttää, voi etsiä itselleen uusia haasteita vaikka työtehtäviä tai -paikkaa vaihtamalla. Suurin osa vastaajista koki tyytyväisyyttä uraansa lastensuojelussa, mutta vastausten joukosta löytyi myös yksi sävyltään kriittinen uratarina.

Kuten viidennen luvun lopussa kuvataan, lastensuojelutyössä jaksamiseen ja jatkamiseen vaikuttavista narratiiveista neuvotellaan jatkuvasti lastensuojelua koskevassa sisäisessä ja ulkoisessa puheessa. Jos sosiaalisessa tietovarannossa olevat tarinat lastensuojelutyön luonteesta korostavat työn vaikeutta ja työntekijöiden jaksamattomuutta, moni alalle sopiva työntekijä voi hylätä ajatuksen lastensuojelu-urasta. Jos sosiaalisessa tietovarannossa on myös vastakkaisia tarinoita työn mielekkyydestä ja merkityksellisyydestä, yhä useampi sosiaalityöntekijä uskaltaisi ehkä kokeilla lastensuojelua. Positiivisten narratiivien esiin nostaminen ei tarkoita sitä, etteikö lastensuojelussa olisi korjattavaa. Korjattavaa varmasti on, mutta onko lastensuojelu todella rikki, kuten usein väitetään? Lastensuojelusta käytävään ulkoiseen keskusteluun voi vaikuttaa.

Jokainen sosiaalityöntekijä voi myös vaikuttaa omaan sisäiseen puheeseensa sisäisiä tarinoita muokkaamalla, kuten omia arvoja, haluja, intentioita ja emootioita refleктоimalla ja ”ajatuksen suosta” nostavia tarinoita kehittämällä. Oman ammatti-identiteettinsä voi rakentaa vahvaksi ja työhyvinvointia tukevaksi. Itselleen kannattaa olla armollinen ja työtä kohtaan nöyrä, sillä ”*lastensuojelun sosiaalityössä on jatkuvasti noviisi; [y]hteiskunta ympärillä muuttuu ja sen seurauksena lasten arki*” (T2). Kuten Pösö ja Forsman (2013) ovat havainneet, kokemukset työn kuormittavuudesta voivat vaihdella uran aikana ja lastensuojelutyö voi olla samaan aikaan kuormittavaa ja palkitsevaa. Työn ja tekijän välinen suhde on dynaaminen ja aina uudelleen tulkittavissa ja neuvoteltavissa (Forsman 2010, 162).

Jatkossa lastensuojelun kokeneiden ammattilaisten uratarinoita voisi tutkia lisää keräämällä tässä käytettyä laajemman aineiston tai vaihtamalla aineiston keruun tapaa. Uratarinoihin voisi mahdollisesti saada lisää pituutta haastatteleamalla konkareita henkilökohtaisesti tai järjestämällä ryhmäkeskusteluja urateemaan liittyen. Kysymysrunkoa voisi kehittää ja pohtia mahdollisia jatkokysymyksiä, joilla keskustelun tyrehtymistä voisi ehkäistä. Sisäisen uran ja sisäisen tarinan käsitteiden soveltamista aineiston analyysissä voi myös jatkokehittää, jotta käsitteiden narratiivinen selitysvoima saataisiin entistä paremmin käyttöön. Työhyvinvointi, työvoiman saatavuus ja työurien pidentäminen ovat aina vain ajankohtaisia aiheita ja lastensuojelun konkareiden tarinoista on varaa oppia vielä lisää.

Lähteet

- Aaltio, Elina & Nanne Isokuortti (2019). Systemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi. Valtakunnallinen arviointi. Raportti 3/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Saatavissa 31.7.2024: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-289-5>
- Arnkil, Tom Erik & Tarja Heino (2014). Pirulliset ongelmat opettavat. Teoksessa: Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus, 283–300. Toim. Riitta Haverinen, Marjo Kuronen & Tarja Pösö. Tampere: Vastapaino.
- Bardy, Marjatta (2013). Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa: Lastensuojelun ytimissä, 49–78. Toim. Marjatta Bardy. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.
- Bardy, Marjatta & Tarja Heino (2013). Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa: Lastensuojelun ytimissä, 13–42. Toim. Marjatta Bardy. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.
- Bawikar, Ruma & Nagmani Rao (2010). Sensitivity Development. In: Skill Training for Social Workers: A Manual, 37–54. Eds. Sudha Datar, Ruma Bawikar, Geeta Rao, Nagmani Rao & Ujwala Masdekar. India: SAGE Publications.
- Burns, Kenneth (2011). ‘Career Preference’, ‘Transients’ and ‘Converts’: A Study of Social Workers’ Retention in Child Protection and Welfare. *British Journal of Social Work* 41, 520–538.
- Datar, Sudha, Anuradha Patil, Ruma Bawikar & Nagmani Rao (2010). Understanding Communication: A Theoretical Framework. In: Skill Training for Social Workers: A Manual, 57–77. Eds. Sudha Datar, Ruma Bawikar, Geeta Rao, Nagmani Rao & Ujwala Masdekar. India: SAGE Publications.
- Faller, Kathleen Coulborn, Marguerite Grabarek & Robert M. Ortega (2010). Commitment to child welfare work: What predicts leaving and staying? *Children and Youth Services Review* 32, 840–846.
- Forsman, Sinikka (2010). Sosiaalityöntekijän jaksaminen ja jatkaminen lastensuojelussa. Henkilökohtaisen ja muodollisen uran rajapinnoilla. Tampere: Tampere University Press. Saatavissa 3.6.2024: <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8155-0>
- Greimas, A. J. (1980). *Strukturaalista semantiikkaa*. Tampere: Gaudeamus.

- Heikkinen, Hannu L.T. & Leena Syrjälä (2006). Tutkimuksen arviointi. Teoksessa: Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat, 144–162. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Heikkinen, Hannu L. T., Rauno Huttunen ja Leena Syrjälä (2007). Action research as narrative: five principles for validation. Educational Action Research. Vol 15, No. 1, March 2007, pp. 5–19.
- Heikkinen, Hannu L. T. (2018). Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, 170–187. 5. painos. Toim. Raine Valli. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heinonen, Hanna & Päivi Sinko (2013). Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Teoksessa: Lastensuojelun ytimissä, 121–132. Toim. Marjatta Bardy. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.
- Helavirta, Susanna (2012). Koti lastensuojelun asiakkaana olevien lasten kuvaamana ja moraalisten kannanottojen kohteena. Teoksessa: Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö, 147–167. Toim. Hannele Forsberg & Leena Autonen-Vaaraniemi. Tampere: Vastapaino.
- Holmi, Laura & Elina Kekkonen (2023). Lasten suojelemisen nykytila ja tulevaisuus. Lapsiperheiden sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakastyön ammattilaisten näkemyksiä. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 1/2023. Saatavissa 11.6.2024: <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/01/20220116LastensuojelunNykytilaJaTulevaisuusSelvitys.pdf>
- Hotari, Kaisa-Elina, Mikko Oranen & Tarja Pösö (2013). Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Lastensuojelun ytimissä, 149–164. Toim. Marjatta Bardy. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.
- Huhtala, Mari (2021). Eettinen kuormitus työssä. Työturvallisuuskeskus. Saatavissa 7.6.2024: <https://ttk.fi/wp-content/uploads/2022/03/Eettinen-kuormitus-tyossa.pdf>
- Hänninen, Vilma (2018). Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, 188–208. 5. painos. Toim. Raine Valli. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hänninen, Vilma (2000). Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print. Saatavissa 5.8.2024: <https://urn.fi/urn:isbn:951-44-5597-5>

- Meltti, Tero & Hanna Kara (2009). Sosiaalityöntekijöiden työolot, -ympäristö ja työhyvinvointi sekä niihin vaikuttavat tekijät. Teoksessa: Sosiaalialan työolojen hyvä kehittäminen, 22–39. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2009:6. Saatavissa 12.6.2024: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-2799-5>
- Metteri, Anna (2012). Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2015). *Work-Related Well-Being among Finnish Frontline Social Workers in an Age of Austerity*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2022). Palvelujärjestelmään liittyvät rakenteelliset haasteet ja työntekijöiden toimintamahdollisuudet julkisen sektorin lastensuojelutyössä. *Janus* vol. 30 (1) 2022, 21–43.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2023). Moraalisen ahdingon kokemukset lastensuojelutyössä. Teoksessa: *Hoivan pimeä puoli*, 147–171. Toim. Tiina Sihto & Paula Vasara. Helsinki: Gaudeamus.
- Mänttari-van der Kuip, Maija, Denise Michelle Brend & Mari Herttala (2024). The Moral Distress Instrument (MDI): Development, Validation and Associations with Burnout among Finnish Social Workers. *Ethics and Social Welfare*, Vol. 18 (3) 2024, 264–284.
- Nuorisolaki (1285/2016). Finlex. Saatavissa 5.6.2024: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=nuorisolaki>
- Perusopetuslaki (628/1998). Finlex. Saatavissa 5.6.2024: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetuslaki>
- Pösö, Tarja & Sinikka Forsman (2013). Messages to Social Work Education: What Makes Social Workers Continue and Cope in Child Welfare? *Social Work Education*, Vol. 32, No. 5, 650–661.
- Raunio, Kyösti (2009). *Oleellinen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salo, Paula, Otso Rantonen, Ville Aalto, Tuula Oksanen, Jussi Vahtera, Sanna-Riitta Junnonen, Andreas Baldschun, Raija Väisänen, Kaarina Mönkkönen & Juha Hämäläinen (2016). *Sosiaalityöntekijöiden hyvinvointi. Sosiaalityön kuormittavuus, voimavaratekijät ja sosiaalityöntekijöiden mielenterveys*. Helsinki: Työterveyslaitos. Saatavissa 4.6.2024: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-261-654-8>

- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Finlex. Saatavissa 5.6.2024: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>
- STM (2010). Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän väliraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa 7.6.2024: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3032-2>
- STM (2013). Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Raportteja ja muistioita 2013:19. Saatavissa 5.6.2024: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3611-9>
- Talentia (2024). Talentia – työolobarometri 2024. Helsinki: Verian. Saatavissa 4.6.2024: https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2024/03/talentia_tyoolobarometri_2024_yhteenvedo.pdf
- THL (2023). Lastensuojelu 2023. Joka kuudennesta teinistä tehtiin lastensuojeluilmoitus vuonna 2023. Tilastoraportti 19/2024. Saatavissa 5.6.2024: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024043024171>
- THL (2024). Lastensuojelun käsikirja. Saatavissa 3.6.2024: <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja>
- THL (31/2024). Lastensuojelun sosiaalityön henkilöstömitoitus huhtikuussa 2024. Lastensuojelun enimmäisasiakasmäärä ylittyy valtaosalla hyvinvointialueista. Tilastoraportti 31/2024. Saatavissa 31.7.2024: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024060645954>
- Trevithick, Pamela (2011). Social Work Skills And Knowledge : A Practice Handbook. Vol. 3rd ed. McGraw-Hill Education.
- Tuomaala, Mika (2024). Työvoiman saatavuus ja kohtaanto 1/2024. TEM-analyyseja 119/2024. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavissa 11.6.2024: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165485/Ty%C3%B6voiman%20saatavuus%20ja%20kohtaanto%201_2024.pdf
- Työterveyslaitos (2024). Kunta- ja hyvinvointialan henkilöstön seurantatutkimus (FPS). Saatavissa 22.8.2024: <https://www.ttl.fi/tutkimus/hankkeet/kunta-ja-hyvinvointialan-henkiloston-seurantatutkimus-fps>
- Vaininen, Satu (2011). Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa. Tampereen yliopisto: Akateeminen väitöskirja. Saatavissa 13.6.2024: <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8591-6>

- Valtioneuvosto (2023). Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Saatavissa 6.6.2024: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>
- Winter, Karen (2011). Building Relationships and Communicating with Young Children. A practical guide for social workers. London: Routledge.
- Yliruka, Laura, Synnöve Karvinen-Niinikoski & Juha Koivisto (2009). Sosiaalialan työolot puntarissa. Teoksessa: Sosiaalialan työolojen hyvä kehittäminen, 13–21. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:6. Saatavissa 12.6.2024: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-2799-5>
- Yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991). Finlex. Saatavissa 5.6.2024: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2#idm46111192153648

Liitteet

Liite 1. Tutkimuskutsu

Tutkimuskutsu on jaettu kahteen kuvaan luettavuuden mahdollistamiseksi.

Penna
Etusivu
Käyttöohje
Lisätietoja

Kirjoituskutsu lastensuojelun sosiaalityön ammattilaisille

Hei sinä lastensuojelun sosiaalityön kokenut ammattilainen!

Oletko työskennellyt vähintään 10 vuotta lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävissä? Kerro minulle uratarinasi. Olen kiinnostunut siitä, mikä saa sosiaalityöntekijän jaksamaan ja jatkamaan lastensuojelutyössä. Teen aiheesta sosiaalityön pro gradu –tutkielmaa narratiivisella tutkimusotteella.

Mieti työuraasi lastensuojelussa. Mikä on saanut sinut jaksamaan ja jatkamaan lastensuojelun sosiaalityössä? Voit pohtia esimerkiksi sitä:

- Millaisia ennakkokäsityksiä sinulla oli ennen kuin aloitit urasi lastensuojelussa?
- Millaisena lastensuojelun työ käytännössä näyttytyi sinulle urasi alussa, keskivaiheilla ja lopussa?
- Millaiset hetket ovat horjuttaneet jaksamistasi?
- Millaiset hetket antavat/antoivat sinulle voimia jatkaa?
- Miksi valitsit juuri lastensuojelutyön?
- Mitä muuta sinulle tulee lastensuojelun urastasi mieleen?

Vastaaminen on verrattavissa päiväkirjamerkinän, kirjeen tai muistelman laatimiseen ja vastauksen voi laatia haluamassaan laajuudessa.

Kirjoituksestasi voidaan julkaista otteita tutkimuksissa ja niiden yhteydessä voidaan julkaista antamiasi taustatietoja. **Ethän kerro nimiä tai yksityiskohtaisia tietoja itsestäsi, työ- tai asuinpaikastasi tai muista yksityisistä henkilöistä, jos niiden perusteella voi paljastua sinun tai jonkun muun henkilöllisyys.**

Kirjoitukset kerätään Tietoarkiston ylläpitämällä Penna-alustalla (ks. [tietosuojaseloste](#)). Tietoarkisto siirtää kirjoitukset keruun päätyttyä yhteisrekisterinpitäjänä toimivalle tutkijalle (ks. [tutkijan tietosuojaseloste](#)). Kirjoituksesi arkistoidaan pysyvästi Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon myöhempää käyttöä varten, jos annat siihen luvan lomakkeen lopussa. Ennen vastaamistasi tutustu Pennan [käyttöohjeisiin](#).

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit peruuttaa osallistumisesi keruun voimassaoloaikana käyttämällä kirjoituksen lähettämisen yhteydessä saamaasi yksilöllistä linkkiä. Pataa kirjoitukseesi ja valitse 'Peru osallistuminen ja poista vastaus'. Vahvistettuasi valintasi kirjoituksesi ja antamasi taustatiedot poistuvat Pennasta kokonaan.

Keruu on avoinna 28.02.2025 asti.

Jos haluat lisätietoa tutkimuksesta tai ilmoituksen tutkielman valmistumisesta, olethan ystävällisesti yhteydessä suoraan minuun sähköpostitse.

Kiitos mielenkiinnostasi!

Mia Sui, sosiaalityön opiskelija
mia.m.sui@utu.fi
Turun yliopisto

Pakolliset kentät on merkitty tähdellä (*).

Mikä on sukupuolesi?

- Nainen
 Mies
 Muu tai ei määrittelyä

Mihin ikäryhmään kuulut?

- 24 vuotta tai alle
 25–34 vuotta
 35–49 vuotta
 50–64 vuotta
 65 vuotta tai enemmän

Työskentelyvuotesi lastensuojelussa? * (1-100 merkkiä)**Onko sinulla sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 817/2015 (7 §) mukainen sosiaaliohenteikijän kelpoisuus ja Valviran ammattihenkilölaillistus?**

- Kyllä
 Ei

Kirjoita kirjoituksesi tähän. Voit suurentaa tekstikentän kokoa vetämällä kursorilla alaspäin kentän oikeasta alakulmasta. * (0-100000 merkkiä)**Kirjoituksesi ottaminen osaksi keruuta edellyttää suostumusta henkilötietojen käsittelyyn. Lisätietoja saat [tietosuojaselosteesta](#). ***

- Annan suostumuksen lomakkeella antamieni tietojen käsittelyyn kirjoituskeruussa Tietoarkistossa.

Arkistointilupa *

- Kirjoitukseni ja siihen liittyvät taustatiedot SAA arkistoida Tietoarkistoon ja luovuttaa tutkimus-, opetus- ja opiskelukäyttöä varten. Tarvittaessa arkistoitavia kirjoituksia muokataan tietosuojavaatimusten ja muiden laillisten vaatimusten täyttämiseksi.
 Kirjoitustani ja siihen liittyviä taustatietoja EI SAA arkistoida Tietoarkistoon.

Painamalla Lähetä-painiketta osallistut yllä kuvattuun tutkimukseen. Tietoarkisto siirtää kaikki kirjoitukset keruun tutkijalle ja säilyttää itse kopiot vain arkistoitavista kirjoituksista. Halutessasi voit palata muokkaamaan lomaketta lähettämisen jälkeen keruun ollessa käynnissä.

Lähetä

Liite 2. Tietosuojailmoitus

Tietosuojailmoitus

1 (2)

EU:n yleinen tietosuoja-asetus,
artikkelit 13 ja 14

1. Rekisterin nimi	Lastensuojelun sosiaalityössä viihtyvien kokeneiden sosiaalityöntekijöiden uratarinat
2. Rekisterinpitäjä	Tutkimuksella on kaksi rekisterinpitäjää, opiskelija Mia Sui ja Tietoarkisto. Tämä seloste sisältää Mia Suin osuuden käsittelystä. Voit perehtyä Tietoarkiston tietosuojaselosteeseen täällä .
3. Vastuuhenkilön yhteystiedot	Pro gradu -tutkielman laatija Sosiaalityön opiskelija Mia Sui mia.m.sui@utu.fi
4. Henkilötietojen käsitteilyn tarkoitukset ja käsitteelyn oikeusperuste	Tiedot kerätään Turun yliopiston sosiaalityön laitoksen Pro Gradu -tutkielmaa varten. Henkilötietojen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisena käsittelyperusteena on ☒ käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten (yleinen etu 6 art. 1 e-kohta) ☐ rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsitteilyyn (suostumus 6 art. 1 a-kohta) ☐ muu mikä _____
5. Käsiteltävät henkilötietoryhmät	Rekisteriin talletetaan rekisteröidystä seuraavia tietoja: Sukupuoli, ikäryhmä, työskentelyvuodet lastensuojelussa, sosiaalityöntekijän kelpoisuus ja kokeneiden sosiaalityöntekijöiden uratarinoin liittyvät kokemukset.
6. Henkilötietojen vastaanottajat ja vastaanottajaryhmät.	Aineiston keruu toteutetaan Tietoarkiston Penna-työkalulla. Tietoarkisto siirtää Penna-alustalla tulleet kirjoitukset keruun päätyttyä sosiaalityön opiskelija Mia Suille.
7. Tiedot tietojen siirrosta kolmansiin maihin	Henkilötietoja ei luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

<p>8. Henkilötietojen säilyttämisaika tai sen määrittämisen kriteerit</p>	<p>Kirjoituskutsu Pennassa on voimassa 28.2.2025 asti. Nimettömät kirjoitukset analysoidaan eikä tutkielmaan sisällytetä mitään tunnistamisen mahdollistavia henkilötietoja. Mia Suin käytössä oleva kirjoitusaineisto tuhotaan tutkimuksen päättyessä viimeistään 12/2025.</p> <p>Tietoarkisto huolehtii Pennalla tehtävän aineistonkeruun teknisestä toteutuksesta ja arkistointiluvista. Pennalla kerättyjä kirjoituksia arkistoidaan Tietoarkistoon, jos kirjoittajat antavat arkistointiin erikseen luvan, aineisto on kooltaan riittävä ja myös muuten jatkokäyttöä varten sopiva.</p>
<p>9. Rekisteröidyn oikeudet</p>	<p>Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsitteilyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää tai vaikeuttaa käsittelyä.</p> <p>Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle.</p> <p>Osallistumisen voi halutessaan peruuttaa aineistonkeruun voimassaoloaikana ottamalla yhteyttä Mia Suihin mia.m.sui@utu.fi</p>
<p>10. Tiedot siitä, mistä henkilötiedot on saatu</p>	<p>Tutkimuskutsu välitetään kollegiaalista verkostoa ja Facebookin uraverkostoa hyödyntäen. Kirjoittajien antamat tiedot kerätään Penna-alustalla. Rekisterinpitäjä Mia Sui ei kerää osallistujien henkilötietoja aineistonkeruun yhteydessä eikä voi selvittää tai yhdistää osallistujien henkilöllisyyttä muista lähteistä.</p>
<p>11. Tiedot automaattisen päätöksenteon ml. profiloinnin olemassaolosta</p>	<p>Tietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon tai profiloinnin tekemiseen.</p>